

**Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta**

RIGORÓZNÍ PRÁCE
Alternativní řešení sporů v České republice

Vedoucí rigorózní práce: Doc. JUDr. Alena Macková, Dr.

2006

Mgr. Ing. arch. Kateřina Hájková

Ráda bych na tomto místě poděkovala paní docentce JUDr. Aleně Mackové, Dr., vedoucí mé rigorózní práce, za podněty, rady, připomínky a odborné vedení při zpracování předmětné rigorózní práce.

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým“.

Kateřina Hájková

Mgr. Ing. arch. Kateřina Hájková

Datum zahájení práce: 1.3.2006

Datum ukončení práce: 10.11.2006

Seznam použitých zkratk

Úvod:

Část I. Alternativní řešení spor - obecně

1. Pojem Alternativní řešení sporů
2. Druhy Alternativního řešení sporů

Část II. Alternativní řešení sporů v České republice de lege lata

1. Arbitráž – rozhodčí řízení
2. Další metody alternativního řešení sporů v České republice
  - 2.1. Přátelské řešení sporů
  - 2.2. Mediace
    - 2.2.1. Fáze mediace
    - 2.2.2. Justiciální mediace
  - 2.3. Mini-trial
    - 2.3.1. Judiciální mini-trial
    - 2.3.2. Institucionální mini-trial
  - 2.4. Technická arbitráž
  - 2.5. Med-arb

Část III. Arbitráž a její platná úprava

1. Rozhodčí smlouva
  - 1.1. Rozhodčí smlouva – její obsah a povaha
  - 1.2. Materiálně a procesněprávní pojetí rozhodčí smlouvy
  - 1.3. Právní režim rozhodčí smlouvy
  - 1.4. Doktrína separace
  - 1.5. Typové zařazení rozhodčí smlouvy dle českého práva

1.6. Režim rozhodčí smlouvy v mezinárodních sporech

1.7. Forma rozhodčí smlouvy – elektronická forma

2. Rozhodci

2.1. Rozhodci – osobní předpoklady

2.2. Rozhodčí senát – počet, ustanovení

2.3. Vztahy stran a rozhodce, rozhodcovská smlouva

2.4. Povinnosti rozhodce

2.5. Odměna rozhodce

2.6. Odpovědnost rozhodce

3. Rozhodčí soudy

3.1. Rozhodčí soudy - pojem, vztah rozhodčích soudů ke stranám a rozhodcům

3.2. Rozhodčí soud jako samostatný činitel v rozhodčím řízení

3.3. Rozhodci jako vykonavatelé vůle rozhodčího soudu

3.4. Rozhodčí soud jako servisní organizace (administrator)

3.5. Odpovědnost rozhodčích soudů

3.6. Právní úprava postavení rozhodčích soudů v České republice – specializované soudy

3.7. Obecné stálé rozhodčí soudy v České republice

3.8. Rozhodčí řízení on-line

3.9. Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR

Část IV. Mediace v České republice

1. Vysvětlení pojmů

2. Asociace mediátorů České republiky, Smírčí rady - vznik

3. Působnost Asociace mediátorů v České republice

4. Etický kodex Asociace mediátorů České republiky

5. Stanovy Asociace mediátorů České republiky

6. Jednotlivé sekce Asociace mediátorů v České republice

7. Fáze mediace podle Asociace mediátorů v České republice

8. Profesní standardy mediátora - podmínky pro výkon povolání

9. Skutečné příběhy z archivu Asociace mediátorů České republiky

Závěr:

Použitá literatura česká

Použitá literatura cizojazyčná

Internetové zdroje

Zkratky předpisů:

AZ - zákon č.85/1966 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů

EŘ - zákon č.120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů

LPS - Listina základních práv a svobod, usnesení předsednictva ČNR č.2/1993 Sb.

Model Law - UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, UNCITRAL Vzorový zákon o mezinárodní obchodní arbitráži

MIsal - zákon o č.97/1963, o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

NotŘ - zákon č.358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Obč - zákon č.40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Obchoz - zákon č.513/1964 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OdpŠk zákon č.82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci nesprávným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem

OSŘ- zákon č.99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

RozŘ - zákon č.216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

ŘRS - Řád Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky pro vnitrostátní spory

Úmluva - Úmluva o ochraně lidských práv a svobod, publikována pod č.209/1992 Sb.

Úst - zákon č.1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

ZnTIS - zákon č.36\1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů

Zkratky ostatní:

AAA – American Arbitration Association, Americká arbitrážní asociace

ADR – Alternative dispute resolution, alternativní řešení sporů

AK ČR – Agrární komora České republiky

AMČR – Asociace mediátorů České republiky

ČSOPK – Československá obchodní a průmyslová komora

FMZO – Federální ministerstvo zahraničního obchodu

HK ČR – Hospodářská komora České republiky

RVHP – Rada vzájemné hospodářské pomoci

UNCITRAL – United Nations Commission on International Trade Law

Část I. Alternativní řešení sporů v České republice - obecně

Tématem mé rigorózní práce je alternativní řešení sporů v České republice. Rozhodla jsem se zpracovat toto téma z toho důvodu, protože se domnívám, že předmětná oblast řešení sporů a její specifika nejsou v České republice ve větším rozsahu dopodrobna literárně nebo vědecky zpracována a ani v praxi se alternativního řešení sporů nevyužívá natolik, aby se tato metoda stala rozšířenou, jak pro laickou, tak i pro odbornou veřejnost a dostala se do jejich podvědomí. Myslím si, že předmětná problematika stojí na okraji zájmu široké veřejnosti i profesionálů v oblasti práva. Danou skutečnost bych chtěla svou rigorózní prací alespoň částečně napravit. Zaměřila jsem se na možnosti, druhy a vývoj alternativního řešení sporů v České republice, které by mohly odlehčit přetíženému systému soudního řešení sporných případů.

Rigorózní práci jsem tematicky rozčlenila na několik navazujících částí, které se vzájemně doplňují a prolínají. Nejprve jsem se snažila osvětlit pojem alternativní řešení sporů v obecné rovině, následně jsem uvedla pojem a druhy alternativního řešení sporů.

Ve druhé části jsem se zaměřila na alternativní řešení sporů v České republice z hlediska de lege lata, zejména na proces arbitráže a vlastního rozhodčího řízení, dále jsem představila další metody alternativního řešení sporů v České republice. Uvedla jsem jednotlivé typy alternativního řešení sporů, které se ve světové praxi i v České republice vyskytují a zaměřila jsem se na jejich rozdíly a charakteristické znaky. Jedná se o přátelské řešení sporů, mediaci, mini-trial, jenž se dělí na judiciální a institucionální mini-trial, dále technickou arbitráž a med-arb.

Třetí část jsem rozčlenila na tři hlavní okruhy, a to rozhodčí smlouva, rozhodci a rozhodčí soudy. První okruh se zabývá zejména rozhodčí smlouvou, jejím obsahem a povahou, materiálním a procesněprávním pojetím rozhodčí smlouvy a jejím právním režimem. Dotýká se také doktríny separace a typového zařazení rozhodčí smlouvy podle českého práva, jejím režimem v mezinárodních sporech a formou rozhodčí smlouvy, konkrétně její elektronické podoby. Druhý okruh se týká problematiky rozhodců, zvláště se věnuje osobním předpokladům rozhodců, rozhodčímu senátu, jeho počtu a ustanovení, vztahům mezi stranami a rozhodci, rozhodcovské smlouvě, povinností rozhodce, odměně a odpovědnosti rozhodce. Třetí okruh jsem zaostřila na rozhodčí soudy, co se týká pojmu rozhodčího soudu,

vztahu rozhodčích soudů ke stranám a rozhodcům. Snažila jsem se charakterizovat rozhodčí soud jako samostatného činitele v rozhodčím řízení, porovnávala jsem rozhodce jako vykonavatele vůle rozhodčího soudu a jako servisní organizaci tzv. administrator, pozastavila jsem se na odpovědnosti rozhodčích soudů a zaobírala jsem se také právní úpravou postavení rozhodčích soudů v České republice, které se dělí na specializované a obecné stálé rozhodčí soudy. Neopomněla jsem se zmínit o rozhodčím řízení on-line a dovolila jsem si detailněji zaměřit na Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky - jeden institut z typu obecných stálých rozhodčích soudů v České republice.

V následující části, konkrétně čtvrté, jsem se pokusila blíže objasnit Mediaci v České republice, vysvětlit pojmy, blíže představit Asociaci mediátorů České republiky, přiblížit její vznik, seznámit s existencí Smírčí rady a jejím posláním. Shrnula jsem oblast působnosti Asociace mediátorů České republiky a věnovala jsem se Etickému kodexu a Stanovám předmětné Asociace, dále jsem porovnávala jednotlivé sekce Asociace mediátorů České republiky, zevrubně jsem popsala jednotlivé fáze mediace a Profesní standardy mediátora, tedy podmínky, které musí mediátor splňovat pro výkon daného povolání, nakonec jsem pro bližší seznámení s předmětným tématem uvedla dva skutečné příběhy z archivu Asociace mediátorů České republiky.

Na závěr jsem si dovolila zdůraznit pozitiva a negativa alternativního řešení sporů, které se jistě jako v ostatních evropských státech bude rozvíjet jako hlavní metoda alternativního vyřešení sporu jinak než-li soudní cestou a porovnávala jsem ji s klasickým soudním řízením.

Část I. Alternativní řešení sporů - obecně

1. Pojem Alternativního řešení sporů

Již v daleké minulosti mezi lidmi vznikaly spory, což je pro lidstvo přirozené. Ani v současnosti se nevyhneme situacím, kdy mezi jedinci vyvstanou spory. Jednotlivé sporné vztahy je možné řešit dvěma způsoby. Historicky starší cesta spočívá v dobrovolném řešení sporů, druhá cesta využívá existenci společenského donucení vycházejícího z mocenské struktury organizované části společnosti. V obdobích, kdy společnost nebyla postavena na existenci výše stojícího donucovacího orgánu, se spory řešily prostředky mírového urovnání sporu, tzn. dohodou, popř. smlouvou, mělo-li být dosaženo nového stavu v budoucnu, a teprve při nedodržení dohody nastupovalo donucení. Společnost se však stále více organizovala, což mělo vliv na převládání metody ovlivňování vývoje lidských vztahů vytvářením normativních pravidel touto mocí a řešení sporů orgány této moci. V posledních stoletích se v naší společnosti řešily spory s pomocí státní moci, což se stalo standardním. Státem zřizované organizace však kladou na stát vysoké nároky, co se týká financí a organizace, což má za následek, že v časových obdobích, kdy je nakumulovaná potřeba řešení sporů, stojí stát na hraně společenských možností a tento patologický stav vede k poklesu efektivnosti vyřešení sporných případů, procesy se časově prodlužují a přechází v celkovou neúčinnost takové soustavy. Stát se dostává do patové situace. Neefektivnost soudního i správního řízení je většinou dána i špatně fungujícími vztahy mezi osobami z rozličných státních organizací. Za této situace, tedy není nijak překvapující fakt, že ve společnosti sílí postupy a metody, jimiž se dosahuje dobrovolného uspořádání vztahů, které je i časově a finančně méně náročné.

Fenomén alternativního řešení sporů se ve světě a posléze v České republice objevil v souvislosti s hledáním alternativních metod rozhodování sporů jinými způsoby než-li soudní cestou. Stěžejním důvodem pro jejich hledání byla nevyvratitelná skutečnost, že soudní rozhodování je v mnoha případech velice finančně nákladné a časově náročné, tudíž téměř ztrácí svou efektivitu k vyřešení sporného případu.

Postupy, kterými se dosahuje dobrovolného uspořádání vztahů se nazývají alternativní, jsou označeny zkratkou ADR – „alternative dispute resolution“. Alternativní metody řešení sporů lze tedy považovat za alternativní řešení sporů v poměru k řešení sporů pomocí státních orgánů, tzv. veřejnou mocí. Pojem ADR je nezřídka mezi odborníky vykládán také jako „amicable dispute resolution“, v překladu jako tzv. přátelské řešení sporů, čímž nadneseně metaforicky naznačuje alternativu k nepřátelskému řešení sporů před státními soudy a jinými správními orgány. Využití metod ADR je v jednotlivých zemích světa v nepřímé úměře k efektivnosti soudního řízení. V zemích, kde soudní systém rychle a precizně funguje, bývají logicky metody ADR méně časté než v zemích, jejichž soudní systém je finančně nákladný a zdoluhavý. Pro příklad mohu uvést funkční a efektivní soudní systém Spolkové republiky Německa, v důsledku čehož zde nejsou formy ADR příliš využívány, oproti složitému a finančně nákladnému způsobu soudních systémů států USA, kde naopak alternativní metody řešení sporů docházejí rychlého rozkvětu. Důvodem pro tak rozsáhlé rozšíření metody ADR v USA je pravděpodobně i skutečnost, že více jak devadesát pět procent soudních řízení mezi právníckými osobami končí urovnáním mezi stranami sporné věci bez rozhodnutí soudu a v mnohých případech slouží zahájení soudního sporu pouze k tomu, aby druhá strana byla donucena zaujmout místo u jednacího stolu.¹

Myslím si, že v České republice je přímo výborné „podhoubí“ pro používání výše uvedeného fenoménu, neboť mimosoudní metoda řešení sporů České republice chyběla, narozdíl od jejího běžného využívání v jiných evropských a amerických zemích. Je potřeba, aby se v našem státě rozvinulo alternativní řešení sporů, protože na našem území soudci řeší soudní spory nezřídka několik kalendářních měsíců, ba dokonce se soudní řízení časově prodlužuje tak, že trvá i několik let, což je finančně i psychicky vyčerpávající nejen pro soudce, ale zejména pro jejich účastníky. Výsledkem pak bývá nejistá situace účastníků sporu, kterým je znemožněno vykonávat své funkce v běžném životě, často se tento stav odráží v jejich pracovní i soukromé sféře a účastník se cítí vyčerpan časovou náročností a budoucím neurčitým stavem. V České republice jsou zaznamenány i případy, kdy se dotyčná osoba vzhledem ke svému vysokému věku nedočkala výsledku svého vleklého sporu.

---

¹ Monookin, R., Kornahauser, L. Bargaining in Shadow of the Law. The Case of Divorce. Yale L. J., č. 88, 1979, s. 950.

2. Druhy Alternativního řešení sporů

Alternativní řešení sporů má mnoho forem, které se nazývají také jako tzv. přátelské řešení sporů, mezi nejčastější patří zejména tyto metody mimosoudního vyřešení sporů: mediace, mini-trial, med-arb, technická arbitráž a klasická arbitráž. Přátelské řešení sporů má více podob, jedná se hlavně o negociaci, zprostředkování, mediaci, conciliaci, mini-trial, samovykonatelné nálezy, technickou arbitráž, expertizu, expertní jednání, jednání zakončená vykonatelnou dohodou, med-arb, medalou a arbitráž. Mediace má svou odlišnou stránku, která se nazývá justiciální mediace. Mini-trial se rozděluje na judiciální mini-trial a institucionální mini-trial. Ráda bych Vás níže seznámila s konkrétními formami, jenž se odlišují v mnoha směrech.

Část II. Alternativní řešení sporů v České republice de lege lata

1. Arbitráž – rozhodčí řízení

Jedním z alternativních způsobů rozhodování sporů je rozhodčí řízení. Od předchozích metod se arbitráž odlišuje zejména vahou, kterou stát přiznává jejímu výsledku. Metoda arbitráže jinak splňuje veškeré fundamentální rysy alternativního řešení sporů. Strany své sporné otázky řeší pomocí neutrální osoby, která spor rozhodne nálezem, poté, co provede více či méně formální proceduru. Nález předmětné neutrální osoby je bezvýhradně uznáván státní mocí. Vztah mezi oběma stranami založený nálezem je též státní mocí vynutitelný na požádání. Ohledně kvality, je rozhodčí nález vyšším způsobem urovnání sporu než-li mediační narovnávací smlouva, neboť ta je vynutitelná pouze jako každá jiná smlouva, tedy tím způsobem, že musí být přezkoumána státní mocí nebo arbitráží a výsledek přezkoumání je následně vtělen do autoritativního nálezu, a až tento autoritativní nález je státní mocí vynutitelný.

Rozhodčí řízení se v České republice ustálilo jako specifická mimosoudní varianta řešení zejména obchodních sporů, a to jak tuzemských, tak i mezinárodních. S ohledem na rozličnost obchodních a jiných lidských činností je mnoho druhů zvláštního rozhodčího řízení, mezi nejvýznamnější patří arbitráž námořní, pojišťovací a komoditní.

Arbitráž lze dělit podle typu, a to na institucionalizovanou arbitráž a na arbitráž ad hoc. **Institucionalizovaná** používá obecných a opakovaně využitelných rozhodčích smluv a souborů procesních pravidel, jimiž by se strany arbitráže mohly řídit, a to s přípuštěním dílčích dohod nebo zcela bez takové možnosti. Jedná se tedy o arbitráž podporovanou určitou institucí, která pro jistý okruh případů zajistila nejlepší procesní pravidla a také pomoc sporným stranám, což je hlavní benefit institucionalizované arbitráže. Další významnou výhodou je autorita a důvěra instituce, jenž daný typ arbitráže zajišťuje, neboť rozhodčí řízení, která jsou vedena před uznávanou institucí jsou dobrovolně plněna bez námitek i bez následné soudní obrany, což je odlišné od arbitráže ad hoc. Nevýhodou institucionalizované arbitráže je skutečnost, že strany musí hradit správní poplatky a někdy také dochází k průtahům v řízení např. u lhůt k vykonání určitých úkonů orgány dané rozhodčí

instituce stanovené jejími procesními řády nebo statuty. **Ad hoc arbitráž** umožňuje stranám sporu větší kontrolu nad průběhem samotné arbitráže, je zde možnost flexibilnějšího přizpůsobení procesních pravidel a jejich aplikace povaze sporu, k průtahům v řízení většinou nedochází, co se týká lhůt k vykonání specifických úkonů orgánů rozhodčí instituce dané jejich procesními statuty či řády, neboť takové orgány se v tomto typu arbitráže nevyskytují.

Základní charakteristiku arbitráže lze stanovit dle dělení provedeném p. Piterem Sandersem:²

Strany si mohou spor, jenž mezi nimi již vznikl nebo by mohl vzniknout v budoucnu, podřídit na základě platné **rozhodčí smlouvy**, závaznému nálezu neutrální soukromé osoby, kterou si sami dobrovolně a bez nátlaku zvolí v rozhodčí smlouvě. V předmětné rozhodčí smlouvě se také strany dohodnou na skutečnosti, že **vylučují použití soudní pravomoci**, která by jinak byla dána. Strany sporu mohou podle své vůle volit způsob, jakým se bude v arbitrážním řízení jednat, jsou tedy pány rozhodčího jednání. Rozhodce je oprávněn určovat postup řízení jen v mezích, kde mu to dohoda stran a kogentní ochranná ustanovení aplikovatelného tuto volnost ponechávají. Rozhodčí řízení se končí **rozhodčím nálezem**, jenž zpravidla po omezené minimální kontrole, **může být soudně vykonán**, podobně jako soudní rozhodnutí nebo jiné závazky, jimž zákon tuto právní sílu přiznává. **Napadnutí rozhodčího nálezu** lze pouze pro nedodržení dohodnutých postupů v rozhodčí smlouvě.

Rozhodčí řízení v České republice je charakterizováno rozhodčí smlouvou, rozhodci a samotným rozhodčím řízením. Stěžejní skutečností, od které se odvozuje pravomoc rozhodčího orgánu je rozhodčí smlouva, kde se strany jejím uzavřením dohodnou, že spory týkající se jejich právního vztahu budou řešeny rozhodčím orgánem místo soudním orgánem, tím vyloučí pro případ vzájemného právního sporu možnost podání žaloby podle občanského soudního řádu, což ovšem neznamená, že namísto soudního řízení bude předmětný spor posouzen za jakýchkoliv okolností rozhodčím orgánem. Účastník sporu je totiž nadále oprávněn zvolit si, zda při vzniku sporu podá žalobu k soudu nebo k rozhodčímu orgánu. Rozhodne-li se pro podání žaloby k soudu, existuje možnost projednání daného sporu u občanského soudního

---

² Sanders, P. Arbitration, in International encyclopaedia of comparative law, část 12. Tübingen: J.C.B. Mohr, 1996, s. 5.

řízení, i když byla v předmětné věci uzavřena rozhodčí smlouva, a to v případě, že žalovaný před soudem nepoukáže na existenci platné rozhodčí smlouvy tzn. nevznesl **námítku existence rozhodčí smlouvy** nejpozději při prvním úkonu ve věci samé, tedy v rámci žalobní odpovědi, pak proběhne řízení o příslušném nároku před soudem. Je tedy právo účastníka, zda chce v zahájeném soudním řízení pokračovat dále nebo hodlá-li poukázat nedohodnuté rozhodčí řízení, české právo umožňuje, aby i po vznesené námitce mohli účastníci řízení prohlásit, že na rozhodčí smlouvě netrvají a rádi by pokračovali v soudním řízení. Je-li však námitka uplatněna řádně, soud zastaví zahájené řízení a je na žalobci, aby se s nárokem obrátil na příslušný rozhodčí orgán. Účinky soudní žaloby jsou zachovány, jestliže po zastavení soudního řízení bude žaloba podána u příslušného rozhodčího orgánu do 30 dnů od doručení usnesení soudu o zastavení řízení. Rozhodčí smlouva může být uzavřena pouze ohledně majetkových nároků a lze-li o předmětu sporu podle občanského soudního řádu uzavřít smír, kromě těch případů, které jsou uplatňovány v incidenčních sporech, tj. sporech v rámci výkonu rozhodnutí nebo v souvislosti s prováděním konkursu nebo vyrovnání. Rozhodčí smlouva může mít dle českého práva dvojí podobu, za prvé podobu tzv. **rozhodčí doložky**, jíž se strany dohodly při uzavírání nějaké smlouvy na tom, že všechny právní spory z této smlouvy, co vzniknou v budoucnu, budou předloženy rozhodčímu orgánu namísto soudu. Druhá podoba je tzv. **smlouva o rozhodci**, kterou strany uzavírají až po vzniku právního sporu a slouží pro řešení pouze tohoto konkrétního sporu. Konsensus stran určuje rozsah rozhodčí smlouvy, zejména co se týká určení právních vztahů, na něž se v případě právního sporu mezi stranami použije rozhodčí řízení. Rozhodčí smlouva se vztahuje i na práva přímo vznikající z těchto právních vztahů a práva s těmito právy související, pokud se strany sporu nedohodly jinak. V České republice rozhodčí smlouva zavazuje i právní nástupce stran, pokud v ní výslovně nestanovily, že právní nástupce nezavazuje. Rozhodčí smlouva musí mít písemnou formu, čemuž odpovídá i pokud je uzavřena dálkopisem, telegraficky nebo jakýmkoliv jiným elektronickým prostředkem, který umožňuje zachycení jejího obsahu a určení smluvních stran.

V České republice může být rozhodčím orgánem pouze jedna nestranná a nezávislá osoba na všech jeho stranách, která nemá žádný vztah k předmětu rozhodčího řízení a k jeho účastníkům nebo se může rozhodčí orgán skládat z několika rozhodců, třetí možností je využít stálý rozhodčí soud. Rozhodcem může být každá fyzická osoba způsobilá k právním úkonům a která funkci rozhodce přijme.

Funkce se může vzdát jen výjimečně, jestliže nastanou závažné důvody nebo s tím souhlasí strany sporu.

Rozhodčí řízení je řízením žalobním a zahajuje se podáním **žaloby** žalobcem proti žalovanému, a to rozhodce (samostatného nebo předsedajícího) nebo u stálého rozhodčího soudu. **Pravomoc** rozhodčího orgánu je založena rozhodčí smlouvou, ale rozhodné slovo, zda žalovaná věc spadá do této pravomoci je na úvaze rozhodčího orgánu, který se může k otázce pravomoci vyslovit samostatně. Jestliže nastane absence pravomoci z důvodu neexistence, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy, vydá usnesení, jímž se řízení před ním končí. Strana, jež u rozhodčího orgánu uplatnila nárok, může podat do 30 dnů od doručení rozhodnutí o absenci pravomoci žalobu nebo návrh na pokračování řízení u příslušného soudu nebo jiného orgánu. V daném případě zůstávají účinky původní žaloby zachovány. Po dobu rozhodčího řízení se totiž staví promlčecí lhůta ohledně promlčení uplatňovaného práva. Rozhodčí řízení se koná v místě dohodnuté stranami, případně na místě, které určí místo nich rozhodci s přihlédnutím k oprávněným zájmům stran.

Stejně jako v soudním řízení, i zde je základní zásadou **rovnost stran řízení**. Postup rozhodčího orgánu v řízení může být upraven dohodou stran v rozhodčí smlouvě nebo vnitřními předpisy stálého rozhodčího soudu. I během řízení lze dohodou určit určitý procesní krok, který doposud nebyl upraven. Není-li žádná takové dohody, postupují rozhodci způsobem, který považují za nejlépe vhodný v dané situaci, mají povinnost zjistit skutečný stav věci v rozsahu potřebném pro vydání konečného rozhodnutí. Samotné řízení je zpravidla **ústní** a vždy **neveřejné**, vydaný rozhodčí nález je také neveřejný, jestliže se strany nedohodly jinak. Při **dokazování** rozhodčí orgán nemůže od třetích osob přímo vynucovat procesní povinnosti, může vyslyšet strany, svědky, znalce pouze tehdy, pokud se k němu **dobrovolně** dostaví a podají výpověď. Jiné důkazy mohou provádět pouze, když jsou jim třetími osobami dobrovolně poskytnuty. Jestliže rozhodčí orgán nemůže důkaz provést, musí požádat o **dožádání** soud, jež mu vyhoví, když se jedná o procesní úkon, který neodporuje zákonu, neboť soud má povinnost provést všechny úkony nezbytné k provedení dožádání. Náklady tohoto dožádání platí soudu rozhodci nebo stálý rozhodčí soud. Každá strana je v řízení povinna postupovat samostatně, avšak **neúčast** v části řízení nebo její nečinnost při specifickém procesním úkonu nemá zásadně vliv na průběh řízení. V rozhodčím řízení tedy nelze uplatnit žádnou formu donucení ani vůči stranám ani vůči třetím osobám. Je třeba zásahu orgánu

státní moci, tedy soudu, který sehraává pomocnou a kontrolní úlohu vůči rozhodčímu řízení, kdy např. dohlíží nad průběhem a výsledkem rozhodčího řízení, dále provádí úkony, které nemůže rozhodčí orgán provést a jejich neprovedení brání řádnému průběhu rozhodčího řízení, zejména:

- jmenování nového rozhodce
- jmenování stranou včas nejmenovaného rozhodce nebo předsedajícího rozhodce
- rozhodnutí o vyloučení rozhodce
- nařízení předběžného opatření
- provedení dožádaných úkonů souvisejících s dokazováním.

Soud má další kontrolní funkce, a to zejména následující:

- přezkum platnosti rozhodčí smlouvy
- úschova rozhodčích nálezů
- zrušení rozhodčího nálezu, v případech, kdy nelze platně uzavřít rozhodčí smlouvu nebo byl rozhodce nezpůsobilý k rozhodování nebo rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců nebo rozhodčí smlouva je neplatná nebo straně nebyla dána možnost věc před rozhodci projednat aj.

Navrhovatel musí podat návrh na **zrušení** rozhodčího nálezu do **tří měsíců** od jeho doručení navrhovateli. Pokud soud zruší rozhodčí nález pro vadu rozhodčí smlouvy, pokračuje v řízení ve věci samé soud a rozhodne o příslušných nárocích, jestliže je však rozhodčí nález zrušen z jiného důvodu, zůstává rozhodčí smlouva v platnosti, ale rozhodci, kteří se účastnili dosavadního řízení, jsou z dalšího řízení vyloučeni a musí být určeni noví rozhodci podle rozhodčí smlouvy nebo podle rozhodčího řádu.

Standardním způsobem ukončení rozhodčího řízení je vydání **rozhodčího nálezu**, který se vydává v případě, že se řízení končí rozhodnutím o žalobním nároku nebo jestliže strany uzavřou smír. Dalším způsobem ukončení rozhodčího řízení je vydání **usnesení** v případě, že se rozhodčí orgán odmítá věci vůbec zabývat, rozhoduje o své pravomoci a v souvislosti s tím o neplatnosti či zániku rozhodčí smlouvy nebo zastavuje rozhodčí řízení z jiného důvodu – zpětvzetí žaloby aj., případně rozhoduje o opravě rozhodčího nálezu. V obou případech musí být rozhodnutí vyhotoveno písemně, odůvodněno, alespoň většinou rozhodců podepsáno a doručeno. Výrok rozhodčího nálezu musí být určitý. Není potřeba odůvodnění, jestliže se na tom strana dohodly nebo byl uzavřen smír. Rozhodčí orgán se řídí ohledně nároku hmotným právem rozhodným pro věc dle rozhodčí

smlouvy nebo povahy sporu, může však rozhodovat na základě zásad spravedlnosti – et aequo et bono, pokud s tím strany výslovně souhlasily. Zásadně platí, že vydáním rozhodčího nálezu se rozhodčí řízení končí a doručený rozhodčí nález má účinky pravomocného soudního rozhodnutí a je vykonatelný. Strany jsou avšak oprávněny dohodnout si v rozhodčí smlouvě, že rozhodčí nález je možno přezkoumat dalším rozhodčím orgánem na žádost jedné nebo pouze obou stran, pokud není stanoveno jinak, pak žádost o **přezkum** musí být podána druhé straně do lhůty **30 dnů** od doručení daného rozhodčího nálezu. Další rozhodčí řízení se řídí ustanovením rozhodčí smlouvy či rozhodčího řádu. Rozhodčí nález musí být doručen stranám, po doručení se na něm vyznačí doložka právní moci, pokud u rozhodčího nálezu marně uplynula lhůta k podání žádosti o přezkum jinými rozhodci (30 dnů), nabývá účinků pravomocného soudního rozhodnutí a vykonatelnosti.

Rozhodčí nález opatřený doložkou právní moci spolu s listinami, které prokazují průběh rozhodčího řízení se uschovávají, a to stálý rozhodčí soud po dobu 20 let od vydání a okresní soud místa vydání rozhodčího nálezu je uschová bez omezení poté, co mu byl rozhodci doručen do lhůty 30 dnů od vydání.

Existuje několik odlišných teorií, které popisují arbitráž. První je tzv. **smluvní teorie**, která vidí v rozhodčím řízení způsob narovnání sporu, k němuž by strany nebyly schopny dojít bez pomoci třetí osoby. **Jurisdikční teorie** chápe rozhodčí řízení jako náhradní způsob výkonu soudní pravomoci. **Smíšená teorie** tvrdí, že na jedné straně je sice arbitráž založena na rozhodčí smlouvě, bez níž by samotná arbitráž nemohla existovat a jež určuje i pravidla řízení, avšak na druhé straně rozhodci jednají jako privátní soudci a vynášejí rozhodnutí rovné soudnímu rozhodnutí. Zápas těchto teorií je datován od konce 19. století, kdy v procesu Del Drago³ rozhodl francouzský soud, že rozhodčí nález je z části smlouva a z části soudní nález. Čeští autoři zastávají většinou teorii jurisdikční.⁴ Dle mého názoru můžeme arbitráž podřadit pod teorii jurisdikční, neboť zde nacházím paralelu mezi soudním řízením a arbitrážním řízením.

Při používání metody arbitráže zde vyvstala otázka, zda rozhodce činí svá rozhodnutí jako rozhodnutí orgánu veřejné moci. Pro příklonění se ke kladné

³ Trib.Civ.Seine, 16.3.1899

⁴ Srov. zejména Růžička, K. Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. 1.vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 20 an., který za tyto příznivce označuje též Z.Kučeru Mezinárodní právo soukromé. 5.vydání. Brno: Doplněk, 2001, s. 401.

odpovědi mě svádí doktrína, jenž vychází ze současně převládajícího názoru v české literatuře, že „rozhodcům je svěřena část oprávnění daných soudům...státem“.⁵ Podle ustanovení dané doktríny by mohla být kladně zodpovězena i otázka, zda je stát zodpovědný za činnost rozhodců ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu státní moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Stejně tak by se mohla kladně zodpovědět i otázka, zda-li je rozhodnutí rozhodce či rozhodčího soudu rozhodnutím orgánu veřejné moci ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o ústavním soudu, a proč není v případě, že stát delegoval svoji pravomoc rozhodovat na soukromou osobu, rozhodnutí této osoby stejně přezkoumatelné jako každé rozhodnutí státu / státního úředníka. Ústavní soud České republiky řešil tuto otázku již několikrát a v jednom z prvních rozhodnutí⁶ zaujal zásadní linii: „Rozhodčí soud . . . není orgánem veřejné moci, a tudíž ani jeho rozhodčí nálezy nemohou být rozhodnutím orgánu veřejné moci ve smyslu citovaného ustanovení Ústavy a ústavního zákona . . . charakter rozhodčí činnosti je založený smlouvou delegující vůli stran a její výsledek je kvalifikovanou formou závazku a jako takový je též závazný. Rozhodce nenalézá právo, ale tvoří závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc tedy není delegovanou svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud“. Dané rozhodnutí Ústavního soudu bylo podrobena rozhořčené kritice zastánců jurisdikční teorie, kteří uváděli následující argumentaci:

- nálezy rozhodců jsou vykonatelné státní mocí, tudíž od státní moci pocházejí
- zákon říká, že rozhodci rozhodují, a tudíž jsou orgánem státní moci nebo jejich právo pochází od státní moci
- smyslem rozhodčí smlouvy je vyloučit rozhodování soudů, a tudíž je činnost rozhodců obdobná činnosti soudů
- slovo rozhodce je odvozeno od slova „rozhodovat“⁷
- rozhodci také nalézají právo a rozhodují⁸

⁵ Hlavsa, P. in Wintrová, A. a kol. Civilní právo procesní. Praha: Linde, 1990, s. 610. Podobně i předlistopadová literatura „arbitráž ... představuje výkon jurisdikce přenesené zákonem od obecných soudů jako orgánů státní moci na rozhodce“.

⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 15.7.2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02 in Bulletin advokacie, 2002, č. 11 – 12, s. 111.

⁷ Pecha, R. K právní povaze rozhodčích nálezů. Bulletin advokacie, 2003, č.5

⁸ Růžička, K. K otázce právní povahy rozhodčího řízení. Bulletin advokacie, 2003, č.5, s.32 an. Autor své nálezy ve stručnosti zopakoval i ve své knize Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem Hospodářské komory České republiky a Agrární komory České republiky, I.vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 23 an.

Dle objektivního a řádného posouzení výše uvedených skutečností v otázce příslušnosti arbitráže, se přikláním k zastáncům judiciální teorie, neboť dle mého názoru, je rozhodcům tím, že mohou vedle soudů, respektive soudců rozhodovat sporné otázky stran, je jim svěřena obdobná pravomoc (oprávnění), která náleží soudům a tato pravomoc je jim dána státem, proto arbitráž představuje výkon jurisdikce přenesené zákonem od obecných soudů jako orgánů státní moci na jednotlivé rozhodce. Nalézt však jednoznačné řešení, kam subsumovat metodu arbitráže není jednoduchý úkol a doufám, že budoucnost spojená s praxí ukáže, která teorie byla správná.

2. Další metody alternativního řešení sporů v České republice

2.1. Přátelské řešení sporů

Za alternativní metodu řešení sporů se považuje mimosoudní řešení sporů, jenž se mezi odborníky označuje souslovím tzv. „přátelské řešení sporů“, které má několik forem, jenž se vzájemně odlišují. Přátelské řešení sporů lze dělit podle stupně závaznosti na deset možných typů:

- 1) **negociace** (jednání mezi stranami) je nejstarším a základním způsobem řešení sporu, jedná se o formalizovaný způsob jednání, vyšším způsobem je tzv. povinné jednání mezi stranami, kdy jsou strany zavázány povinně jednat o smírném urovnání sporu před soudním jednáním. Tato klausule bývá občas nedílnou součástí rozhodčí smlouvy nebo nominátní či innominátní smlouvy. V určitých případech jsou stanoveny i určité formální náležitosti takového jednání, např. zaslání písemného návrhu na smírné řešení, jenž tvoří důkazní materiál o uskutečnění takového jednání, tzv. pokus o smír.⁹
- 2) **zprostředkování** se vyznačuje tím, že v rámci zprostředkování osoba pověřená jednou ze stran působí k urovnání sporu
- 3) **mediace a konciliace** je to jednání řízené pomocí třetí nezávislé osoby, jež napomáhá komunikaci stran, rozhodnutí třetí osoby jsou nezávazné povahy a mohou být pojata do smlouvy urovnávající spor
- 4) **mini-trial** je jednání, které probíhá někdy formalizovaným způsobem obdobným zkrácenému soudnímu řízení, většinou před managementem stran a neutrální osobou, která představí svůj nezávazný nálezy, který mohou oprávněné osoby na místě přijmout jako smluvní urovnání sporu
- 5) **samovykonatelné nálezy** jsou typické tím, že spor rozhoduje osoba nebo orgán vytvořený na základě stanov organizace, jejímuž nálezu se strany dobrovolně podrobí pod pohlávkou omezení práv v této organizaci, ne pod pohlávkou státního donucení, např. sportovní kluby, spolky a svazy, politické strany atd.

---

⁹ K tomu srovnání v ustanovení § 21 odst. 2 zrušeného zákona č. 121/1962 Sb., o hospodářské arbitráži.

- 6) **technická arbitráž** je charakterizována tím, že třetí osoba, většinou expert, dotváří v zastoupení stran smluvní vztah, jenž je však závazný jen jako běžný závazkový vztah
- 7) **expertiza a expertní jednání** se zaměřují na zkoumání předmětu sporu, jenž je svěřeno odborníkům, jejichž nález může být rozhodující v řešení sporu
- 8) **jednání zakončená vykonatelnou dohodou** se vyznačují tím, že se jedná o jednání z některých předešlých forem urovnání sporu, jenž je zakončeno formální dohodou, která je bez dalšího na základě dohody stran vykonatelná jako exekuční titul
- 9) **med-arb. a medaloa** je jednání, kdy mediátor vede strany ke smíru a je oprávněný i spor závazně rozhodnout
- 10) **arbitráž** je rozhodčí řízení, kdy nestranná osoba zvolená stranami po více či méně formálním projednání sporu za účasti stran vydá nález závazný a pro obě strany s výhodou vykonatelnosti¹⁰

---

¹⁰ Přemysl Raban, Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí, vydání I., Praha: C. H. Beck, 2004

2. 2. Mediacce

Mediacce je fundamentálním typem ADR a veškerých dobrovolných řešení sporů. Mediacce je metoda rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení konfliktů a sporů za asistence třetí neutrální strany – mediátora, který vede jednání sporných stran tak, aby mohly vytvořit vzájemně přijatelnou dohodu. Jedná se o neformální proces řešení konfliktu, ve kterém jsou obě strany přítomny dobrovolně. Jinými slovy, je to proces, při němž jsou třetí osobou sporné strany přivedeny k jednacímu stolu k asistovanému projednávání, při němž se provede neutrální posouzení situace a je navržena konkrétní dohoda uzavřená závazným či nezávazným nálezem. Podle názoru většiny teoretiků je mediacce jakákoliv intervence třetí strany, která vede k **nezávaznému rozhodnutí**. Zde je spatřován rozdíl s jiným typem ADR, a to arbitráží, kde se dochází k závaznému rozhodnutí. Při metodě mediacce i tvorba konkrétního řešení se děje prostřednictvím třetí strany, na rozdíl od konciliace, pro kterou je charakteristické, že strany sporu jsou přivedeny k jednacímu stolu. Mediátor naplňuje nejen funkci konciliátora, ale zároveň vyjadřuje i svůj názor, který může tvořit základ pro urovnání sporu.¹¹ Mediátor činí stranám vlastní doporučení.¹² Cílem mediačního procesu je vyvážená, reálná, konkrétní, časově vymezená, dosažitelná a měřitelná dohoda. Mediátor pomáhá stranám zlepšit momentální situaci a zaměřit se na podstatné věci v budoucnosti. Lze shrnout, že **mediace je činnost třetí osoby, která pomáhá stranám dobrat se vzájemně uspokojivé dohody a navrhuje sama konkrétní řešení**.

Konciliace má své charakteristické rysy. Je to proces, kde neutrální strana naslouchá stížnostem sporných stran a hledá možnosti, jak zúžit pole sporu mezi stranami. Neutrální strana, konciliátor, pomáhá stranám sporu dosáhnout vzájemně uspokojivého řešení, ale odpovědnost za dosažení dohody si strany nesou samy. **Konciliátor je oprávněn, ale nemusí stranám navrhnout řešení**, které mohou podle svého uvážení akceptovat jako způsob urovnání sporu.¹³

Mediacce i konciliace jsou nezávaznou intervencí neutrální třetí strany, která pomáhá sporným stranám ujednat dohodu. Jejich prvopočátky spočívají v řešení sporů kmenového uspořádání, kde působily jako jeden ze základních prvků sociální

¹¹ Donaldson, B. Alternative dispute resolution. Journal of International Arbitration. 1992, č. 58, s. 102.

¹² Wilberfoce, R. Arbitration Model Law in Canada, Toronto: Carshwel, 1987, s.7.

¹³ In www.arbitrators.org

kontroly přispívajícím k udržení potřebnému řádu a harmonie. Jejich výsledky byly podporovány kolektivním donucením.¹⁴

Osoba mediátora je velice specifická. Mediátor je profesionál v oblasti efektivního vyjednávání, který řídí proces mediace, s případnou specializací v oblasti projednávaného tématu. Pro uchování své neutrality není mediátor ve sporu nijak zájmově nebo mocensky angažován, tj. není obhájcem ani poradcem zúčastněných stran, nerozhoduje o jejich případné vině nebo nevině. Jeho role spočívá v profesionálním vedení procesu a oboustranné podpoře účastníků tak, aby našli konstruktivní řešení a překonali sporné otázky v průběhu diskuze. Hlavním úkolem mediátora je zprostředkovat mezi stranami oboustrannou výměnu informací, které doposud vzájemně nevnímaly či si je nemohly z nejrůznějších důvodů sdělit. Dále jim napomáhá v definování společných a rozdílných zájmů a na základě toho usnadňuje stranám nalezení oboustranně přijatelných řešení ve všech předmětech jednání. Mediátor také pracuje s emocemi stran, napomáhá k jejich oboustrannému respektování a zajišťuje tak vzájemné porozumění prožívání a vnímání dané situace.

Charakteristické znaky mediace jsou následující:

- 1) Jedná se o důvěrný proces, sporné strany nemohou být nuceny uveřejnit informace mají být uchovány v tajnosti. Přispívá to k větší důvěře a otevřenosti.
- 2) Jedná se o nezávazný proces, jehož průběh je kontrolován spornými stranami. Podřízení se výsledku procesu je dobrovolné a strany tudíž nejsou nuceny akceptovat jeho výsledek. Mediátor není oprávněn vydat rozhodnutí a jeho role se omezuje na asistenci stranám při hledání vyhovujícího urovnání sporu. Je zde možnost kdykoliv ukončit spor a řešit ho jinou cestou, např. soudní.
- 3) Výsledek mediace není závislý na doložených a prokázaných faktech ani na příslušné právní úpravě, ale pouze na zájmech, jež strany sledují.
- 4) Je to proces založený na zájmu stran, řešit své vztahy v budoucnosti, tedy na základě jejich současných zájmů.

---

¹⁴ Srov. Róhl, K. Rechtssoziologie, Köln, München: Heymanns, 1987, s. 497 an.

Co se týká zařazení mediace do právních norem, v tomto ohledu Evropská unie doposud nevydala závaznou směrnici či nařízení zabývající se výhradně touto otázkou. ADR bylo začleněno do tzv. směrnice o elektronickém obchodu z roku 2000,¹⁵ která ve svém článku 17 stanovila, že „členské státy mají zabezpečit, aby jejich legislativa nebránila užití mimosoudních schémat dosažitelných podle národních práv, pro rozhodování sporů, včetně vhodných elektronických prostředků“. Členské státy byly tímto článkem vyzvány, aby „podporovaly osoby odpovědné za mimosoudní řešení sporů . . . v činnosti směrem, který poskytne adekvátní procesní garance pro zainteresované strany.“¹⁶ Komise UNCITRAL vydala v roce 2002 Vzorový zákon o mezinárodní obchodní conciliaci.¹⁷

Česká republika zvláštní právní úpravu mediace nemá, a proto se řídí směrnicí Evropské unie o elektronickém obchodu z roku 2000.

---

¹⁵ Directive 2000/31/EC, OJ L 178, ze dne 17.7.2000, s.1.

¹⁶ Legislativa v České republice na toto ustanovení nijak nereagovala, přestože směrnici implementovala novelou ObčZ.

¹⁷ Model Law on International Commercial Conciliation of the United Nations Commission on International Trade Law, 57/18, přijatý na 52 plenárním zasedání dne 19.11.2002.

2.2.1. Fáze mediace

Fáze metody mediace můžeme rozdělit do dvou částí, na předmediační část a vlastní mediaci. Předmediační fáze je charakteristická tím, že aby mohla mediace proběhnout, je nutno uzavřít dohodu o mediaci tzv. mediační smlouvu, v níž strany musí souhlasit s tím, že jejich spor bude řešen mediací. Taková dohoda může být obsažena již v příslušné smlouvě, např. obchodní, nejčastěji ve formě mediační doložky, tj. závazku řešit případné spory prostřednictvím mediace. Může být uzavřena jako samostatná smlouva anebo může být vytvořena až v procesu mediace, jako jeden z prvních mediačních kroků.

Vlastní mediační fáze je nejužitečněji popsána v zákonu UNCITRAL. Způsob ustanovení conciliačního senátu upravuje takovým způsobem, že pokud se strany nedohodnou jinak, pak má mediaci provádět jeden conciliátor. Strany se mají snažit dosáhnout shody, pokud nemají sjednanou proceduru jeho ustanovení. Mají hledat instituci, jež by buď doporučila vhodnou osobu. Při hledání vhodné osoby takové instituce musí hledět na požadavky stran a na to, aby taková osoba mohla zabezpečit nestranné a nepodjaté rozhodování, a má brát v potaz i vhodnost ustanovení conciliátora jiné národnosti než je národnost stran. Otázka jmenování conciliátora bývá řešena v conciliačních pravidlech, jež si mohou v conciliační smlouvě strany zvolit, a tím je učinit obsahem smlouvy. Pravidla UNCITRAL stanoví, že pokud se strany nedohodnou jinak tzn. na dvou nebo třech, má být jen jeden conciliátor.

Vlastní mediační řízení je podle vzorového zákona UNCITRAL vedeno zásadou, že strany si mohou zvolit jeho postup nebo mohou tuto dohodu formulovat odkazem na některý z řádů. Není-li tomu tak, pak jej conciliátor může vést takovým způsobem, jaký uzná za vhodný, stále má přitom na zřeteli okolnosti případu, přání stran a potřebu rychlého urovnání sporu. Má hledat spravedlivé zacházení se stranami. Conciliátor může jednat s oběma stranami společně nebo s každou zvlášť, může si vyžádat i písemná stanoviska stran včetně důkazů popřípadě dodatečné informace. Zákon klade zvláštní důraz na důvěrnost a zákaz přípustnosti důkazů a informací prozrazených v mediačním řízení v jiných řízeních. Vzorový zákon UNCITRAL formuluje zásadu, že „Žádná strana conciliačního procesu, conciliátor ani žádná třetí osoba, včetně těch, které jsou zapojeny při administrování tohoto

procesu, se nemůže spoléhat na to, že by mohla v soudním řízení předložit jako důkaz nebo navrhnout svědectví týkající se následujícího:

- názory nebo návrhy učiněné v mediace za účelem možného uvedení sporu,
- skutečnosti, že strana byla vyzvána nebo se byla ochotna zúčastnit na mediaci,
- návrhy učiněné konciliátorem,
- skutečnost, že strana vyjádřila ochotu přijmout návrh na urovnání učiněný konciliátorem,
- dokumenty připravené výhradně pro conciliační řízení“.

Pravidla UNCITRAL stanoví, že, “Strany a konciliátor jsou odpovědní, že konciliátor nebude působit jako arbitr nebo zástupce jedné ze stran v arbitrážním či jiném řízení a že jej nebudou ani navrhovat jako svědka“. Strany odpovídají i za to, že nevyužijí materiály o návrzích a jiných úkonech v mediačním řízení jako důkazů v soudním nebo jiném řízení.

Mediační řízení končí:

- 1) uzavřením smlouvy o urovnání sporu, nebo
- 2) deklarací stran o ukončení conciliace,
- 3) deklarací konciliátora, v níž se konstatuje, že další snaha o conciliaci již není ospraveditelná,
- 4) oznámením jedné strany druhé a konciliátorovi o ukončení conciliace.

Návrh urovnávací smlouvy je zaslán oběma stranám, načež mediátor pomáhá stranám v jejím sestavování. Pravidla ani žádný ze zákonů nestanoví žádný zvláštní způsob vymahatelnosti takové smlouvy.

Podle vzorových pravidel UNCITRAL stanoví řád před ukončením conciliace konciliátor náklady conciliace a podá o tom písemnou zprávu stranám. V těchto nákladech je obsažena odměna konciliátora, jejíž výše má být rozumná, jeho cestovní a ostatní náklady, svědečné, znalečné a náklad eventuelní asistence. Náklady mají být nesený stejně oběma stranami, pokud se nedohodnou v mediační smlouvě jinak, ostatní náklady vyvolané stranami nese příslušná strana. Při svém ustanovení má konciliátor vyžádat od každé strany zálohu na tyto náklady a dále dodatečnou zálohu, kterou po ukončení conciliačního procesu stranám vyúčtuje. Není-li však záloha zaplácena do třiceti dní, má konciliátor oprávnění conciliaci ukončit.

Český právní řád nevyklučuje provést mediační řízení podle některého řádu pro neinstitucionální mediaci nebo aby strany použily ad hoc některou instituci, např.

advokáta či profesní organizaci k administrování podobné mediace. Některé zásady mediace však nelze podle českého práva dodržet. Například podle českého platného práva nelze v mediační smlouvě sjednat zákaz svědectví nebo dokazování listinami či poskytnutí listin k dokazování před soudem, protože tato skutečnost by byla patrně v rozporu s § 126 OSŘ, který stanoví, že „Každá fyzická osoba, která není účastníkem řízení, je povinna dostavit se na předvolání k soudu a vypovídat jako svědek. Musí vypovědět pravdu a nic nezamlčovat. Výpověď může odepřít jen tehdy, kdyby jí způsobila nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým; o důvodnosti odepření výpovědi rozhoduje soud“. Dále s výjimkou, že by svědectví či vydání listin bylo požadováno na osobě, jež je vázána povinností zachovávat mlčenlivost na základě zákona, tedy např. na advokátovi (§ 21 AZ), notáři (§ 56 NotŘ), znalci či tlumočnickovi (§ 6 odst. 2 ZnTIZ) či osobě, jež je oprávněna s výsledkem nesouhlasit, tedy po účastníkovi řízení (§ 131 OSŘ). Podle českého právního řádu je tedy možné svědectví nebo vydání listin, které byly provedeny v mediačním řízení, provádět také v soudním řízení.¹⁸

S ohledem na to, že metoda mediace není ukončena závazným rozhodnutím jako v případě soudního řešení sporu, nelze postavení mediátora považovat za činnost rozhodce podle zákona o rozhodčím řízení.

---

¹⁸ Přemysl Raban, Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí, vydání 1., Praha: C. H. Beck, 2004

2.2.2. Justiciální mediace

Justiciální mediace je v českém právu upravena v ustanoveních občanského soudního řádu v § 67 až § 69. Podřadit danou metodu pod klasické alternativní řešení sporů nelze, protože výsledek justiciální mediace je podmíněn schválení soudem a dále proti rozhodnutí v justiciální mediaci je možné podat i mimořádně opravné prostředky. Stěžejním důvodem, proč justiciální mediace nespadá pod klasickou ADR je skutečnost, že je součástí soudního řízení. V předmětném případě se jedná o tzv. **prétorský smír**. Odlišuje se od tzv. soudního smíru dle § 99 OSŘ, který je výsledkem smírného řešení sporu v řízení, jenž bylo již před soudem zahájeno.

2.3. Mini-trial

Je další formou alternativního řešení sporů, která má svou charakteristikou blíže k arbitráži. Mini-trial můžeme specifikovat jako mediaci, která je formalizována více praktikami soudního řešení sporu, čímž se blíží k arbitráži, avšak na druhé straně je její výsledek nezávazný, čímž se blíží k mediaci. Mini-trial lze definovat jako předstíraný tribunál tzv. „in vitro trial“¹⁹, v jehož čele stojí zkušený renomovaný právník, často bývalý soudce, jež simuluje pravděpodobný průběh případného sporu i jeho závěr. Pro metodu mini-trialu je však charakteristický ještě další rys, a to, že tribunál se skládá ze dvou přisedících, kterými jsou statutární orgány stran, tedy osoby, jež mají právo o věci rozhodnout a jež, pokud možno, doposud přímo do řešení sporu nebyly zapojeny. Z tohoto důvodu bývá někdy mini-trial nazýván „**Executive tribunal**“. Předpokládá se, že tyto osoby si lépe uvědomí reálnou pozici ve sporu a jsou více zainteresovány na urovnání sporu než výkonní specialisté, jež jsou často schopni spor natahovat po mnoho let za vysokých nákladů, přičemž většinou nebývají tlačeni nutností kompromisu. Mini-trial se dá tedy specifikovat jako strukturovaný způsob řešení sporu, jehož se účastní výše postavení výkonní pracovníci sporných stran „senior executives“ v přítomnosti neutrálního poradce. Je to postup, při němž dochází ke strukturované výměně informací určené vysokému vedoucímu managementu stran, který není osobně zainteresován pouze na vyřešení sporu a má pravomoc spor smírně vyřešit. Na základě prezentovaných informací, provedení důkazů a slyšení stran, se vysocí manageři odeberou k soukromým jednáním za přítomnosti třetí neutrální osoby či nikoliv, kde se snaží najít vzájemně vyhovující řešení ve sporu. Výsledkem by mělo být uzavření dohody, jež odstraní spor.

Charakteristické znaky klasického mini-trialu:

- jedná se o důvěrný proces
- na obou stranách je přítomna skupina vysoce postavených výkonných pracovníků tzv. „senior management“ nebo „senior executives“, kteří jsou v pozici objektivního posuzovatele

---

¹⁹ Redfern, A., Hunter, M. Law and Practice of International Commercial Arbitration., 2.vydání, London: Sweet and Maxwell, 1991, s.25

- fakta jsou prezentována právními zástupci stran jako při soudním jednání, včetně svědectví a znaleckých posudků, nejsou však určena třetí neutrální osobě, ale rozhodujícím orgánům sporných stran
- za každou stranu ve sporu se účastní dvě oddělené skupiny – právní zástupci se svými eventuelními poradci a tzv. „senior management“, který není do řešení sporu osobně zapojen
- pro prezentaci sporu stranami právními zástupci a provedení důkazů je určen časový limit, který má strany donutit soustředit se na nejdůležitější otázky

2.3.1. Judiciální mini-trial

Judiciální mini-trial se dělí na dobrovolný a nucený, který se liší určitými aspekty, které se zde pokusím naznačit. **Judiciální mini-trial dobrovolný** je zjednodušené jednání většinou na žádost právních zástupců stran, jehož se zúčastňují zástupci všech stran. Provádí ho soudce nebo soudní úředník vybraný pro tento účel. Na jednání přednesou advokáti či experti svá krátká stanoviska a na závěr přednese soudce nezávazné rozhodnutí. Nejsou-li strany schopny dojít k urovnání sporu postupuje případ k normálnímu soudnímu řízení. Proces může být založen jen na principu dobrovolnosti. Soudce, který se účastnil takové konference, nemůže být činný v eventuálním následném soudním řízení.

V evropských poměrech není dobrovolný mini-trial obvyklý. Pokud se týká **nuceného judiciálního mini-trialu**, byly do našeho práva zejména po novele OSŘ z roku 2000 vneseny určité prvky, které jej připomínají. Soudce může v rámci přípravy jednání (§ 114a OSŘ) svolat např. zvláštní rok²⁰ za účelem zjištění stanovisek stran, přičemž může tohoto roku využít k pokusu o smírné vyřízení věci. Podle úvahy soudce mohou být přítomni jen zástupci stran nebo i experti, může být proveden i předběžný výslech účastníků. Takový rok může soudce využít i k neformálnímu probrání všech otázek procesního a hmotného práva. V rámci poučovací povinnosti v průběhu jednání soudu (§ 118a OSŘ) je soud nucen postupovat²¹ podle zásady předvídatelnosti soudního rozhodnutí. V rámci této zásady musí být stranám postup soudu předvídatelný. Účastníci např. musí být upozorněni na nedostatky v právní kvalifikaci a následky nesplnění povinnosti tvrzení, resp. povinnosti důkazní. Soudce tedy může určitým způsobem v rámci tohoto roku působit na strany určitým předjímáním soudního rozhodnutí na základě předběžného posouzení stavu předložených tvrzení a důkazů. Po roce může následovat smírné řešení. Vzhledem k tomu, že takový rok či obdobná činnost je již součástí soudního řízení, lze součinnost stran vynucovat např. pořádkovým opatřením – např. pořádkovou pokutou podle § 53 OSŘ, v úvahu by mohlo přicházet i předvedení § 52 OSŘ. Zvláštní donucovací prvek využitelný pro součinnost žalovaného představuje vydání usnesení o výzvě k vyjádření podle § 114b OSŘ.

²⁰ Bureš, J., Drápal, L., Mazanec, M., Krčmář, Z. Občanský soudní řád. Komentář 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 409 an.

²¹ I v jiných případech než při jednání, a tedy i např. v procesu přípravy jednání Bureš, J., Drápal, L., Mazanec, M., Krčmář, Z. Občanský soudní řád. Komentář. 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 433.

2.3.2. Institucionální mini-trial

Pro konání institucionálního mini-trialu je předpokadem shodná vůle sporných stran se dané metodě alternativního řešení sporů podřídit. Mnohé právní řády vyžadují, aby strany uzavřely tzv. „initiating agreement“, tedy smlouvu o uspořádání mini-trialu v jimi nabízené nebo obdobné podobě. Smlouva většinou obsahuje identifikaci sporu a vůli stran pokusit se o jeho urovnání podle pravidel příslušné justice. Další náležitostí smlouvy je také identifikace zástupců managementu stran spolu s prohlášením o oprávněnosti v tomto sporu strany zastupovat na formálním jednání, další součástí smlouvy je místo a datum jednání, lhůta pro předložení písemných vyjádření a jednací řeč včetně jazyka, v němž budou předkládány písemnosti. Ujednává se osoba „neutrálního poradce“, tzv. „neutral adviser“ a základní termíny postupu mini-trialu.

2.4. Technická arbitráž

Technická arbitráž se specifikuje jako určování skutečností nezúčastněnou osobou, které je využíváno v právních vztazích. Technická arbitráž má několik podob, které se pokusím nastínit.

V první podobě se jedná o **expertizu**, tedy nestranné posouzení, jež slouží k objektivnímu zjištění určité skutečnosti a objednatel je může využít způsobem, jenž uzná za vhodný. Provádí se na základě smlouvy o kontrolní činnosti, jež je v českém právním řádu upravena v § 591 ObchZ. **Smlouvou o kontrolní činnosti** se zavazuje vykonavatel kontroly provést nestranně zjištění stavu určité věci nebo ověření výsledku určité činnosti a vydat o tom kontrolní osvědčení a objednavatel kontroly se zavazuje zaplatit mu úplatu. Jde tedy o dvoustranný vztah, jenž by neměl na vztahy třetích osob či právní stav objednatele mít nijaký vliv. Platí to např. v případě posudku vypracovaného pro účely např. občanského soudního řízení. Znalecký posudek pak slouží pouze jako důkazní prostředek a důkaz jí provedený soud hodnotí podle své úvahy, a to ať již jednotlivě, tak i ve vzájemné souvislosti s ostatními důkazy. Za znalce podle zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících jsou zde označeny osoby, jež jsou zapsány do seznamu znalců a tlumočnicků. V první řadě však mají být státními orgány vyžadovány posudky od znaleckých ústavů, jež jsou zapsány v příslušném seznamu ústavů. Jinou osobu může státní orgán ustanovit znalcem, pokud má odborné předpoklady, vyslovila s tím souhlas, a není-li pro příslušný obor znalec zapsán nebo zapsaný znalec nemůže úkon provést.

Druhá podoba technické arbitráže přichází v úvahu, když strany, jež chtějí mezi sebou vytvořit určitý závazek, narazí na skutečnosti, kterou nejsou samy objektivně schopny posoudit tak, aby závazek byl perfektní. Mohou si nechat vytvořit **expertní posudek**, provedený znalcem či jinou osobou a posléze se na výsledku navrženém expertem shodnout a pojmout ho do smlouvy. V tomto případě expert na strany žádným způsobem nepůsobí k dosažení dohody a ani tato dohoda není jeho úkolem.

Třetí způsob řešení spočívá v tom, že si strany sjednají, že prázdné místo ve smlouvě, které nejsou sporné strany objektivně schopny posoudit samy, bude nahrazeno rozhodnutím znalce či jiné třetí osoby. Náš obchodní zákoník stanoví, resp. se zmiňuje o tom, že strany se mohou písemně dohodnout, že určitá

nepodstatná část smlouvy bude „**stanovena** soudem nebo **osobou určenou v dohodě**“ (§ 270 odst.2 ObchZ). Předmětná činnost se nazývá „filling of gaps“.

Podle našeho práva se postupuje tak, že je-li při tvorbě obsahu smlouvy výslovně ujednáno, že určitou **náležitost smlouvy (nepodstatnou)** doplní třetí osoba, pak se tímto doplněním smlouvy stává výrok součástí smlouvy. Samotný právní vztah je založen onou smlouvou²² a závazek z ní je vymahatelný jako každý jiný závazek založený dohodou stran. Je-li však ve smlouvě sjednáno, že v případě **neshody o obsahu práv** vyplývajících z již uzavřeného závazku, je oprávněna o tomto rozhodnout třetí osoba, pak se jedná o rozhodčí řízení a taková osoba musí postupovat v souladu s příslušnými právními předpisy a její výrok může být též tak napadán. Vztah mezi stranami, jež vlastní dohodou pověřili třetí stranu formulací určité náležitosti smlouvy, je **vztahem příkazním**²³, jedná-li se o vztah mezi stranami, které jsou podnikateli, a expertem, jenž se touto činností zabývá též podnikatelsky, pak je **vztahem mandátním**. Tato osoba jedná podle jejich společné vůle. Způsob, jakým to má učinit, bohužel není naším právním řádem výslovně upraven. Pravděpodobně by se mělo vycházet ze sporných ustanovení zákona č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, jenž se ovšem vztahuje jen na „soudní znalce a tlumočníky“, pro ostatní experty a osoby by patrně bylo nutno tyto zásady aplikovat analogií. Úmysl stran bychom pravděpodobně odvozovali ze zvyklostí a zásad obchodního a soukromého práva.

Za takové zásady bychom mohli specifikovat:

- expert má povinnost vykonat tuto činnost osobně ovšem s povolenou pomocí konzultanta, což však nic nemění na jeho odpovědnosti (§ 10 ZnTIZ)
- expert musí být nezávislý a nepodjatý, eventuálně musí oznámit skutečnosti vedoucí k jeho vyloučení, o nich rozhodují strany (§ 11 ZnTIZ)
- expert nemusí plnit, pokud s přijetím této funkce nesouhlasil (§ 44 ObčZ), souhlas ani výzva nemusí být učiněny písemně, pokud se tak strany nedohodly (§ 46 ObčZ)

²² Sám obchodní zákoník stanoví, že platí odkládací podmínka „dohodnutá část smlouvy nenabude účinnosti, dokud není dohodnut nebo stanoven chybějící obsah smlouvy“. Nehovoří např., že by nález třetí osoby nabýval účinnosti.

²³ Viz. komentář k § 1057 OZO, jenž odkazuje na ustanovení o příkazu v § 1011 OZO, Rouček F., Sedláček, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému.díl.4.Praha: Linhart, 1963, s. 749 an.

- dohodou stran může být jeho úkol zpřesněn, může též dohodou stran být odvolán (§ 20 ZnTIZ) a dohodou stran může být jeho činnost nahrazena (§ 516 ObčZ)

- výrok experta, jímž má být založen občanskoprávní vztah musí být spravedlivý, rovný (§ 2 odst. 2 ObčZ)

- expert by měl při doplňování smlouvy postupovat podle svých schopností a znalostí, v případě, že se zabývá touto činností profesionálně pro podnikatelskou činnost podnikatelů, pak s odbornou péčí (§ 725 ObčZ, § 567 ObchZ)

- zachovat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se při výkonu znalecké činnosti dozvěděl (§ 6 odst. 2 ZnTIZ, § 17 an. ObchZ)

- strany musí poskytnout potřebnou součinnost (§ 14 ZnTIZ, § 568 ObchZ)

- expert by měl vyhotovit posudek písemně a uchovat jej (§ 16 ZnTIZ)

- výrok by měl vydat ve stanovené lhůtě (§ 8 ZnTIZ), neby-li lhůta určena, pak je povinen plnit bez zbytečného odkladu poté, co byl požádán (§ 536 ObčZ, § 340 ObchZ)

- expert má právo na náhradu nákladů potřebných a užitečných vynaložených při provádění smlouvu doplňující činnosti (§ 728 ObčZ)

- v případě úplatného poskytování této služby i na přiměřenou zálohu (§ 728 ObčZ)

- expert má právo na odměnu jen v případě, že byla sjednána nebo je obvyklá (§ 730 ObčZ), provádí-li tuto činnost profesionálně pro podnikání podnikatelů, pak se má za tok že byla smluvena (§ 566 ObchZ)

V důsledku vzrůstající složitosti vztahů nejen v obchodě a zároveň nesmírně vysokou technickou náročností předmětů podnikání, vzniká problém, jak zajistit vhodného experta pro určitou akci nebo spor, v níž se trvale nebo dlouhodobě vyskytuje velký počet sporů. Řešení je následující:

1) vznikem podnikání v oblasti poskytování expertiz v širokém spektru oborů (technická expertizní centra)

2) předběžné ustanovení experta, jenž bude relativně trvale vykonávat svoji činnost pro určitou instituci nebo akci s relativně předvídatelným opakujícím se typem sporů (adjudicator²⁴).

²⁴ Adjudicator je anglický výraz pro rozhodčího nebo člena rozhodčí komise. V anglosaském světě je používán též pro různé mediátory, poradce apod., kteří vykonávají funkce při odstraňování sporů s nějakými institucemi. Tak najdeme adjudicatory v oblasti školství, telekomunikačních služeb, imigrantských otázek, sociálních dávek, insolvence, daňových příjmů apod. Je to tedy osoba, na níž je možno se obrátit v případě, že občan má pocit, že jsou porušována jeho práva. Autorita takového

Ad 1) Český právní řád dovoluje zakládání znaleckých ústavů (resp. ustanovení určitých pracovišť jako znaleckých ústavů) vedle působení znalců jako jednotlivců. Státní orgány mají preferovat při výběru expertů tyto znalecké ústavy, pokud existují pro určitý obor (§ 21 ZntIZ). V naší republice vzniklo a v současnosti se zde nachází několika set znaleckých ústavů. Znalecký ústav provádí znaleckou činnost vlastním jménem a na odpovědnost ústavu na základě smlouvy s objednatelem. Jiná forma činnosti znaleckých ústavů je nabízení znalců z listiny tímto ústavem vedené. Příslušná instituce po provedení obtížných formalit, spočívající v doložení odbornosti, jejím přezkoumávání a doškolování prováděném institucí za úplaty zařadí příslušného odborníka na listinu jí doporučených expertů. Za poplatek pak nabídne tohoto experta do funkce „referee“ apod.

Ad 2) Myšlenka trvalého řešitele stálých problémů provázejících určitou akci má svůj základ nepochybně ve funkci rozhodčího při sportovních utkáních. Je využívána při provádění velkých investičních projektů, kde velké množství účastných subjektů přináší denně řady situací, které je třeba promptně řešit a rozhodovat, aniž by došlo k obávanému zhroucení spolupráce, jež by zmařilo úspěšné dovršení projektu. Tento dohled nad plněním smlouvy je vykonáván prostřednictvím stálého orgánu, jimž může být buď jedinec (adjudicator) nebo prostřednictvím kolektivního orgánu. Adjudikace je proces, kde jsou spory mezi dvěma stranami předány k rozhodnutí třetí nezávislé straně, adjudicatorovi.

---

malého ombudsmana je zajištěna napojením, registrací jeho soukromého úřadu na veřejnoprávní či poloveřejné či soukromé organizace zabývající se jednak ochranou zájmů osob čerpajících tyto služby oboru jeho dozoru a pochopitelně i na subjekty zabývající se dodáváním těchto služeb. Je to instituce typická pro anglosaský svět, jejímž smysl a reálné fungování pochopí středoevropan porovnáním jeho činnosti s rozhodčím např. ve fotbalovém utkání. Hráči ani kluby nebojují proti existenci rozhodčích, nebojkotují jejich práci, naopak podporují jejich činnost a ještě ji financují.

2.5. Med-arb

Med-arb je jedním z kombinovaných způsobů urovnání sporu, jehož specifikem je skutečnost, že probíhá ve více stupních. První stupeň je vlastně pokusem o vyřešení sporu jednáním stran, z něhož by vzešla pouze smlouva odstraňující spor. Druhý stupeň nastupuje v případě neúspěchu vyřešení sporu za pomoci prvního stupně. V tomto druhém stupni je pak spor vyřízen závazným nálezem. Metoda med-arb je nejrozšířenější z veškerých používaných metod ADR. Výhoda je spatřována především v tom, že během mediační fáze většinou bývá rozhodovaný spor zúžen tak, že zůstává jen několik zbylých problémů, které je nutno arbitrovat.

V zásadě lze rozlišit dvě formy med-arb podle kontinuity procesu. Lze mluvit o smíšené a oddělené formě, podle toho, zda mediátor vykonává později i funkci rozhodce či zdali jsou obě stadia personálně oddělena.²⁵ Další možné dělení je podle toho, zda proces kontinuálně přechází z jednoho stadia do druhého či zda je formálně oddělen.

Základní nevýhodou jsou etické konflikty a možná inkompatibilita funkce mediátora a arbitra. Je to způsobeno tím, že mediátor ví, že se stane rozhodcem, pokud se strany nedohodnou v první fázi, což ho může v případě že se jedná o formu, kdy jsou oba procesy prováděny formálně zvlášť, avšak pod jedním neutrálním (mediátorem/arbitrem), svádět ke snaze vydělat si více peněz a tudíž spor protahovat. V případě, že jsou procesy za stejných podmínek prováděny smíšenou formou, pak zase může mít sklony odbýt první fázi a rychle spor rozhodnout. Další negativní rys může spočívat ve skutečnosti, že arbitr je ovlivněn jednáním v první fázi, je si vědom skutečností, jež by formálním řízením možná strany nebyly uvedly, připustily nebo dokázaly. Velmi mnoho etických pravidel zakazuje rozhodci jednostrannou komunikaci s některou ze stran. To vynucuje, aby strany i rozhodce postupovaly velmi opatrně, zejména v první fázi med-arb procesu a zejména při výběru sporu vhodného pro takovou formu ADR. Velmi často bývají tyto metody používány v případě dlouhodobých vztahů, jako např. stavebních nebo nájemních smlouvách nebo v případě zaměstnaneckých problémů nebo sportu. Důležitý aspekt

---

²⁵ Srov. Holland, D. L. Drafting and Dispute Resolution Provision in International Commercial Contracts. *Tlsa Journal of Comparative and International Law*, 2000, s. 452; Rozehnalová, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním i vnitrostátním obchodním styku., 1. vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 21.

je také nutno vidět v psychologickém aspektu hrozby brzkého rozhodnutí arbitrem, které zabraňuje stranám spekulovat na prodlužování sporu, jež vyhovuje vždy jedné ze stran v běžné mediaci. Mnozí se intuitivně obávají, že by arbitr mohl rozhodnout a tak je zbavit kontroly nad jejich osudy.²⁶ Mediátor podporuje kvalitnější rozhodnutí, neboť porozumění veškerým okolnostem případu, včetně důvěrných informací získaných v privátních schůzkách, pomáhá mediátorovi utvářet rozhodnutí, které splňuje reálné potřeby a zájmy stran.²⁷

V klasické podobě med-arb se vyžaduje jedna neutrální osoba, která musí být kvalifikovaná pro obě úlohy (mediátora i arbitra) a obeznámená s oběma procedurami, tzv. med-arbitrator. Strany vstupují jako ve všech případech ADR do řízení dobrovolně. Vzhledem k tomu, že neexistují písemné řády pro provozování med-arb, což je zapříčiněno obrovskou různorodostí postupů, jež nelze svázat regulami, je nutno postup v řízení upravit před jeho zahájením smlouvou, která může kombinovat např. odkazy na mediační a arbitrážní řády. Ve smlouvě by měl být definován spor, základní procesní pravidla a oprávnění udělená med-arbitrovi. Vedle ustanovení o výběru med-arbitra o ustanovení znalců a závaznosti nálezu arbitra by měly být řešeny otázky, jak budou promítnuty či jinak stvrzeny výsledky mediačního řízení do nálezu či nikoli, rozhodné právo, jazyk apod. Sám proces probíhá podle zásad mediace. Zahajuje se společným jednáním, strany by měly předložit písemná stanoviska. Následně vede mediátor privátní jednání separátně s jednotlivými stranami a na závěr svolá společné jednání, na němž může v lepším případě být podepsána smlouva o smíru. Nedojde-li k úplnému smíru, strany podepisují parciální smlouvu, ve které se konstatují otázky, které jsou jednáním vyřešeny a jak byly vyřešeny. Tato parciální smlouva se většinou stává součástí arbitrážního nálezu. Hlavním rozdílem mezi mediací a med-arb je, že se strany nemohou svévolně rozhodnout nepokračovat v dalším řízení, nepodařilo-li se odstranit spor mediací, musí následovat arbitrážní fáze, která nemusí obsahovat dokazování, přesto by však měly strany znovu zopakovat základní problémy, které je nutno vyřešit arbitráží. Arbitr posoudí argumenty stran a vynese závazné rozhodnutí. Vysokou flexibilitu med-arb lze ilustrovat na řadě variací, s nimiž je možno se setkat v literatuře i praxi.

Podle přímocárnosti postupu lze rozlišovat na:

²⁶ Pruitt, D. Process and outcome in community mediation. *Negotiation Journal*, 1995, č.1, s. 365 an.

²⁷ Megan, E. *Med-Arb: A.Viable Dispute Resolution Alternative*. Kingston: IRC Queens, University, 2000, s. 9

- **interest med-arb** – je založena na společném vytvoření smlouvy, při čemž mediátor se pohybuje tam a zpět mezi mediací a arbitráží
- **rights med-arb** – dodržuje společně domluvený řád, kde je jasně zřetelný postup od mediace k arbitráži
- **Med-then-Arb** – je vyšší forma rights med-arb, kdy je pro každou fázi zvolen jiný neutrál, toto řešení odstraňuje pochybnosti o ovlivnění arbitra prvou fází, avšak proces je více nákladný
- **Shadow-Mediation** – pro každou fázi je zvolen jiný neutrál, avšak mediátor je v procesu následné arbitráže přítomen a radí, případně doporučuje některé ze stran, aby zastavila arbitráž a raději přistoupila na smír
- **Co-Med-Arb** – kombinuje aspekty mediace, stínové mediace, arbitráže a mini-trialu, avšak není zde nutnost dvou neutrálů, arbitr navštěvuje úvodní mediační řízení a seznamuje se s případem spolu s mediátorem najednáních, avšak není přítomen soukromému vyjednávání, která jsou vedena mezi stranami a mediátorem jako důvěrná²⁸

Podle našeho práva by teoreticky bylo možno uzavřít smlouvu o provedení med-arb. I když naše zákonodárství umožňuje využívání poznatků získaných v procesu mediace při jiných řízeních, těžko by se mohl arbitr angažovat v mediačním procesu, aniž by u něj mohly vzniknout pochybnosti o jeho nepodjatosti. V České republice by bylo možné realizovat metodu **Med-then-Arb**. Dle našeho právního řádu je možné, aby mediátor byl za souhlasu stran přítomen při arbitrážním jednání, dále lze kdykoliv v procesu arbitráže ukončit řízení smírem (§ 24 RozŘ), jenž je pojat do rozhodčího nálezu na žádost stran (§ 34 odst. 1 ŘRS). Taktéž modifikovaná forma **Arb-Med** je v České republice akceptovatelná, neboť rozhodce si může v odůvodněných případech (jimž může být samozřejmě i následný pokus o smírné řešení) vymínit, že nevydá nález přímo na jednání, avšak vydá jej až po určité době (§ 37 ŘRS) a stranám sporu je může oznámit písemně nebo vyhlásit ústně. Až do doby vydání předmětného rozhodčího nálezu mohou strany uzavřít smír. Rozhodčí nález není možno napadnout z důvodů, že jej strany považují za chybný. Jednou vydaný rozhodčí nález nemůže ani změnit rozhodce sám, byť by uznával důvody, jimiž je napadán stranami, s výjimkou opravy nebo doplnění (§ 26 RozŘ), pokud obsahuje

²⁸ Přemysl Raban, Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí, vydání 1., Praha: C. H. Beck, 2004

chyby v psaní nebo počtech a jiné zřejmé nesprávnosti, nebo pokud neobsahuje odpověď na všechny nároky stran (§ 38 ŘRS), nález však může být přezkoumán jinými rozhodci (§ 27 RozŘ), pokud si tak strany ujednají.

Domnívám se, že metoda med-arb by se dala značně využít v rozličných oblastech našeho života, kde dochází k jednání a činnostem, které mohou být původcem vzniku sporných otázek mezi jednotlivými stranami, neboť dvoustupňovost výše zmíněné metody alternativního řešení sporů zaručuje zejména více objektivní a kvalitnější výsledek díky detailnímu vícefázovému prozkoumání sporu než-li jednostupňové metody alternativního řešení sporů.

Část III. Arbitráž

1. Rozhodčí smlouva

Rozhodčí smlouva, v anglickém jazyce „Arbitration Agreement“, je ujednání sporných stran, že o určitých sporech mezi nimi má rozhodovat jeden nebo více rozhodců. Svobodnou vůlí stran sporu je tedy záměr vyloučit rozhodování soudu o jejich sporných vztazích. Co je rozhodčí smlouva? Definice rozhodčí smlouvy podle českého práva je vyjádřena v § 2 RozŘ: „Strany se mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a sporů vyvolaných prováděním konkursu nebo vyrovnání, k jejichž projednání by byla jinak dána pravomoc soudu, má rozhodovat jeden nebo více rozhodců nebo stálý rozhodčí soud“.

1.1. Rozhodčí smlouva – její obsah a povaha

Co se týká obsahu rozhodčí smlouvy, je rozhodčí smlouva, podle českého platného práva, dohoda stran sporu, že o určitých sporech mezi nimi má rozhodovat jeden nebo více rozhodců nebo stálý rozhodčí soud. Můžeme tedy danému ustanovení porozumět tak, že se jedná o založení vzájemných povinností stran, podle nichž se strany budou chovat po dobu řešení sporu a také v období po něm. Obsah vztahu stran není zákonem dále podrobněji definován. Mohu shrnout, že strany mlčky akceptují, pokud si ve smlouvě neupravují jinak, dispozitivní ustanovení zákona o způsobu ustavení rozhodce a průběhu následného rozhodčího řízení. Sporné strany souhlasí, že budou při zahájení rozhodčího řízení postupovat podle ustanovení zákona, vykonají volbu osoby rozhodce způsobem a z okruhu osob stanovených v rozhodčí smlouvě nebo zákoně. Strany akceptují, že rozhodčí řízení proběhne neformálně nepodjatým způsobem, který rozhodci budou považovat za vhodný, a zejména souhlasí s tím, že se rozhodčímu nálezu podřídí. Strany sporu taktéž berou na vědomí, že rozhodčí nález nemohou změnit obsahově, že jej lze napadnout pouze za postup, jímž rozhodci k nálezu došli, a to ohledně důvodů stanovených zákonem v § 31 RozŘ. Předmětné důvody pro napadnutí rozhodčího nálezu jsou následující - soud na návrh kterékoliv strany sporu zruší rozhodčí nález, jestliže:

- a) byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu,
- b) rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná, nebo byla zrušena, anebo se na dohodnutou věc nevztahuje,
- c) ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem,
- d) rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců,
- e) straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat,
- f) rozhodčí nález odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému,
- g) se zjistí, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení.²⁹

---

²⁹ Přemysl Raban, Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí, vydání 1., Praha: C. H. Beck, 2004

Ve výše uvedených definicích se jedná o minimální obsah rozhodčí smlouvy. V rozhodčí smlouvě jsou však potřebná další ujednání, aby mohlo proběhnout rozhodčí řízení, tyto další ujednání bych mohla nazvat fakultativní náležitosti smlouvy. Mezi ně patří například určení jazyka řízení podle čl.22 Model Law, místa řízení § 17 RozŘ a v mezinárodních sporech aplikovatelné hmotné právo § 25 odst. 3 RozŘ, určení počtu rozhodců nebo stanovení postupu jakým mají být tyto osoby ustanoveny § 7 RozŘ apod. Zákon umožňuje stranám sporu další ujednání ohledně sporu, tato ujednání mohou být součástí smlouvy nebo mohou být provedena dodatečně. Ustanovení, která lze dodatečně uskutečnit se týkají např. stanovení postupu, jaký má být v řízení zachován § 19 RozŘ. Předmětné náležitosti jsou tak důležité, že jestliže by se strany na nich nedohodly, nemohlo by být rozhodčí řízení úspěšně provedeno. Zákon na tuto okolnost neopomněl, a proto obsahuje dispoziční ustanovení, která jejich absenci nahrazují.

V případě rozhodčí smlouvy, která odkazuje na institucionální rozhodčí soud, české platné právo výslovně konstatuje, že obsahovou součástí smlouvy je i řád příslušného soudu. Podle § 13 odst. 3 RozŘ platí, že se strany sporu podrobily statutům a řádům rozhodčího soudu, platným v době zahájení rozhodčího řízení, pokud se strany dohodly na jeho příslušnosti a neujednaly jinak.

Na obsahu rozhodčí smlouvy se tedy značnou měrou podílejí strany, mají oprávnění rozhodnout o fundamentálních bodech, z kterých se bude sestávat rozhodčí smlouva.

1.2. Materiálně a procesněprávní pojetí rozhodčí smlouvy

Povahu rozhodčí smlouvy lze kategorizovat do tří skupin, materiálněprávní, procesněprávní a smíšené skupiny. Nejprve se zaměřím na **materiálněprávní** pojetí rozhodčí smlouvy, jenž je nejstarší teorií. U této teorie se vychází z toho, že smlouvy a na základě nich vzniklé vztahy, závazky, vznikaly v historii lidstva dříve než existoval samotný stát, chápaný jako instituce. Kvůli nedostatku autority státních úředníků bylo třeba stanovit smluvenou autoritou, jejímuž názoru by se strany ochotně a dobrovolně podřídili. Daný způsob se často projevoval mezi prostým lidem ve středověku a je v současnosti obvyklý v mnoha společnostech, do jejichž soukromoprávních vztahů stát nemá zájem zasahovat nebo proniká jen zvolna.³⁰ Účelem rozhodčí smlouvy sporných stran bylo, aby jejich spor byl nějakým způsobem rozhodnut a oni se mu mohli podříditi. Smyslem rozhodčí smlouvy tedy rozhodně nebylo vyloučení státní jurisdikce. Oproti tomu **procesněprávní** teorie považuje rozhodčí smlouvu výlučně za procesní smlouvu, neboť jejím předmětem je vynětí sporu z pravomoci soudů a přenesení do pravomoci rozhodců.³¹ Bohužel platné právo, teorie ani praxe žádné procesněprávní smlouvy nezná. Občanský soudní řád jejich vznik, změnu, zánik ani nakládání s povinnostmi z nich vzniklými neupravuje. Z uvedeného důvodu je tedy třeba, aby se právní poměry této smlouvy řídily právem hmotným.³²

Podle odborníků lze charakterizovat procesní vztah jako vztah mezi subjekty procesu, upravený procesním právem, vznikající zahájením řízení, který je nezávislý na hmotněprávním vztahu, který je předmětem řízení.³³ Je to prakticky trojstranný vztah, vznikající mezi stranami navzájem a soudem, ovšem pouze ve sporném řízení, jehož obsahem jsou práva a povinnosti.³⁴

---

³⁰ Např. ještě koncem 40. let 20. století byl např. polesný žádán rodinami, aby rozhodl, jak mezi ně rozdělit ryby z vánočního přídělu, jiným příkladem je rozhodování sporů ve sportu (organizovaném i neorganizovaném), kde strany jsou ochotny podříditi se bez státního donucení mimostátně vynesenému rozhodnutí.

³¹ In Wintrová, A. a kolektiv, *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 1999, s. 616

³² Hlavsa, P. in Wintrová, A. a kolektiv, *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 1999, s. 617, Fasching H. W. *Schiedsgericht und Schiedsverfahren im osterreichischen und im internationalen Recht*. Wien: Manz, 1973, s. 30, Grabner, M. *Schiedsvertrag-Schiedsgutachtenvertrag-Schiedsrichtervertrag*. Linz: Rudolf Trauner, 1998, s. 44 an.

³³ In Wintrová, A. a kolektiv, *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 1999, s. 170.

³⁴ In Wintrová, A. a kolektiv, *Civilní právo procesní*. Praha: Linde, 1999, s. 171.

Úvahy nad charakterem rozhodčí smlouvy můžu uzavřít asi tím, že ji lze považovat buď za hmotněprávní smlouvu o procesních vztazích nebo za procesněprávní smlouvu, která se řídí normami práva hmotného. S ohledem na dualismus našeho hmotného závazkového práva, je třeba určit, kterým z našich hmotných práv se rozhodčí smlouva bude řídit.

V případě, že se jedná o strany, z nichž alespoň jedna z nich je stranou nepodnikatelského charakteru bude se řídit **občanským zákoníkem**. Jsou-li stranami podnikatelé a jedná-li se o úpravu vztahu, který se týká jejich podnikatelské činnosti § 261 odst. 1 ObchZ, popřípadě dalších subjektů obchodního práva jako je stát, státní organizace nebo samosprávná jednotka vůči podnikateli aj. při zabezpečování veřejných potřeb, pak se řídí rozhodčí smlouva **obchodním zákoníkem**.

1.3. Právní režim rozhodčí smlouvy

Rozhodčí řízení je nutno rozlišovat podle toho, jaké právní vztahy rozhodčí řízení upravuje. Zvláště je potřebné odlišovat právo, kterým se řídí rozhodčí smlouva, právo, jímž se řídí materiální vztah, právo podle kterého se upravují vztahy v průběhu rozhodčího řízení a právo, jímž se řídí vztah mezi rozhodci a stranami.

- Právo, jímž se řídí rozhodčí smlouva je hmotné soukromé právo, jenž je zachyceno v občanském nebo obchodním zákoníku
- Právo materiálního vztahu, jenž je předmětem sporu, hlavní smlouvy, toto právo použije rozhodčí soud při vynášení rozhodčího nálezu
- Právo, jímž se řídí vztahy v průběhu rozhodčího řízení, jedná se o procesní právo, které je založené především rozhodčí smlouvou
- Právo, jímž se řídí vztah mezi rozhodci a stranami – rozhodcovská smlouva v případě ad hoc řízení, popřípadě mezi stranami a institucionalizovaným rozhodčím soudem

Určit právo, které upravuje výše zmíněné okruhy je podstatnou náležitostí pro to, aby mohlo být rozhodčí řízení úspěšné.

1.4. Doktrína separace

Při posuzování rozhodčí smlouvy je důležité odlišovat samostatnou existenci vztahu ze **smlouvy hlavní** a samostatnou existenci vztahu založeného **rozhodčí smlouvou**. I světové autority v oblasti rozhodčích řízení uznávají doktrínu separace obou smluv, z které vyplývá, že v mezinárodních vztazích se každý ze vztahů může řídit odlišným právním řádem. Z dané zásady se vyvozuje, že existence, platnost či neplatnost jednoho ze vztahů (smluv) neovlivňuje existenci druhého vztahu.³⁵

Česká právní úprava se doktrínou separace v českém zákoně o rozhodčím řízení výslovně nezaobírá, ale obchodní zákoník se této otázce věnuje. V obchodním zákoníku se v § 267 odst. 3 ObchZ totiž jednoznačně stanoví „Je-li součástí jinak neplatné smlouvy . . . dohoda o řešení sporu mezi smluvními stranami, jsou tyto dohody (o řešení sporu) neplatné pouze v případě, že se na ně vztahuje důvod neplatnosti. Neplatnost těchto dohod (o řešení sporu) se naopak netýká neplatnosti smlouvy, jejíž jsou součástí“. Z ustanovení obchodního zákoníku se dá dovodit, že i Česká republika se ztotožňuje s doktrínou separace, tedy rozdílů mezi dvěma vztahy, jedním, který je založený podle hlavní smlouvy a druhým, jenž vyplývá z rozhodčí smlouvy.

---

³⁵ Přemysl Raban, Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí, vydání 1., Praha: C. H. Beck, 2004

1.5. Typové zařazení rozhodčí smlouvy dle českého práva

Rozhodčí smlouva je pojmenovaným smluvním typem v RozŘ, jehož právní úprava se v občanském zákoníku ani obchodním zákoníku výslovně nenachází. Klasifikovat rozhodčí smlouvu je velice obtížná záležitost. Při jejím zařazení bychom se mohli držet nejrozšířenější teorie, a to takové, že se jedná povahou o tzv. „compromissum“ neboli **narovnání**. Z tohoto hlediska patří rozhodčí smlouva do skupiny předběžných smluv, tedy smluv, jimž smluvní strany upravují způsob, kterým dojdou ke konečnému vztahu. Bude tedy blízká **smlouvě o smlouvě budoucí** a ještě spíše však bude podobná **dohodě o doplnění obsahu smlouvy** podle ustanovení § 270 odst. 2 ObchZ a také **dohodě o určení obsahu smlouvy** podle ustanovení § 290 odst. 2 ObchZ.

Z jiného pohledu je možno rozhodčí smlouvu považovat za **mandátní smlouvu** nebo **příkazní smlouvu**, protože rozhodčí smlouva obsahuje i zmocnění stran, aby navzájem za sebe jednaly pro případ ustavení rozhodců, jež jsou za ně oprávněni toto řešení jejich sporu hledat. Situace je komplikovanější tím, že naše úprava závazkového práva je rozdělena do dvou kodexů – občanského zákoníku a obchodního zákoníku, přičemž obecná úprava závazkového práva se nachází v občanském zákoníku, avšak je doplněna úpravou v obchodním zákoníku.

V případě, že se právní úprava toho kterého smluvního typu nachází v obou výše jmenovaných zákonících, je nejprve třeba posoudit, zdali se nejedná o vztah spadající do okruhu obchodních závazkových vztahů. Jestliže tam daný vztah spadá, pak se řídí podle úpravy obchodního zákoníku. Splňuje-li vztah požadavky ustanovení § 261 odst. 1, respektive odst. 2 ObchZ, tj. především je závazkovým vztahem mezi podnikateli, jestliže je při jeho vzniku zřejmé, s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týká jejich podnikatelské činnosti, potom je obchodním závazkovým vztahem.

V českém právu se problematika určení právního režimu rozhodčí smlouvy zužuje pouze na otázku, zda-li se použije ten který hmotněprávní kodex, konkrétně občanský nebo obchodní kodex a na něj navazující právní úprava.

1.6. Režim rozhodčí smlouvy v mezinárodních sporech

Režim rozhodčí smlouvy v mezinárodních sporech řeší český zákon o rozhodčím řízení kogentním ustanovením § 36 odst. 1, které stanoví, že „přípustnost rozhodčí smlouvy se posuzuje podle tohoto zákona“. Ovšem je nutno upozornit na skutečnost, že naše republika je vázána EU³⁶, jež má přednost před vnitrostátní úpravou (§ 47 RozŘ). Tato úmluva vychází ze zásady přednosti **volby práva** rozhodčí smlouvou. Tato smlouva nás zavazuje jenom vůči jejím signatářům a jen ve sporech z mezinárodního obchodu mezi fyzickými nebo právníckými osobami z různých smluvních států. Pro případ spadající pod EU a v případě, že by volba nebyla provedena, se rozhoduje podle **práva místa, kde má být rozhodnuto** rozhodčím nálezem, a jen v případě, kdy by nemohlo být určeno toto místo, by mohlo být použito **právo soudu, jenž o této otázce rozhoduje** (čl. VI. odst. 2). Pro určení práva má význam i tzv. NY úmluva, která má přednost před vnitrostátním právem.³⁷

Od otázky právního režimu přípustnosti rozhodčí smlouvy odlišuje zákon právní režimy, podle nichž se řídí posuzování jejich ostatních náležitostí a formy. Jedná se o ostatní náležitosti, jež jsou významné pro nulitnost a platnost rozhodčí smlouvy. Může se např. jednat o kvalifikaci rozhodců, výklad právních úkonů apod. Český zákon o rozhodčím řízení výslovně nestanoví, podle kterého právního řádu se řídí ostatní náležitosti smlouvy, stanoví jen „jednostranné pravidlo“, že se řídí podle tohoto zákona (lépe by bylo podle českého práva), pokud má být rozhodčí nález vydán v tuzemsku (§ 36 odst. 1 RozŘ). Čeští autoři pak z toho dedukují obecnou zásadu, že se ostatní náležitosti smlouvy posuzují **podle práva státu, v němž má být vydán rozhodčí nález**.³⁸ Je otázkou, zdali by neměl být v tomto smyslu modifikován i výklad českého práva tak, že český zákon míní, že se ostatní náležitosti řídí českým právem, pokud byl rozhodčí nález vydán podle českého práva (podle RozŘ), a tedy, že obecné pravidlo je, že se ostatní náležitosti smlouvy řídí podle práva, podle něhož byl rozhodčí nález vydán, nikoliv podle státu, v němž byl rozhodčí nález vydán. Tato zásada by odpovídala rozumnému uspořádání vztahu.

³⁶ Evropská úmluva o mezinárodní arbitráži publikovaná pod č. 176/1964 Sb.

³⁷ Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů uzavřená 10.6.1958 v New Yorku, publikovaná pod č. 74/1959 Sb.

³⁸ Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 5.vydání. Brno: 2001, s. 394, Kalenský in Mothejzík, J., Steiner, V. a kol. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 119, Pauknerová, M. Rozhodčí řízení v vztahu k zahraničí – otázky rozhodného práva. Právní rozhledy, 2003, č. 12, s.528 an.

1.7. Forma rozhodčí smlouvy – elektronická podoba

Všechny právní systémy připouštějí, že arbitrážní doložka (smlouva) může být uzavřena jak pro spory, jež existují (smlouva o rozhodci³⁹ – „acte de compromis“), tak i pro spory, které by měly eventuálně vzniknout až v budoucnu (rozhodčí doložka – „clause compromissoire“, „arbitration clause“). Rozhodčí smlouva může existovat ve formě **rozhodčí doložky** v hlavní smlouvě nebo ve formě **oddělené smlouvy**. Připouští to výslovně český zákon ve svém § 2 odst. 3: „Rozhodčí smlouva se může týkat jednotlivého již vzniklého sporu nebo všech sporů, které by v budoucnu vznikly z určitého právního vztahu nebo z vymezenému okruhu právních vztahů“.

Je pochopitelné, že má-li být existující spor dodatečně podřízen rozhodčímu řízení, předpokládá to speciální smlouvou. Taková smlouva by měla obsahovat především identifikaci stran sporu, jež by měly být totožné se stranami uzavírajícími smlouvu, přesné vymezení sporu, většinou i jména arbitrů nebo arbitra, jenž je oprávněn spor rozhodnout. Dále je třeba dohodnout zásady, jimiž se má řízení řídit a další náležitosti rozhodčí smlouvy. Český zákon (§ 3 odst. 1 RozŘ) konstatují písemnou formu jako podmínku platnosti rozhodčí smlouvy na základě § 40 ObčZ, který stanoví, že „písemný právní úkon je platný, je-li podepsán jednající osobou, činí-li právní úkon více osob, nemusí být jejich podpisy na téže listině, ledaže právní předpis stanoví jinak“, což v našem případě žádný ze zákonů nestanoví. Znamená to tedy, že návrh rozhodčí smlouvy může být učiněn (např. doložka formulována) na jedné listině, zatímco přijetí na listině druhé, každá z nich však musí být podepsána. Podpis může být nahrazen mechanickým prostředky v případech, kdy je to obvyklé. Český zákon o rozhodčím řízení ve svém § 3 odst. 1 konstatuje, že písemná forma je zachována i tehdy, jestliže je rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálkopisem nebo jinými elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení jejich obsahu a určení osob, které rozhodčí smlouvu sjednaly. Podle našeho práva skutečně stačí, aby rozhodčí smlouva byla učiněna úkony ve vzájemně vyměněných telegramech nebo dálkopisech nebo faxech, pokud je prokázáno, že byly učiněny stranami sporu s tímto obsahem. Naše právo tedy výslovně nevyžaduje formu elektronického podpisu. Zavedená praxe vychází ze zásady, že v našem právu je obvyklé uzavírání

³⁹ Ve starší literatuře nazývána „Úmluva o rozsudím“, např. Ott, E. Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl III. Praha: česká akademie císaře Františka Josefa, 1901, s. 279.

rozhodčích smluv i prostřednictvím těchto telekomunikačních prostředků, kde jsou podpisy uvedeny cestou mechanickou.⁴⁰

Rozhodčí doložka se považuje za platně ujednanou též tehdy, jestliže je obsažena jen v písemném návrhu smlouvy hlavní, popřípadě v písemných podmínkách, jimiž se smlouva hlavní má řídit, v případě, že takový návrh byl přijat druhou stranou způsobem, z něhož je patrný její souhlas s obsahem rozhodčí smlouvy. Praxe vychází z názoru, že konkludentním souhlasem (např. plněním, zaplacením apod.) se smlouvou hlavní je tzv. submisivně uzavřena v tomto případě i rozhodčí smlouva, pokud z jednání takové strany není zřejmé, že s doložkou nesouhlasí.⁴¹ Některé teorie připouští, že rozhodčí doložka může být smluvna i ústně a tato dohoda je písemně potvrzena až dodatečně do protokolu vedeného rozhodci, který strany podepsaly. Okamžik vzniku rozhodčí smlouvy by však patrně musel být datován k okamžiku podpisu protokolu.

Rozhodčí smlouva tedy může být uzavřena ústně, písemně nebo elektronickými prostředky při splnění stanovených podmínek.

---

⁴⁰ Srov. Sedláček, V. Rozhodčí řízení v československém zahraničním obchodě. Praha: 1982, s. 27.

⁴¹ Mothejzík, J., Steiner, V. a kol. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 26, Rozehnalová, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním i vnitrostátním obchodním styku. 1.vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 85.

2. Rozhodci

Osoba rozhodce je velmi důležitá pro řešení sporů. Ustanovení rozhodců je také společenskou potřebou, neboť tato neutrální osoba je význačná pro dobré fungování života společnosti. V každé společnosti totiž existují a neustále vznikají sporné vztahy, které je potřeba řešit. Některé vztahy vyžadují řešení jednoznačné, protože jinak by jedinec tvořící společnost nemohl uskutečnit záměr, který si vytyčil. Mohu tedy říci, že soudce (rozhodce) uspokojuje nejen potřeby lidí jako pouhý rozhodovač („decision maker“), ale je i osobou práva veřejného a dodavatel služeb („service supplier“), osobou práva soukromého.

2.1. Rozhodci – osobní předpoklady

Osobní předpoklady rozhodce jsou zavazujícím prvkem pro kvalitu samotného rozhodčího řízení, neboť pokud by rozhodce neměl určité sjednané vlastnosti, pak by jeho rozhodování nemělo takovou autoritu pro sporné strany. Můžeme říci, že úroveň rozhodčího řízení se tedy přímou úměrou odvozuje od kvality rozhodců, kteří se nařízení podílejí.

Velice důležitou zásadou rozhodčího řízení je proto možnost stran zvolit si své vlastní rozhodce. Měla by to být osoba, která je nadána přirozenou autoritou, která přesvědčuje spravedlivém rozhodování. Výběr rozhodců je v moderních právních řádech zcela demokratický, zvolení kritérií, jímž se strana bude řídit, je jejím právem, ale také rizikem. Strany si v rozhodčí smlouvě mohou zvolit kritéria, jímž má rozhodce odpovídat, např. vzdělání, odborné znalosti apod. Často bývá svobodná volba rozhodců omezena ustanoveními rozhodčích řádů, které si strany zvolily, a tím je pojalý do své rozhodčí smlouvy. Český zákon požaduje, aby rozhodcem byl občan České republiky, který je zletilý a způsobilý k právním úkonům. Cizinec musí být způsobilý k právním úkonům podle práva jeho státu, avšak postačí, je-li způsobilý k právním úkonům podle práva České republiky. Tradičně se míní, že osoba rozhodce může být jen osoba fyzická, český zákon o rozhodčím řízení výslovně určuje, že rozhodcem může být jen občan nebo cizinec (§ 4). Český zákon o vztahu rozhodců a rozhodčího soudu nehovoří, ale tradičně se předpokládá, že rozhodce rozhodčího soudu odpovídá minimálně kritériím požadovaným zákonem. Některé osoby bývají právním řádem z možnosti působit jako rozhodce vyloučeny. Podle § 24 odst. 2 písm. e) zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, nesmí státní zástupce působit jako rozhodce nebo zprostředkovatel řešení správního sporu. Obecně v naší literatuře platí, že soudce kteréhokoliv soudu nemůže vykonávat funkci rozhodce.⁴² V českém současném právu se to odvozuje z § 4 odst. 2 RozŘ, tedy že rozhodcem může být každý zletilý občan České republiky, kdy zvláštní předpis může stanovit jinak. Ustanovení § 52 odst. 4 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích, ani nový zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích však o

⁴² Srov. Růžička, K. Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. 1. vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 43, Rozehnalová, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním i vnitrostátním obchodním styku. 1. vydání. Praha: ASPI, 2002, s. 101, Mothejzík, J., Steiner, V. a kol. Zákon o rozhodčí řízení a o výkonu rozhodčích nálezů a s přílohami. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1996, s. 28.

výkonu funkce arbitra nehovoří. Stanoví pouze, že soudce nesmí vykonávat žádnou jinou placenou funkci, ani vykonávat jinou placenou činnost. Totéž stanoví i další odkaz § 4 odst. 3 zákona č.182/1993 Sb., o Ústavním soud. Znamená to, že by teoreticky mohl soudce nebo ústavní soudce vykonávat funkci rozhodce jako bezplatnou. Naše zákonné předpisy tedy nevyžadují pro to, aby se někdo ujal funkce rozhodce, žádné zvláštní osobní předpoklady, tedy ani právnické vzdělání. Ačkoliv si strany mohou v rámci zákonné úpravy poměrně volně, tedy i nezodpovědně volit kteroukoliv osobu jako rozhodce, soudy či jiné instituce pověřené náhradní jmenováním již tak činit nemohou, neboť se od nich předpokládá určitá profesionalita při zastupování stran. Česká zákonná úprava přikazuje soudům, aby při jmenování rozhodce nebo předsedajícího rozhodce přihlíželi předpokladům pro nezávislé a nestranné rozhodování (§ 10 odst. 1 RozŘ).

Český zákon výslovně o možnosti smluvené kvalifikace nehovoří. Při určité snaze by však mohlo být vykládáno ustanovení § 7 odst. 1 RozŘ tak, že rozhodčí smlouva může stanovit způsob, jak . . . osoby rozhodců mají být určeny ve spojitosti s ustanovením § 31 písm. c), podle něhož může být rozhodčí nález zrušen, pokud se ve věci zúčastnil rozhodce, který nebyl podle rozhodčí smlouvy . . . povolán k rozhodování nebo neměl způsobilost být rozhodcem, i v tom smyslu, že strany mohou závazně vyžadovat smluvené kvalifikační předpoklady rozhodce. Mezi důvody pro vyloučení arbitra však český zákon takový důvod neuvádí.

2.2. Rozhodčí senát – počet, ustanovení

Mnohem větší nároky na výběr rozhodce bývají kladeny při rozhodování v rámci rozhodčích institucí. Rozhodčí soudy vedou tzv. listinu rozhodců. Funkce takových listin je rozporná. V moderním pojetí rozhodčích institucí slouží spíše jako listiny indikativní. Znamená to, že listiny obsahují seznamy osob, jež soud jako rozhodce doporučuje, nikoliv, že by omezoval výběr pouze na tyto osoby.

Zdálo by se, že ve třetím miléniu již nemůže otázka národnosti, náboženství a nebo pohlaví představovat při výběru rozhodců žádnou normovanou zábranu, přesto národnost (státní příslušnost) je doposud determinujícím znakem pro jmenování rozhodců v některých případech, jedná-li se o mezinárodní spor. Pohlaví zase hraje roli v případě aplikace muslimského práva.⁴³ Český rozhodčí řád s výjimkou odkazu na právní způsobilost (postačí, vyhovuje-li českému právu) nečiní rozdíl mezi rozhodci ohledně státní příslušnosti. Statut českého Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky výslovně stanoví, že státní občanství české republiky není pro zápis na listinu rozhodců podmínkou (čl. IV. odst. 1 ŘRS) a řád tohoto soudu neobsahuje při obsazování senátu o národnosti nebo státní příslušnosti žádná pravidla.

Co se týká počtu a ustanovení rozhodců v rozhodčím senátu, můžeme říci, že nejpřirozenější formou rozhodování je prostřednictvím jediné osoby, která je přirozenou autoritou pro obě strany. V průběhu času se prohlubovala obtížnost rozhodování, což bylo způsobeno větší složitostí ekonomických a občanských vztahů a i větší složitostí právní úpravy. Dané skutečnosti vedly k tomu, že se zvětšoval počet rozhodujících osob. Kolektivní rozhodování sporů eliminuje eventuální subjektivní vlivy na rozhodování konkrétního sporu, jež by mohly být zapříčiněny možnými osobními vztahy některého rozhodce k některé straně nebo věci. Většina právních úprav stojí na bázi přednosti stanovení počtu a způsobu volby rozhodčího senátu v rozhodčí smlouvě. Pouze pro případ neexistence takové dohody, obsahují jednotlivé zákony dispozitivní úpravu. Je logické, že v případě ustanovení většího počtu rozhodců, je výhodnější volit lichý počet rozhodců, proto, aby se senát nemohl rozdělit na dvě názorové strany. Většina právních úprav volí tuto variantu. Též český zákon o rozhodčí řízení stanoví, že „rozhodčí smlouva má zpravidla určit počet i

⁴³ Podle Rubino-Samartano se tento problém neobjevuje ve všech zemích, které aplikují sharia (muslimské právo), avšak podle fiqh (islámská jurisprudence) je vyhrazeno souzení i arbitrování mužům.

osoby rozhodců nebo stanovit způsob, jak počet i osoby mají být určeny“ (§ 7 RozŘ). Otázku, stanovily-li by si strany sudý počet rozhodců, není třeba a řešit, neboť zákon stanoví kogentně, že počet rozhodců musí být vždy lichý. Není-li řešeno smlouvou nebo předpisem stálého rozhodčího soudu jinak, rozhodčí orgán je vždy tříčlenný a každá ze stran jmenuje po jednom rozhodci, jenž pak jmenují předsedajícího rozhodce. Jakmile jedna ze stran jmenuje svého rozhodce jako první a vyzve k témuž druhou stranu, má druhá strana lhůtu 30 dní ode dne doručení výzvy na jmenování svého rozhodce. Jestliže tak neučiní, jmenuje za ni rozhodce soud na návrh strany nebo již jmenovaného rozhodce. Pro ustavení předsedajícího rozhodce platí taktéž lhůta 30 dní. Počátek lhůty pro jmenování předsedy však není určen a lze dát za pravdu řešení Model Law (článek 11, odstavec 3, písmeno a)), že by se měl počítat od jmenování předchozích dvou, respektive od jmenování druhého rozhodce. Nedojde-li k určení předsedajícího rozhodce do stanovené lhůty, jmenuje jej soud na návrh jedné ze stran nebo jednoho z již jmenovaných rozhodců.

Osoba, která má být jmenována rozhodcem, musí stranám nebo soudu bez odkladu sdělit veškeré skutečnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o její nepodjatosti a které mají za následek její vyloučení z rozhodování, pokud se již jmenovaný rozhodce platně vzdá své funkce nebo nemůže z jiných důvodů v řízení pokračovat o jmenování nového rozhodce rozhodne soud, není-li jiné dohody stran. Rozhodce může být totiž vyloučen i tehdy, když důvody vyloučení vyšly najevo později za řízení.

Věcně příslušný je v České republice k rozhodnutí této otázky soud, který by byl věcně příslušný podle OSŘ k rozhodnutí ve věci, kdyby nebylo rozhodčí smlouvy. Věcná příslušnost je řešena v § 9 OSŘ, přičemž je taxativně vymezena ta část věcí, které rozhodují v prvním stupni krajské soudy, zatímco ostatní nevyjmenované věci rozhodují soudy okresní. Krajské soudy rozhodují např. spory z obchodních závazkových vztahů, kdy žalovaná částka převyšuje 100 000 Kč bez příslušenství, spory ve věcech ochrany osobnosti, spory z porušení práv z autorského zákona, spory týkající se cizího státu, vztahy týkající se právních vztahů mezi obchodními společnostmi a společníky, jakož i společníky navzájem a mnoho dalších.

Místně příslušný je ten z výše uvedených soudů, v jehož obvodu se konalo nebo je zahájeno rozhodčí řízení, pokud je toto místo v tuzemsku. Není-li v tuzemsku nebo nekonalo-li se ještě, pak se jedná o místně příslušný soud, jako kdyby nebylo rozhodčí smlouvy. Nelze-li místní příslušnost v tuzemsku určit podle těchto kritérií,

pak je to věcně příslušný soud, v jehož obvodu má sídlo nebo bydliště žalobce nebo žalovaný.

Veškeré rozhodčí řády obsahují úpravu o ustavení senátu, pokud se na něm strany nejsou schopny ujednotit. Pokud se jedná o počet rozhodců i institucionálním řízení, obsahují rozhodčí řády řešení pro případ, že se na něm strany sporu nesjednotily. Naše přední rozhodčí instituce, Rozhodčí soud Hospodářské komory a Agrární komory České republiky (článek 3, odstavec 2) se sjednotily na názoru, že rozhodčí instituce nemá žádnou rozhodovací pravomoc, pokud se týče určování počtu rozhodců v tom kterém sporu. Nedohodnou-li se strany na počtu rozhodců, pak rozhoduje tříčlenný rozhodčí senát.

Způsob jmenování rozhodců v České republice vychází z tendence, která upřednostňuje co nejmenšího zasahování do výběru rozhodců. Podle řádu Rozhodčího soudu Hospodářské komory a Agrární komory České republiky je žalobce povinen jmenovat rozhodce v žalobě a žalovaná strana na výzvu tajemníka soudu. Předseda soudu může řádně jmenovat rozhodce, jen zmocní-li ho některý účastníků sporu (§ 17 a 20). Omezení platí pro předsedu, jenž může být rozhodci zvolen jen z listiny rozhodců.

2.3. Vztahy stran a rozhodce, rozhodcovská smlouva

Mezi stranami a rozhodci vzniká závazkový vztah, v němž jedna ze stran je povinna soci plnit, zatímco druhá strana je oprávněna toto plnění požadovat. Tento vztah je upraven v našem právním předpise jen velmi málo. V literatuře se objevily nejrůznější názory na otázku stran, mezi nimiž vzniká tzv. rozhodcovská smlouva⁴⁴. Problematický je však vznik této smlouvy. Nejjednodušší případ nastává, když se strany sjednotí na osobách rozhodců již v rozhodčí smlouvě. Akceptací jejich funkce vzniká mezi arbitranty a rozhodci smlouva se suspenzívní podmínkou závislou na vzniku sporu. Obdobná situace nastává, je-li rozhodčí smlouvou pověřen ke jmenování rozhodce nebo senátu jiný orgán. Tento orgán pak s rozhodci uzavře smlouvu v zastoupení, a to okamžikem, kdy rozhodce akceptuje návrh smlouvy.

Vztah mezi rozhodcem a stranami, stejně jako u jiných smluv, vzniká návrhem smlouvy a jeho přijetím. Pro formu návrhu nestanoví české právo žádné náležitosti. Ze zásady smluvní volnosti vyplývá, že žádná osoba, již byl návrh na post rozhodce učiněn, nemusí funkci arbitra (rozhodcovskou smlouvu) přijmout (uzavřít). Toto stanoví zákon výslovně v § 5 RozŘ. Přijetí funkce „receptum arbitri“ musí mít písemnou formu. Vlastní obsah smlouvy bývá smluven většinou ústně, respektive je vyjádřen konkludentně přijetím smlouvy. Pouze v řízení ad hoc je s ohledem na bezproblémový postup řízení vhodné uzavírat rozhodcovskou smlouvu, která vyjadřuje způsob úpravy vzájemných práv a povinností stran a rozhodců, písemně. V řízení před institucionálními rozhodčími soudy je rozhodcovská smlouva vyjádřena obsahem vnitřních předpisů, jimž se jak arbitranté, tak rozhodci podřídili. Vlastní přijetí funkce rozhodce však i v těchto případech musí být provedeno písemně. Ve formulářích k přijetí funkce rozhodce bývá u rozhodčích osudů spojeno písemné prohlášení, jež obsahuje často vedle jasného projevu vůle být zavázán k provedení služby i další obsahové náležitosti, jako např. prohlášení o nezaujatosti a nestrannosti nebo o okolnostech, které tomu nasvědčují, a dále i prohlášení, jimiž se rozhodce podřizuje pravidlům soudu a rozhodčí smlouvy, včetně pravidel o jeho odměně.

Povaha rozhodcovské smlouvy je taková, že se jedná o soukromoprávní závazek, jenž podléhá obecné a zvláštní hmotněprávní úpravě závazků, tak jako

---

⁴⁴ Název je zvolen s ohledem na to, že subjekt smlouvy nesmí být zaměňován s pojmem „rozhodcovská smlouva“ podle slovenského práva, který značí v češtině rozhodčí smlouvu.

každé jiné poskytování služeb. Samostatně není rozhodcovská smlouva jako smluvní typ v žádném právním předpise českého práva upravena. Občanský zákoník však stanoví, že závazky mohou vznikat jak ze smluv zákonem výslovně upravených, tak ze smluv zákoně neupravených a ze smíšených smluv obsahujících prvky různých smluv. Na takové závazky je třeba použít ustanovení zákona, která upravují závazky jim nejbližší, pokud samotná smlouva nestanoví jinak (§ 491 ObčZ) a ostatními ustanoveními občanského zákoníku (s ohledem na § 261 ObchZ i zákoníku obchodního), která jsou obsahem a účelem jim nejbližší (§ 853 ObčZ). Nenalezneme-li odpovědi ani tam, pak je k výkladu třeba použít analogie iuris. V každém případě je třeba vycházet při výkladu úkonu, pokud je jeho obsah nejasný, z vůle toho, kdo právní úkon učinil, a podle toho, co způsob vyjádření obvykle znamená, přičemž je třeba chránit dobrou víru toho, komu byl právní úkon určen (§ 35 ObčZ). V obchodních vztazích pak podle úmyslu jednající strany, jestliže tento úmysl musel být druhé straně znám. Nelze-li tak učinit, potom podle významu, který by mu strana, jíž je určen, zpravidla přikládala. Při tom se má přihlídnout i k praxi, kterou strany mezi sebou zavedly.

Podřadit smlouvu mezi stranami a rozhodcem pod některý z existujících smluvních typů je velmi obtížné, neboť bychom se pokoušeli klasifikovat jeden z nejstarších právních institutů pomocí institutů vzniklých až v době moderní. Rozhodcovská smlouva je právním institutem sui genesis, jenž se nachází v přirozeném právu již od samých prvopočátků práva, a proto není zařaditelná pod smluvní typy, které byly vytvořeny v době pozdější. Většina autorů ze středoevropského regionu se jí snaží podřadit pod smlouvu mandátní nebo smlouvu o dílo. S ohledem na to, že rozhodce se zavazuje provést rozhodčí řízení, jehož výsledkem je vynesení nálezu, dalo by se zde nalézt spíše podobnost se smlouvou o dílo, která je u nás upravena podle charakteru závazku obchodního či neobchodního) buď v § 631 ObčZ nebo v § 536 ObchZ. Využití obchodního zákoníku by pravděpodobně bylo příliš násilné vzhledem k hmotnému charakteru díla, který zákon vyžaduje. Občanský zákoník však již hmotný charakter díla nevyžaduje. Charakteru rozhodcovské činnosti však neodpovídají ustanovení, jimiž může objednatel zasahovat zhotoviteli do průběhu zhotovování díla. Převzetím funkce rozhodce totiž rozhodce počíná vykonávat činnost na stranách nezávislou. V případě smlouvy mandátní zase mandatář může jednat jen v zájmu mandanta a zvláště markantně je smlouva mandátní v rozporu s pojetím rozhodcovské smlouvy v otázce týkající se

možnosti odvolání (§ 33b ObčZ) nebo vypovězení (§ 574 ObchZ) mandátu. Tímto charakterem se rozhodcovská smlouva spíše blíží smluvnímu typu smlouvy o kontrolní činnosti podle § 591 ObchZ. „Smlouvou o kontrolní činnosti se zavazuje vykonavatel kontroly provést nestranně zjištění stavu určité věci nebo ověření výsledku určité činnosti a vydat o tom kontrolní osvědčení a objednavatel kontroly se zavazuje zaplatit mu za to úplatu“. Zásadně však vylučuje tuto aplikaci kogentní ustanovení § 597. Účastníci tedy nemohou vyloučit ustanovení zákona § 597, který stanoví, že „provedení kontroly se nedotýká právních poměrů mezi objednatelem a jinými osobami, zejména osobami, jimiž je určen nebo od nichž pochází předmět kontroly“. Obsahem rozhodcovské smlouvy je tedy nestranné posouzení právního vztahu mezi objednateli rozhodčí činnosti a zároveň mandát obou stran k formulaci práv a povinností, jež z toho vyplývají tak, aby byly s konečnou platností vyřešeny a byly vynutitelné státní mocí. Obsah smlouvy je dán především ustanoveními rozhodčí smlouvy, včetně např. zvoleného rozhodovacího řádu a zákonem o rozhodčím řízení, avšak v oblastech, které nejsou upraveny, je nutné řídit se ostatními prameny práva soukromého, popřípadě veřejného (procesního), je-li na ně odkázáno.

2.4. Povinnosti rozhodce

Povinnosti a práva rozhodce vyplývají ze znění rozhodcovské smlouvy, popřípadě z obecně závazných právních pravidel. Český zákon stanoví základní povinnost rozhodce v § 5 odst. 1 tak, že pokud rozhodce funkci přijme, je povinen ji vykonávat v souladu s tímto zákonem a dalšími předpisy. Základní povinností arbitrantů je předepsaným nebo dojednaným způsobem poskytovat součinnost při rozhodování sporu a zaplatit rozhodci obvyklou odměnu, nebylo-li dojednáno jinak. Konkrétné právní úpravu povinností rozhodce je nutno dovozovat především ze znění rozhodcovské smlouvy, není-li výslovně upravena, pak ze sporých ustanovení právních předpisů a ustanovení, jež můžeme analogicky využít, a zejména z úmyslu (vůle) stran, které smlouvu uzavřely, jenž je odvoditelný z obecné představy o úkolech rozhodce, z obchodních zvyklostí projevujících se v obchodních vztazích, které jsou též odvoditelné z praxe, z judikatury, popřípadě z obsahu právní úpravy minulé či sousedního státu. Fundamentální povinností rozhodce je povinnost rozhodnout spor, tedy posoudit právní vztah mezi spornými stranami vymezený jejich pověřením v rozhodčí smlouvě a vynést závazný názor, neboli závazně stvrdit objasněné poměry, popřípadě nastolit poměry nové. Zvláštní povaha rozhodcovské činnosti, jíž se odlišuje např. od smlouvy o dílo nebo smlouvy mandátní se projevuje v posouzení povinnosti rozhodnout. Již naše starší literatura nebyla zajedno v tom, zda může být rozhodce, který funkci přijat, k vynesení nálezu nucen či nikoliv.⁴⁵ Též naše současné právo nedává jasnou odpověď na možnost vynucovat na rozhodci jeho rozhodnutí a lze o tom vzhledem k povaze věci pochybovat. Podle § 25 RozŘ, se nemusí všichni rozhodci usnést na rozhodčím nálezu ani jej podepsat.

Další povinností rozhodce je způsob, jakým má být rozhodnuto, tedy smluvní závazek bude obsahovat normy, jak má být řízení vedeno (podle jakých procesních pravidel) a podle jakých pravidel (podle jakého hmotného práva) má být rozhodnuto. Většinou jsou tyto otázky řešeny ve smlouvě rozhodčí a zahrnutím do rozhodcovské smlouvy se stávají závazkem rozhodovat ve smyslu smlouvy rozhodčí. Český právní řád výslovně nestanoví, že se rozhodci musí řídit ustanoveními rozhodčí smlouvy,

---

⁴⁵ Ott, E. Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl III: Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1901, s. 295, je názoru, že exekvovatí (nuceně provést) tuto povinnost lze, zatímco Hora, V. Československé civilní právo procesní. Díl II. Praha: 1924, s. 214 naopak dokládá judikáty, že nikoliv. K těmto pochybnostem však přispívala i skutečnost, že podle tehdejšího práva, zdráhal-li se rozhodce konat povinnost již převzatou, mohla být smlouva prohlášena za bezúčinnou.

avšak lze tuto povinnost odvodit z § 19 odst. 1 RozŘ, „strany se mohou dohodnout na postupu, kterým mají rozhodci vést řízení“.

Povinnost rozhodce rozhodovat spravedlivě nelze v zákoně normativně nařídit. Vzhledem k tomu, že spravedlnost je jen psychický pocit člověka který vzbuzuje chování jiných, lze rozhodci přikázat pouze, aby rozhodoval v souladu s právem (§ 5 odst. 1 RozŘ) anebo podle zásad spravedlnosti, tj. dle zásad, jež vzbuzují ve většině členů určité společnosti pocit spravedlnosti. Je kuriozní, že český zákon (§ 25 odst. 3 RozŘ) činí rozdíl mezi rozhodováním podle hmotného práva (včetně dobrých mravů a obchodních zvyklostí) a rozhodováním podle zásad spravedlnosti. Zákon a řády spíše kladou důraz na skutečnost, aby rozhodce rozhodoval nepodjatě. Nepodjatost je základním předpokladem vzbuzujícím spravedlnost procesu. Jejím obsahem je především objektivní rozhodování, tj. nestranné a nezávislé. Evropský soud pro lidská práva došel k závěru, že je třeba, aby nejen soud, ale i jakýkoli další tribunál splňoval znaky čl. 6 odst. 1 Úmluvy, aby pře byla projednána mj. spravedlivě a nezávislým a nestranným orgánem. Proto jsou též účastníci chráněni ústavními právy, vyjádřenými např. v čl. 82 odst. 1 Úst a v čl. 36 odst. 1 LPS. Nezávislost je spojována s objektivními vztahy, jež by mohly narušit neutralitu rozhodování rozhodce. Jedná se především o ekonomickou závislost, závislost osobní nebo subordinální. Ekonomická závislost by připadala v úvahu, kdy by byl rozhodce závislý na majetkovém prospěchu některé ze stran nebo na některém jiném subjektu, jenž by měl zájem na určitém způsobu řešení sporu. V prvé řadě nemůže být rozhodce v žádném obchodním spojení s některou ze stran. Nemůže být ani společníkem, ani partnerem, ale ani konkurentem, a to ať již osobně nebo jako člen některého sdružení, jehož prospěch či ztráta by měly vliv na jeho ekonomické poměry. Rozhodcovská činnost je činností zpravidla úplatnou. Lze předpokládat, že pokud by byl rozhodce vázán rozhodcovskou smlouvou pouze k jedné straně, i když by v ní nebyla výslovně ani mlčky vyjádřena podmínka porušení objektivní při rozhodování, jednal by podjatě s ohledem na skutečnost, že by mu mohla být způsobena škoda odmítnutím nebo průtahy při plnění závazané strany v případě nesouhlasu s jeho verdiktem. O osobní závislost se jedná, pokud je osoba spojena s účastníkem sporu či s osobou, jež má zájem na jeho určitém řešení osobními nebo citovými vazbami, které způsobují to, že újmu, jež by byla takové osobě způsobena, by mohl pociťovat rozhodce jako újmu vlastní, či pokud by se mohl domnívat, že taková újma by mohla způsobit jeho újmu vlastní. Citové vazby

jsou dány určitě u osob ve vztahu příbuzenském nebo obdobném, zatímco jiné osobní vztahy se váží ke společenskému postavení rozhodce nebo jemu blízkých osob ve společenské skupině, na kterém má rozhodce zájem. O závislost subordinační se jedná tehdy, pokud by rozhodce mohl být ovlivněn mimoekonomicky na základě jiných společenských vztahů, v nichž se podřizuje vůli jiné osoby, zde tedy osoby, jež má zájem na určitém řešení rozhodovaného vztahu. Takové případy jsou bezpochyby dány, jedná-li se o zaměstnance či orgán účastníka sporu či osoby, jež má zájem na určitém řešení sporu. Překážkou nestrannosti ovšem mohou být i negativní vazby. Nestrannost je zpravidla spojována se subjektivním vztahem ke stranám či sporné věci. Jedná se o zaujatost, která brání objektivnímu posouzení problému. Nestranný je tedy takový rozhodce, který „ . . . podle svého vědomí a svědomí je nezávislý na projednávané věci a stranách sporu v tom smyslu, že je vůči nim neutrální, že vůči nim nemá předsudky, sympatie ani antipatie, že strany sporu jsou v jeho očích zcela rovné, že žádná z nich nemá v jeho očích apriorně žádnou výhodu ani nevýhodu, přednost ani nedostatek, že k právnímu vztahu, který řeší, nezískal vztah ještě před tím, než mu byla věc svěřena k rozhodnutí, a že tedy bude moci věci posuzovat zcela nezávisle a svobodně.⁴⁶ Rozhodčí senát by neměl být jenom nestranný, ale též by měl jevit jako nestranný.⁴⁷ Pojmy jako zájem nebo pocit újmy, sympatie a antipatie jsou subjektivními duševními stavy, jež lze těžko objektivně rozpoznat a zpravidla je může posoudit nanejvýše jen osoba, v jejíž psychice se odehrávají. Prokázání takového duševního stavu je nemožné. Z tohoto důvodu zákon konstruuje nikoliv zákonnou domněnku podjatosti rozhodce, nýbrž podmínku pro vyloučení rozhodce z rozhodování sporu z důvodu pochybnosti o jeho nepodjatosti. Nestačí jakákoliv domněnka pochybnosti, která by mohla být například subjektivní nebo nepodložená, nýbrž taková pochybnost musí být oprávněná. Co prokazuje oprávněnost takové pochybnosti český zákon blíže nestanoví. Vzhledem k tomu, že okolnosti, jež by mohly vzbudit oprávněnou pochybnost o podjatosti rozhodce, jsou známé především rozhodci samému, stanoví český zákon (§ 8 RozŘ) jako jednu ze základních povinností rozhodce povinnosti tyto okolnosti oznámit stranám nebo soudu (v případě, že by měl být jmenován soudem). Tuto povinnost má osoba, která má být ustanovena rozhodcem stejně, jako rozhodce, který již byl

---

⁴⁶ Mokřý, A. Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmů. Právní praxe, 1993, č. 8. s. 460 an.

⁴⁷ Court of Appeal, *Norjarl v. Hyundai Heavy Industries*, Lloyd's law reports, 1/1991, s. 524.

ustanoven. Oznamit musí tyto okolnosti bezodkladně, tedy v případě, že tu již existují, bezodkladně, kdy se dozvěděl, že má být ustanoven za rozhodce, popřípadě, kdy se dozvěděl o předmětu sporu či o okolnostech týkajících se jeho osoby, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti, popřípadě bezodkladně, kdy např. v průběhu řízení vznikly.

Situaci, kdy může dojít k vyloučení rozhodce, upravuje české právo v ustanoveních § 8, 10- 12 RozŘ. Vychází ze zásady, že rozhodce je vyloučen již na základě skutečnosti, že okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o jeho nepodjatosti, vyjdou dodatečně najevo. Je tedy vyloučen přímo ze zákona bez dalšího právního úkonu strany či třetí osoby. Rozhodně-li přesto, je takový rozhodčí nález napadnutelný podle § 31 RozŘ.⁴⁸ Zastánci tohoto pojetí vycházejí z doslovného výkladu znění § 11 RozŘ. "Nestanoví-li tento zákon jiné důvody, je již určený nebo jmenovaný rozhodce vyloučen z projednávání věci, jestliže dodatečně vyjdou najevo okolnosti uvedené v § 8", toto ustanovení spojuje pak se zněním § 31 písm. c) RozŘ podle něhož „soud na návrh kterékoliv strany zruší rozhodčí nález, jestliže . . . ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl . . . povolán k rozhodování nebo neměl způsobilost být rozhodcem". Tento výklad je však znejasňován dalšími ustanoveními zákona a bližším rozborem jeho dikce. V první řadě je pochybné, proč by měl být rozhodce vyloučen, až když vyjdou najevo okolnosti vzbuzující pochybnosti o jeho nepodjatosti dodatečně, a ne v případě, kdy je např. sám oznámí nebo v případě, že jsou tyto okolnosti stranám známy od počátku. Dále není jasné, co znamená „vyloučen“, resp. jaké to má důsledky, a dále co je míněno pojmem „vyjdou najevo“. Proč je potom v § 12 stanoveno, že „již určený nebo jmenovaný rozhodce, u něhož vyšly najevo okolnosti uvedené v § 11 je povinen se funkce vzdát“ a „nevzdá-li se . . . , mohou se strany dohodnout o postupu při jeho vyloučení. Kterákoli ze stran může podat návrh, aby o vyloučení rozhodl soud“, jestliže je již vyloučen bez dalšího ze zákona. Odpověď je třeba hledat v analogii s ostatními právními řády. Model Law vychází z myšlenky, že stranám náleží svobodná vůle posoudit, zda jim vadí okolnosti, které existují a které se mohou jevit jako okolnosti dávající vznik důvodným pochybnostem o rozhodcově nestrannosti či nezávislosti, či zda si naopak přesto za vědomí těchto skutečností takového rozhodce přejí. Může se

⁴⁸ Zejména Pohůnek, M. in Mothejzlíková, J. Steiner, V. a kol. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář. 1.vydání. Praha: C. H. Beck. 1996, s. 47 a na jiných místech, podobně Růžička, K. Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. 1.vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 51 an.

např. stát taková situace, kdy naopak osoba, která je se spornými stranami určitým způsobem spjata (např. osoba jim nadřazená) podle jejich názoru nejlépe spravedlivě jejich spor rozsoudí. Podmínkou odmítnutí rozhodce je vedle existence okolností, které dávají vzniknout důvodným pochybnostem i uplatnění tohoto práva jednou ze stran. K odmítnutí dochází zasláním písemné zprávy senátu. Rozhodce, který byl odmítnut, se pak může vzdát svého úřadu (pokud již byl jmenován), nevzdá-li se, pak záleží na postoji druhé strany k takto sděleným okolnostem. Jestliže tato nesouhlasí, rozhodne „v první instanci“ o odmítnutí rozhodčí senát. Když i senát odmítnutí zamítne, pak rozhodne o odmítnutí na návrh odmítající strany soud nebo dojednaná autorita. Podle Model Law nemůže odmítat rozhodce strana, která ho jmenovala, ledaže by se dozvěděla o důvodech až poté, co bylo jmenování provedeno. Do doby, než rozhodne o odmítnutí soud, může rozhodce pokračovat v řízení a dokonce i vydat rozhodčí nález (čl. 13 odst. 3 Model Law). Z takového výkladu vyhází i např. řád Rozhodčího soudu Hospodářské komory a Agrární komory České republiky. Podle jeho čl. 22 není závislé odmítnutí rozhodce na tom, zda vyšly nějaké okolnosti najevo, nýbrž na skutečnosti, zda učinila některá ze stran úkon odmítnutí, přičemž takové odmítnutí musí být provedeno do zahájení ústního jednání, jinak jen, bude-li důvod, který vedl k opoždění, uznán jako závažný. O odmítnutí rozhodují zbývající členové rozhodčího senátu a v případě, že mezi nimi nedojde k dohodě, nebo jestliže odmítnutí směřuje proti dvěma nebo všem rozhodcům, rozhoduje o odmítnutí výlučně předsednictvo.

Rozhodce má mnoho povinností, jež zejména vyplývají ze znění rozhodcovské smlouvy. Jeho základní a nejdůležitější povinností je objektivně, nestranně a nezaujatě rozhodnout, za což mu náleží obvyklá odměna. Rozhodce by měl mít vynesení rozhodčího nálezu tuto povinnost stále na paměti.

2.5. Odměna rozhodce

S ohledem na to, že charakter rozhodcovské smlouvy je nepojmenovaný, je obtížné nalézt odpověď na otázku, zda má být rozhodce za svou službu odměněn, a pakliže ano, v jaké výši. Přestože je všeobecně uznáváno, že rozhodce má právo na odměnu, není tato otázka v našich zákonech o rozhodčím řízení upravována. Náš právní řád stanoví, že s ohledem na tento charakter vztahu mezi rozhodcem a stranami je třeba použít analogie legis (§ 491, popř. § 853 ObčZ). Přiklonila bych se v první řadě k analogii se smlouvou příkazní, pak bychom se vztazích mezi rozhodcem a stranami museli posuzovat úplatnost podle § 730 ObčZ, z něhož vyplývá, že příkazce je povinen poskytnout příkazníkovi odměnu pouze tehdy, jestliže byla dohodnuta nebo je obvyklá, zejména vzhledem k povolání příkazníka. Zdá se, že obvyklost odměny by byla dostatečně prokázána úplatností činnosti v případě institucionálního poskytování rozhodcovské činnosti.⁴⁹ V druhé řadě bych se přiklonila k analogii se smlouvou o dílo, pak by v obou vztazích (podnikatelských i nepodnikatelských) byla úplatná podle § 631 ObčZ i § 536 ObchZ. Analogii je však možno použít jen v takovém případě, kdy sama nepojmenovaná smlouva příslušný aspekt zakládaného vztahu neupravuje jinak (§ 491 odst. 2 ObčZ). Znamená to tedy, že přednost je dána smluvní úpravě. Tato může být zapracována buď do smlouvy rozhodčí, a to buď absolutně, ale vhodnější je spíše stanovení způsobu, podle kterého bude odměna rozhodce vypočítána, protože rozhodčí smlouva bývá většinou uzavírána ještě v době, kdy výše a obtížnost sporu není známa. Povinnost uhradit odměnu může také být stanovena výslovně v rozhodcovské smlouvě. Teprve chybí-li jeden či druhý způsob stanovení, pak je nutno hledat odpověď v zákoně. Co se týká výše odměny, je naše právo vedeno zásadou preference úplaty sjednané. Není-li tomu tak, pak nikoliv výše „odpovídající“, avšak výše „obvyklá“. Termín „obvyklosti“ je nutno posoudit podle časového a teritoriálního prostoru. Např. česká úprava mandátní smlouvy stanoví, že se jedná o úplatu, „která je obvyklá v době uzavření smlouvy za činnost obdobnou činnosti, kterou mandatář uskutečnil při řešení záležitosti“ (§ 571 odst. 1 ObchZ). Není-li cena za dílo dohodnuta nebo určitelná způsobem stanoveným ve smlouvě . . . je objednatel povinen zaplatit cenu, která se obvykle platí za srovnatelné dílo za obdobných obchodních podmínek“. Obvyklost

⁴⁹ Byl by možný i takový výklad, že jen právě v tomto případě s jedná o obvyklost, zatímco řešení sporu mezi nepodnikateli by mohlo být považováno za činnost přátelskou – neúplatnou.

v případech, kdy je ustanoven rozhodce ad hoc, je těžko změřitelná, neboť odměna rozhodců nejsou zveřejňovány. Stanovení odměny rozhodce při uzavírání dohody o rozhodcovské smlouvě bývá často úhelným kamenem způsobujícím nezdar celého procesu. Zde by mělo být aplikováno pravidlo, že je-li zřejmé, že došlo k uzavření smlouvy bez dohody o ceně, nebo byla mlčky akceptována cena obvyklá, pak jsou svářící se strany povinny zaplatit cenu obvyklou na jedné straně a rozhodce je povinen odvést svoje plnění na straně druhé. V institucionální formě bývá odměna rozhodce zahrnuta do poplatku, který je placen před zahájením řízení nebo jehož zaplacením je podle příslušného řádu uskutečnění řízení podmíněno.

Stalo se zvyklostí vyžadovat zálohu na činnost rozhodce. Mohli bychom aplikovat analogicky ustanovení mandátní smlouvy § 571 odst. 2 ObchZ, které připouští právo mandatáře požadovat po uzavření smlouvy přiměřenou zálohu. Taková je i praxe, která se u nás vytvořila tradicí a také zejména působením řádů obou našich nejvýznamnějších arbitrážních institucí. Povinnost zaplatit zálohu stíhá obě strany společně a nerozdílně. Ne vždy, častěji spíše právě naopak, se stane, že jedna ze stran odmítá zaplatit přiměřenou zálohu, resp. její díl. Rozhodce nemůže ve svém nálezu rozhodnout o povinnosti některé ze stran zaplatit jemu samému odměnu nebo zálohu na ní nebo díl.⁵⁰ Nejde však ohledně nezaplacení zálohy založit exekuční titul. Takové rozhodnutí může být pouze chápáno jako výzva k zaplacení zálohy v soukromoprávním smyslu, která, je-li oprávněná a přesto není v náležité době zaplacená, zavedává příčinu k odstoupení od smlouvy od rozhodcovské smlouvy ze strany arbitra ve smyslu § 345 odst. 1, popřípadě § 346 ObchZ. Přitom není-li jinak výslovně dohodnuto, záloha má být zaplacená buď před zahájením řízení, nebo nemá-li být takto vykládáno, zajisté první den po požádání (§

⁵⁰ K tomu rakouský autor Fasching „Protože nárok na honorář je založen na soukromoprávním ujednání, nemohou rozhodci jejich honorář ve svém rozhodčím nálezu sami určit a zavázat strany k jeho zaplacení, nemohou tedy si sami na svůj vlastní nárok založit exekuční titul (a dokládá judikaturou: 13.1.1955, JG1., 1955, s. 503, 1.10.1952, SZ.XXV 252, 8.7.1931, resp. 1932, Nr. 11, Fasching, H.W. Schiedsgericht und Schiedsverfahren im osterreichischen und internationalen Recht. Wien: Manz, 1973, s.75). Naproti tomu např. nový švédský zákon o arbitráži obsahuje ve svém § 37 odst. 2 ustanovení „rozhodci mohou v konečném nálezu zavázat strany, aby jim nahradily náklady včetně úroků . . . Náhrada nákladů má být stanovena zvláště pro každého rozhodce“. Švýcarský „Concordat“ podobně stanoví v čl. 33 I písm. g), že rozhodce může určit v nálezu výši a složení nákladů, které obsahují arbitrovi vlastní odměnu. Švédská a švýcarská i některá další literatura ovšem chápe toto stanovení jako prostou výzvu k zaplacení, podobnou např. faktuře, jejíž výše je ovšem upravitelná. Proto obsahují oba zákony zvláštní opravný prostředek, jenž připouští požádat o přezkoumání této sumy soud. Srovnej např. Hoffet Rechtliche Beziehungen zwischen Schidsrichtern und Parteien. Diss. Zurich, 1991, s. 251: Nebo Heini, Keller, Siehr, Vischer a Volken IPRG. Kommentar. 1993, čl 189, marg. Č. 26 an.

563 ObčZ).⁵¹ Zaplacení odměny (zálohy) je závazek solidární, což znamená, že rozhodce může vyžadovat splacení celéh dluhu na kterékoliv ze stran (§ 511 odst. 1 ObčZ). Jestliže některý z dlužníků (některá ze stran) dluh (zálohu na náklady sporu a odměnu rozhodce) sám splnil, pak může požadovat náhradu na straně druhé ve výši jejího podílu (§ 511 odst.3 ObčZ). Nejsou-li podíly ve smlouvě jinak určeny, jsou stejné (§ 511 odst.2 ObchZ). I když v českém zákoně není o rozhodčím řízení jasné stanoveno, zda má rozhodčí nález obsahovat též rozhodnutí o nákladech rozhodčího řízení, je obecně uznávanou praxí, že rozhodce rozhoduje i o těchto otázkách. Rozhodce tedy není oprávněn rozhodnout o tom, že mu je některá strana povinna zaplatit odměnu, avšak je oprávněn rozhodnout o tom, že některá strana má zaplatit druhé straně náhradu odměny, kterou rozhodci zaplatila.

V České republice se stalo se pravidlem, že žalující strana zaplatí náklady rozhodčího řízení k rukám rozhodce (předsedy nebo rozhodčího soudu), aby zkrátila diskuse a debaty o zaplacení zálohy na náklady soudu a spoléhá na regresní nárok, který jí tímto vyvstane vůči druhé straně.

---

⁵¹ Nový švédský zákon o arbitráži obsahuje ustanovení, dle něhož jsou rozhodci oprávněni vyžadovat zaplacení záloh na své nároky. Jestliže nesloží strana ve lhůtě určené rozhodcem svůj díl, může jej složit druhá strana. Není-li požadovaná záloha (jistota) poskytnuta, mohou rozhodci řízení zcela nebo částečně ukončit.

2.6. Odpovědnost rozhodce

Dříve bývaly spory řešeny arbitrem na bázi přátelskosti, v současnosti však ustupuje pod tlakem závažnosti sporů řešených arbitrážemi a mnozí zástupci stran se snaží zvrátit výsledek sporu za pomoci útoků na rozhodce, kteří rozhodčí nález vydali. Shledáváme –li, že činnost rozhodce patří k teorii jurisdikční, pak je rozhodčí činnost delegovaným výkonem soudní činnosti, a tedy výkonem veřejné moci. Stát delegoval svoji moc na soukromou osobu, a je tedy v České republice podle § 1 OdpŠk za takovou škodu odpovědný. Neochota nebo otálení či dokonce odepření vydání rozhodčího nálezu lze charakterizovat jako průtahy v řízení dle § 13 OdpŠk. Můžeme v plnění funkce rozhodce vidět dvojí druh povinností. Do první skupiny lze zařadit povinnosti spočívající v plnění jeho úkolu jako služby a do druhé pak jeho judičiální povinnosti. U prvních povinností by měl rozhodce být odpovědný jako každý jiný účastník smluvního vztahu, zatímco v druhém případě by měla být jeho odpovědnost obdobná odpovědnosti soudce.⁵² Do první skupiny by tedy patřily především administrativní povinnosti rozhodce. Jestliže rozhodce způsobil škodu nesprávným prováděním svých administrativních funkcí, má osobní odpovědnost.⁵³

---

⁵² Schwab, K., Walter, G. Schiedsgerichtsbarkeit. Kommentar: 6. vydání. München: C. H. Beck, 2000, s. 115.

⁵³ Redfern, A. Status of Arbitrators under English Law, in Fouchard, P. Final Report of the Status of the Arbitrator. ICC International Court of Arbitration Bulletin, May 1996, Appendix III., Part I, s. 45.

3. Rozhodčí soudy

Rozhodčí řízení může probíhat před jednotlivými arbitry zvolenými spornými stranami nebo před rozhodčími soudy. Stálý rozhodčí soud je možno založit pouze zákonem, jestliže je takto platně založen, pak má pravomoc vydávat vnitřní předpisy - statuty a řády, které upravují podrobnosti rozhodčího řízení před ním konaného. K platnosti těchto vnitřních předpisů je potřeba, aby byly uveřejněny v Obchodním věstníku.

3.1. Rozhodčí soudy - pojem, vztah rozhodčích soudů ke stranám a rozhodcům

Probíhá-li řízení před rozhodčími soudy, pak je možno tuto skutečnost interpretovat trojím způsobem:

1. rozhodčí instituce vykonává služby jak pro strany na jedné straně, tak i pro rozhodce na straně druhé – rozhodčí soud jako samostatný činitel v rozhodčím řízení nebo
2. rozhodci rozhodují jako osoby, jež jsou vykonavateli vůle této instituce a jsou vůči této instituci v nějakém závislém poměru, a strany jsou v právním vztahu pouze k této instituci – rozhodci jako vykonavatelé vůle rozhodčího soudu nebo
3. instituce vykonává služby pro rozhodce a strany jsou ve vztahu pouze k rozhodcům – rozhodčí soud jako servisní organizace („administrator“)

3.2. Rozhodčí soud jako samostatný činitel v rozhodčím řízení

Rozhodčí soud je vázán určitými povinnostmi jak ke stranám, tak i k rozhodům a je nadán určitými oprávněními, jimiž může rozhodovat o postupu rozhodčího řízení.

Hlavní rozhodovací činností je však pověřen rozhodce sám.

Činnost rozhodčího soudu lze tudíž sestavit z činnosti obstaratelské, v jejímž rámci rozhodčí soud navazuje v zastoupení stran styk s rozhodcem jmenovaným stranou s druhou stranou sporu a následně s rozhodcem jmenovaným druhou stranou atd. Rozhodce ovšem též vstupuje do smluvního vztahu s rozhodčím soudem, jenž za něj obstarává záležitosti nutné nebo potřebné ke splnění jeho úkolu z rozhodcovské smlouvy.

Především v zájmu rozhodce, avšak vlastním jménem rozhodčí soud inkasuje zálohu na odměnu rozhodce a náklady na rozhodčí činnosti, dále vede spisový materiál, vykonává další administrativní činnosti, jež by jinak byly úkolem rozhodce samotného, zajišťuje zejména sudiště, spolupracuje při výběru a volbě předsedy senátu apod. Na druhé straně je pak povinen vybranou zálohu na odměnu rozhodce (poplatek), jež se nachází po dobu rozhodčího řízení u soudu v depozitu, rozhodci zúčtovat a později vyplatit.

Výše uvedeným způsobem je mimo jiné lépe zajištěna objektivita rozhodování rozhodce než v případě, kdy by byl rozhodce ve vztahu např. k jedné ze stran a žil v obavě, zda na něj nebude vytvářen nátlak například nevyplacením odměny, pokud se této dané straně znelíbí.

Tyto administrativní činnosti, které má vykonávat rozhodce, za něj vykonává tajemník sekretariátu soudu, tedy osoba v zaměstnaneckém poměru k soudu. Navenek tedy za činnost této osoby odpovídá instituce soudu.

3.3. Rozhodci jako vykonavatelé vůle rozhodčího soudu

Český zákon v § 2 odst 1 RozŘ stanoví alternativně, že „ . . . se strany mohou dohodnout, že o majetkových sporech mezi nimi . . . má rozhodovat jeden nebo více rozhodců nebo stálý rozhodčí soud“.

Zvolí-li si tedy strany druhou možnost, konkrétně stálý rozhodčí soud, potom jsou „rozhodčí nálezy vydávané rozhodčími senáty nebo jedinými rozhodci rozhodčími **nálezy rozhodčího soudu**, nikoliv jeho rozhodců jako soukromých osob“.⁵⁴ Rozhodce by tedy za této situace byl jen v právním vztahu vůči rozhodčímu soudu. Tomuto soudu by byl též ze své činnosti odpovědný a touto institucí by byl také za provedené služby odměňovaný.

Smlouva mezi samotným rozhodcem a rozhodčím soudem by patrně měla stejný charakter a stejný obsah jako smlouva rozhodcovská. Mezi stranami a rozhodčím soudem by vznikla zřejmě smlouva obdobného charakteru, jaký má smlouva rozhodcovská, přičemž obsah práv a povinností v obou právních vztazích by byl určen zákonem a zejména příslušnými předpisy rozhodčího soudu, na něž by musel být v rozhodčí smlouvě uzavřené mezi stranami učiněn odkaz, pouze rozhodčí soud by byl odpovědný vůči stranám za provedení rozhodčího řízení a pouze rozhodčí soud by byl oprávněný od stran požadovat za proveden služby předmětnou odměnu.

---

⁵⁴ Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 15.7.2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02, Bulletin advokacie, 2002, č. 11- 12, s. 111, an.

3.4. Rozhodčí soud jako servisní organizace („administrator“)

Rozhodčí soud působí jako servisní organizace pro rozhodce. Nejedná se o soud ve smyslu obecného, řádného soudu, nýbrž o **instituci organizačně a administrativně zabezpečující činnost rozhodců**, jimž výlučně přísluší vlastní projednávání a rozhodování sporů krytých rozhodčí smlouvou (doložkou) ve prospěch stálého rozhodčího soudu. Znamená to tedy, že strany prostřednictvím rozhodčího soudu vstupují do vztahů k rozhodcům. Skutečnost, že rozhodčí soud vystupuje vůči stranám svým vlastním jménem, je jen důsledkem dohody mezi rozhodčím soudem a rozhodci. Jedná se o jistý druh komisionářské smlouvy, na základě které by se rozhodčí instituce zavázala vlastním jménem na účet rozhodce činit vůči stranám úkony, jež by měl činit rozhodce sám, včetně vyinkasování záloh na jeho odměnu a náklady, ale i obstarávání pošty, styku se stranami, poskytování technických prostředků místa sudiště, propagační činnosti apod. Takový vztah (s rozhodčím soudem) by pravděpodobně vznikl již souhlasem rozhodce rozhodovat spory „pod hlavičkou“ soudu.

3.5. Odpovědnost rozhodčích soudů

Smluvní charakter mezi stranami sporu a rozhodčí institucí je závazný. Ve snaze předejít odpovědnosti se snaží rozhodčí instituce často zařazovat do svých řádů generální exkulpační klauzule. Jejich funkcí je také odradit strany od podávání žalob proti rozhodcům nebo arbitrážním institucím. Pokusy učinit rozhodce či rozhodčí soudy odpovědně nejsou příliš časté, avšak vyskytují se, doposud však vždy bezúspěšně. Pro příklad exkulpační klauzule uvádím ustanovení řádu American Arbitration Association (AAA), které stanoví: „Členové tribunálu a tajemník nemůže být odpovědný žádné straně za jednání nebo opomenutí v souvislosti s arbitráží vedenou podle těchto pravidel s výjimkou, že by měl být odpovědný straně za důsledky vědomého a úmyslného jednání“.

Naše Řády Rozhodčího soudu Hospodářské komory a Agrární komory České republiky žádné takové ujednání nemají. Důvodem je pravděpodobně ve středoevropském právu zažitá zásada vyjádřená např. naším kogentním ustanovením § 574 odst. 2 ObčZ, podle něhož je jakákoliv dohoda, kterou se někdo vzdává práv, jež mohou v budoucnosti teprve vzniknout, neplatná. To platí i pro náhradu škody, která by byla vyloučena rozhodčí (nebo rozhodcovskou) smlouvou odvoláním se na příslušný řád“. Pro Rozhodčí soud Hospodářské komory a Agrární komory České republiky tedy dle výše uvedeného platí, že tento Rozhodčí soud je odpovědný. Výjimku pro rozhodčí soudy by musel učinit zákon.

3.6. Právní úprava postavení rozhodčích soudů v České republice – specializované soudy

Co se týká historického vývoje úpravy rozhodčích soudů, v době společné české a slovenské státnosti upravoval postavení rozhodčích soudů **zákon č. 98/1963, Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodu**. Přenechával úpravu jejich zřizování v svém §8 odst. 2 zvláštním předpisům. Tím založil, respektive udržel tradici zakládání institucionálních rozhodčích soudů pouze prostřednictvím právního předpisu, který platí v České republice doposud. Jeho ustanovení § 28 dávalo takovým předpisům právo podrobně určit způsob, jak a jakém počtu budou jmenováni rozhodci, právo vázat výběr rozhodců na určitý seznam, určit způsob řízení a rozhodování a další otázky související s činností stálého rozhodčího soudu a rozhodců. Strany však nemohly být zbaveny práva domáhat se zrušení rozhodčího nálezu a zastavení nařízeného výkonu podle ustanovení tohoto zákona.

Zmíněné zvláštní předpisy pak byly vydány již pro konkrétní soud, který v té době existoval, a to **Rozhodčí soud Československé obchodní a průmyslové komory**, jednalo se především o **vyhlášku č. 47/1975 Sb.**, kterou byl řád zmíněného soudu vyhlášen. Tento soud byl ovšem oprávněn rozhodovat pouze spory z majetkových nároků **z mezinárodního obchodního styku**, pokud si tak strany dohodly v rozhodčí smlouvě (§ 2).

Tento zákon byl později již v jednotlivých samostatných republikách nahrazen zákony, jež zavedly **rozhodčí řízení nespécializované** s relativně obecnou působností. Přesto však v České republice existují zákony, které upravují speciálně postavení některých skupin rozhodčích soudů.

Po zavedení tržně ekonomických vztahů počátkem 90. let došlo k **znovuobnovení původních institucí rozhodčího soudnictví**, jež jsou a byly obvyklé v naší předválečné společnosti. Jednalo se především o zřízení **burzovních soudů**. Postavení předválečných burzovních bylo založeno na ustanovení § 2 **burzovního zákona č. 67/1875 ř. z.** a na čl. XIII – XXVII zákona č. 112/1895 ř.z., jímž se uvádí zákon o soudním řízení v občanskoprávních rozepřích. Mohly se zabývat: spory z burzovních obchodů, spory z obchodů se zbožím uzavřených mimo burzu, pokud se strany písemnou smlouvou jejich rozhodování podřídily a pokud strany byly, moderně vyjádřeno, osobami, do jejichž předmětu podnikání příslušný obchod patřil, a pokud se spor týkal zboží, s nímž se mohlo na příslušných místech

obchodovat. Postavení příslušných soudů bylo přenecháno stanovám burzy, přičemž uvozovací zákon zakotvoval základní principy, jimiž se takové řízení mělo řídit, jakými byly: řízení muselo být veřejné; osoby musely mít procesní způsobilost; řízení muselo být rovné, tzn., že žaloba musela být náležitě doručena a žádné straně nesměla být odňata možnost projednávat; rozhodci byli vybíráni z rozhodčí listiny skládající se jednak z burzovních rozhodců a rozhodců k burze náležejících, přičemž do listiny byly vybírány osoby označené obchodními a živnostenskými komorami a společenstvy, přičemž musely mít bydliště v sídle rozhodčího soudu. Dalšími fundamentálními principy fungování burzovního soudu byly následující: členem rozhodčího senátu s hlasem poradním musel být tajemník, který byl právníkem „k vykonání úřadu soudcovského způsobilým“, potvrzený ministerstvem financí v dohodě s ministerstvem spravedlnosti, tajemník byla funkce trvalá, jejímž úkolem bylo stranám dávat potřebný návod, dozírat na doručování, obstarávat potřebné písemné zápisy za projednávání a vyhotovovat nálezy rozhodčího soudu; k zastupování stran byli oprávněni advokáti, rozhodci ze seznamu rozhodců a ostatní osoby oprávněné jednat za obchodníka, členové a navštěvovatelé burzy, soudní opatrovníci a projednavatelé; vyslychání svědků, znalců a stran mohlo být jen dobrovolné a nepřisežné; okresní soud poskytoval na požádání pomoc v případě nedobrovolného nebo přisežného vyslychání svědků a stran nebo při provádění důkazů mimo sídlo rozhodčího soudu; eventuelní smír stran musel být písemný a opatřen podpisy stran; péče o správné vyhotovení nálezu spadala do povinnosti předsedy rozhodčího soudu a tajemníka, kteří jej museli také podepsat, zatímco rozhodci v něm byli jen uvedeni. Soud byl vázán prohlášením burzovního rozhodčího soudu o jeho nepřislušnosti, soud přezkoumával do určité míry nálezy a to:

- žalobu o bezúčinnosti z důvodu např. porušení kogentní normy nebo nerozhodnutí nebo nesprávné rozhodnutí o námitce, že žalovaný nárok pochází ze hry nebo sázky
- zmateční stížností z důvodů např. neplatnosti rozhodčí smlouvy, která mohla spočívat i v jejím neoprávněném vymáhání při uzavírání obchodu, nepřislušnosti burzovního rozhodčího soudu, neoprávněném odmítnutí pro nepřislušnost, nenáležitém obsazení senátu (např. odmítnutého rozhodce), nezpůsobilostí strany nebo jejího zastoupení, neoprávněném vyloučení veřejnosti, porušení zásady rovného slyšení stran

Dané zásady fungování prvního institucionalizovaného rozhodčího soudu na našem území poskytly vzor, který našel svůj výraz v dalších poválečných úpravách tohoto druhu. V roce 1992 byla opětovně otevřena možnost založit burzovní rozhodčí soud. Dnes již zrušený **zákon č. 214/1992 Sb., o burze cenných papírů**, ve svém ustanovení § 30 opravňoval k založení takového soud burzu cenných papírů. Na základě tohoto zmocnění vznikl Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha.⁵⁵ Podle tohoto zákona mohl tento soud rozhodovat spory z obchodů uzavřených na burze a rozhodcem mohla být pouze osoba zapsaná seznamu rozhodců schváleném burzovní komorou. Žaloba musela být podána do 7 dnů ode dne, kdy měl být burzovní obchod plněn.

Zákon o komoditních burzách č. 229/1992 Sb. již takové zmocnění neobsahuje, pouze stanoví, že jednou z náležitostí zakladatelské smlouvy je i prohlášení zakladatelů, „zdali se dohodli na zřízení rozhodčího soudu působícího při burze a na jeho řádu“. Zakladatelé komoditních burz si tuto formulaci běžně vykládají jako zmocnění k založení rozhodčího soudu. Tak byl založen v české republice v roce 1996 Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno, v roce 1997 Rozhodčí soud Plodinové burzy Brno, v roce 2003 Rozhodčí soud při Komoditní burze Praha a snad formálně působí i rozhodčí soud při Obchodní burze Hradec Králové. V současné době platný **zákon o podnikání na kapitálovém trhu č. 256/2004 Sb.** obsahuje ve svém ustanovení § 72 odst. 2 totéž zmocnění.

---

⁵⁵ V č. 1/1995 přehledu předpisů burzovních orgánů byl uveřejněn Řád č. BU03/95, Burzy cenných papírů Praha Burzovního rozhodčího soudu při Burze cenných papírů Praha, a.s.

3.7. Obecné stálé rozhodčí soudy v ČR

Postavení rozhodčích institucí, stálých rozhodčích soudů, je v současné době v České republice upraveno v § 13 českého RozŘ. Toto ustanovení stanoví, že stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona, tzn., že ke vzniku rozhodčího soudu je třeba ještě dalšího zákonného aktu nebo zmocnění, neboť samo o sobě žádné konkrétní osobě nedává oprávnění zřídit rozhodčí soud jako stálou instituci založenou k poskytování služeb při rozhodování sporů.

Toto ustanovení zákona zřejmě je zakotveno kogentně z toho důvodu, že stát si tak chrání zasahování do monopolu výkladu zákona tím, že bez jeho svolení na úrovni zákonodárné nelze zřídit institucionalizovanou rozhodčí právnickou osobu.

Nejvýznamnější a jediný v současnosti reálně fungující rozhodčí soud na území České republiky je **Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky**, který vznikl již v roce 1949 a jeho existence je konstatována ustanovením § 19 zákona č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky.

3.8. Rozhodčí řízení on-line

V současné době je možné, aby byl spor rozhodován prostřednictvím Internetu, a to pouze v případě, že si to tak sporné strany sjednají a podrobí se Řádu on-line, kterým se rozumí Řád a pravidla o nákladech rozhodčího řízení pro vnitrostátní spory Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Tento Řád umožňuje, aby všechna podání stran byla činěna elektronickou formou, aby řízení bylo vedenou elektronickou formou a aby rozhodčí nález byl vydán elektronickou formou, a to formou Internetu. Pro účely tohoto Řádu on-line se Rozhodčím soudem rozumí Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, dále jen Rozhodčí soud. Myslím si, že tato nová dynamická forma řešení sporu pomocí on-line systému je velice zajímavá a umožňuje zrychlení vyřešení sporů a rozhodně stojí za to, ji detailněji prezentovat.

Adresou Rozhodčího soudu pro rozhodčí řízení on-line je tzv. administrační místo, jenž je na stránce Internetu www.arbcourtonline.cz. Prostřednictvím tohoto administračního místa mohou účastníci rozhodčího řízení zahájit rozhodčí řízení a hradit veškeré poplatky spojené s vedením rozhodčího řízení on-line u Rozhodčího soudu. Na administračním místě strany sporu může také najít pravidla o nákladech rozhodčího řízení on-line, pokyny o formátech podání, důležité informace pro postup v rozhodčím řízení podle tohoto Řádu on-line. Úkony administračního místa jsou úkony tajemníka Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Výkon rozhodčího soudu v řízení podle Řádu on-line se jmenuje administrace. Rozhodce je jmenován předsedou Rozhodčího soudu. Sudiště znamená unikátní stránku Internetu, zřízenou u administračního místa výlučně pro vedení konkrétního sporu, pro podání účastníků řízení, jakož i pro veškerá rozhodnutí rozhodce uchovávání všech písemností v elektronické podobě, souvisejících se sporem. Přístup na sudiště je umožněn jen účastníkům řízení a Rozhodčímu soudu. Účastníky řízení jsou strany, které sjednaly použití tohoto Řádu on-line v platné rozhodčí smlouvě, rozhodčí doložce nebo smlouvě o rozhodci, kterou se podřídily vedení rozhodčího řízení on-line Internetu, Řád omezuje účastníky řízení i Rozhodčí soud využít výhradně komunikačních prostředků Internetu. Veškeré podání a písemnosti v řízení připustit jinou formou. Rozhodčí soud je oprávněn rozhodnout, že rozhodčí řízení nebude vedeno podle Řádu on-line v případech, kdy

účastník řízení není, zejména po technické stránce, zjevně schopen účastnit se rozhodčího řízení podle Řádu on-line. Rozhodčí soud o tom vydá usnesení. Všechny dosud řádně učiněné úkony zůstávají v platnosti. Do ustavení rozhodce je oprávněn k vydání tohoto usnesení předseda Rozhodčího soudu. Volbou Řádu on-line se účastníci výslovně podrobují portálovým podmínkám Rozhodčího soudu, platným v den zahájení rozhodčího řízení on-line. Všechna podání účastníků jsou považována za doručená dnem jejich přijetí Rozhodčím soudem. Účastník, který podání učinil, bude vyrozuměn Rozhodčím soudem o datu a čase přijetí podání oznámením o jeho doručení formou e-mailu. Žalobce zahajuje rozhodčí řízení podáním žaloby na administrační místo. Žaloba musí obligatorně obsahovat odkaz na sjednanou rozhodčí smlouvu o vedení sporu elektronickou cestou, označení důkazů, e-mailovou adresu žalobce, poslední známou platnou e-mailovou adresu žalovaného a poštovní adresy, telefonní a faxová čísla účastníků řízení, tedy žalobce i žalovaného. Spolu se žalobou žalobce předloží i důkazy, poplatek za rozhodčí řízení je splatný do pěti dnů ode dne doručení žaloby administračnímu místu. Tento poplatek lze uhradit předepsanou formou Rozhodčího soudu nebo také elektronicky. Po zaplacení poplatku za rozhodčí řízení posoudí Rozhodčí soud, zda žaloba splňuje podmínky Řádu on-line. Rozhodčí soud pak do pěti pracovních dnů vytvoří sudiště a zpřístupní tak žalobu účastníkům řízení, Rozhodčí soud současně sdělí účastníkům řízení e-mailovou adresu sudiště, jakož i přístupové parametry k sudišti, kterými se myslí, login a heslo. Jestliže Rozhodčí soud zjistí, že doručení vyrozumění o žalobě a o zpřístupnění sudiště žalovanému prostřednictvím e-mailu není možné, vydá usnesení, že řízení nemůže být vedeno podle Řádu on-line. Ve lhůtě deseti dnů ode dne vyrozumění žalovaného o vytvoření sudiště má žalovaný právo vyjádřit se k žalobě v žalobní odpovědi. Ve lhůtě deseti dnů ode dne vyrozumění protižalovaného o protižalobě má protižalovaný právo se k protižalobě vyjádřit. Řízení se koná a rozhodnutí se vynáší v češtině, popřípadě ve slovenštině. Se souhlasem Rozhodčího soudu lze konat řízení i v jiném jazyku než v češtině za podmínek stanovených Pravidly o nákladech řízení. Místo vydání rozhodčího nálezu je sídlo Rozhodčího soudu v Praze. Rozhodčí nález podepisuje rozhodce v souladu s § 2 písmeno b) a § 3 a § 4 zákona č. 227/2000 Sb., o elektronickém podpisu. Rozhodčí soud vydá rozhodčí nález jeho uveřejněním na sudišti. Toto datum musí být uvedeno v rozhodčím nálezu, jakož i v oznámení o vydání rozhodčího nálezu prostřednictvím e-mailu, zaslaného účastníkům. Sudiště musí zůstat přístupné

účastníkům řízení třicet kalendářních dní ode dne vydání rozhodčího nálezu. Po uplynutí této lhůty je soudní jednání zpřístupněno. Na žádost účastníka, kterou může uplatnit kdykoliv, mu Rozhodčí soud vydá rozhodčí nález také v listinné podobě. Podpis rozhodce, jakož i podpis tajemníka na rozhodčím nálezu v listinné podobě ověřuje jeho pravost.

Podle mého názoru, se tato forma vedení rozhodčího řízení uplatní „pro futuro“, až si více uživatelů osvojí podávání žalob elektronickou formou prostřednictvím Internetu a stane se alternativou k dnes převážně používanému písemnému podání.

3.9. Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR

Vývoj tohoto soudu je spjat s existencí Československé obchodní komory. Snaha nastupujícího direktivního způsobu řízení ekonomiky o monopol zahraničního obchodu se projevila jednak v centralizaci tohoto obchodu do několika státních obchodních organizací a jednak ve vytvoření několika pomocných orgánů. Jedním z nich byla i Československá obchodní komora, jejímž hlavním úkolem bylo „napomáhat rozvoji a upevňování hospodářských vztahů Československa se zahraničím a tak sloužit zájmům čs. zahraničního obchodu“. Tento hlavní úkol zahrnoval i úkol dílčí, který byl specifikovaný v tehdejších stanovách komory, tj. „vytvořit předpoklady pro existenci a pro fungování stálého rozhodčího soudu, který by působil k řešení právních sporů vzniklých z obchodních jednání mezi čs.právníckými osobami na straně jedné a jejich zahraničními obchodními partnery na straně druhé nebo k řešení právních sporů, kde jsou stranami jenom zahraniční právní subjekty“. Tyto myšlenky jsou shrnuty v § 2 písmeno c) Stanov komory, schválených Výnosem ministerstva vnitra ze dne 24. prosince 1948, č. j. I – BC – 3III/2 – 21/12 – 1948/III/3. Dne 1. června 1949 byl vydán výnos Ministerstva zahraničního obchodu, jímž byly schváleny Státu a Řád Rozhodčího soudu Československé obchodní komory (č. 128/1949 II část Ú. 1). Tím se vytvořily vhodné podmínky pro vytvoření silné rozhodčí instituce. Těmito podmínkami jsou:

- záruka **hospodářského zajištění** soudu, která zvýší důvěru v jeho dlouhodobé trvání, ochotu svěřit nemalé zálohy na náklady řízení a zvýší důvěru v neovlivnitelnost soudu finanční nouzí, která mohla vést ke snaze udržet si dobré klienty
- záruka **trvalého nápadu sporů**, který je podmínkou stálé náplně fungujícího rozhodčího soudu. Tato podmínka byla dána jednak monopolním postavením tohoto rozhodčího soudu jako v podstatě jedné instituce řešící spory z mezinárodního obchodu a byla podstatně posílena pozdější Úmluvou o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení z roku 1974, tzv. Moskevská úmluva⁵⁶, která zakotvovala (čl. II), že veškeré spory mezi hospodářskými organizacemi signatářských států z RVHP, vyplývající ze smluvních a jiných občanskoprávních vztahů mez nimi v průběhu

⁵⁶ Vyhláška č. 115/1974 Sb. Ministra zahraničních věcí o Úmluvě o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení.

hospodářské a vědeckotechnické spolupráce, budou projednávány u rozhodčího soudu zřízeného při obchodní komoře ve státě žalované strany, popřípadě v jiné státě této úmluvy. Tato dohoda zajistila tomuto soudu náplň činnosti na desítky let při projednávání tisíců takto vzniklých sporů.

- záruka **dlouhodobosti trvání** rozhodčí instituce, jež se odvíjí od dlouhodobé perspektivy společenské funkce silné mateřské organizace, která poskytuje stranám důvěru v to, že zvolí-li si v doložce k obchodní smlouvě výlučně rozhodování sporů z ní vzniklých před touto institucí, pak, že až tento spor za několik let vznikne, bude takto instituce existovat a nepřivede k patové situaci v řešení problému

Výše uvedené tři podmínky, tedy záruka hospodářského zajištění, záruka trvalého nápadu sporů a záruka dlouhodobosti trvání rozhodčí instituce musí být dány při vzniku každé stálé arbitrážní instituce a jejich nedostatek bývá v současné době příčinou častého krachu pokusů o zahájení činnosti nových stálých rozhodčích útvarů.

Po roce 1990 byl vývoj Rozhodčího soudu Československé obchodní a průmyslové komory ovlivněn především převratnými politickými a ekonomickými změnami. Prvořadým významným aspektem bylo rozdělení Československé federativní republiky do dvou samostatných států k 1.1.1993 a následné změny v uspořádání organizační nadstavby hospodářského života v obou nových státech. Zákonem č. **301/1992 Sb.** byla založena Hospodářská komora České republiky a Agrární komora České republiky. Podle § 19 tohoto zákona bylo těmto komorám povoleno po vzájemné dohodě zřídit vlastní rozhodčí soud pro rozhodování majetkových sporů v mezinárodním obchodním styku. Zákonem č. **223/1994 Sb.** byla Československá obchodní a průmyslová komora sloučena s Hospodářskou komorou České republiky a podle ustanovení § 3 tohoto zákona se Rozhodčí soud působící do té doby při ČSOPK stal stálým rozhodčím soudem působícím při Hospodářské komoře a jeho označení se změnilo na Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Kontinuita soudu byla zachována, neboť předsednictvo dosavadního rozhodčího soudu zůstalo předsednictvem i tohoto změněného rozhodčího soudu a statut a řád Rozhodčího soudu při ČSOPK se stal řádem Rozhodčího soudu Hospodářské komory a Agrární komory. Zákon č. **301/1992 Sb.** byl při té příležitosti novelizován a dnešní podoba jeho § 19 poskytuje zákonný podklad pro existenci Rozhodčího soudu Hospodářské komory a Agrární komory České republiky konstatováním, že „při Hospodářské

komoře České republiky působení jako stálý rozhodčí soud Rozhodčí soud Hospodářské komory České republiky a Agrární komory České republiky jako nezávislý orgán pro rozhodování sporů, tedy nejen mezinárodních, nezávislymi rozhodci podle předpisů o rozhodčím řízení“. Právní úprava rozhodčího řízení v České republice byla v roce 1994 podstatně zmodernizována vydáním zákona **216/1994 Sb.** o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, která mj. podstatně posílila samostatnost a nezávislost postavení stálých rozhodčích soudů. V první řadě bylo svěřeno vydávání statutů a řádů těchto soudů přímo jim samým a tím si rozhodování v zákonném rámci o svém postavení a organizačním uspořádání. Řády již nemusely být vyhlášovány ve Sbírce zákonů a stačila jejich pouhá publikace v Obchodním věstníku. S účinností od **1.1.1995** byly vydány nový **Statut⁵⁷** a nový **Řád⁵⁸ Rozhodčího soud Hospodářské komory a Agrární komory**, který již reagoval a využíval nových oprávnění. Tento Statut i Řád prošel poměrně častými změnami které umožňovala relativně jednoduchá procedura jejich vydávání. Přílohou této publikace je aktuální znění Statutu i Řádu Rozhodčího soudu včetně posledního znění jejich Pravidel o nákladech rozhodčího řízení. V roce 1998 rozhodlo předsednictvo soudu vyjít vstříc přetíženosti vnitrostátního obchodního soudnictví a přijalo **Zvláštní řád pro rozhodování vnitrostátních sporů**. Mimo určitá procesní zjednodušení (např. rozhodování o pravomoci je svěřeno přímo senátu) se toto řízení od řešení mezinárodních sporů hlavně menší nákladností. V současném celkovém trendu urychlování rozhodování sporů s využitím počítačové a internetové technologie, zavedlo předsednictvo Rozhodčího soudu Hospodářské komory a Agrární komory v roce 2004 jednu ze světových novinek, rozhodování sporů pomocí internetového spojení, a vydalo dodatek **Řádu pro rozhodování vnitrostátních sporů pomocí on-line**. Poplatek v takovém případě činí stejnou částku jako v případě jiných vnitrostátních sporů.

S ohledem na formulace § 19 konstatuje čl. 1 Statutu soudu, že Rozhodčí soud při Hospodářské komoře a Agrární komoře působí při Hospodářské komoře České republiky. V praxi se však takto vyjádřená „nesymetrie“ nijak neprojevuje a obě komory vykonávají vůči rozhodčímu soudu stejné funkce. Jedná se o zákonné oprávnění obou komor jmenovat předsednictvo na dobu tří let. Naopak předseda

⁵⁷ Č. OV 01/94 publikován v Obchodním věstníku č. 51/1994.

⁵⁸ Č. OV 02/94 publikován v Obchodním věstníku č. 51/1994.

soudu má právo se účastnit jednání představenstva obou komor podle statutu soudu i pověřený místopředseda.

Mohu shrnout, že Rozhodčí soud při Hospodářské a Agrární komoře České republiky představuje rychlé a odborné a efektivní řešení sporů, které se také vyznačuje menší formálností. Rozhodčí řízení má oproti řízení před obecnými úřady zejména tyto výhody:

První výhodou je jednoinstančnost řízení. Proti rozhodčímu nálezu vydanému na závěr řízení se nelze odvolat, doručením stranám sporu nabývá rozhodčí nález právní moci a je soudně vykonatelný. Druhou předností je rychlost a mnohem menší formálnost. Od podání žaloby, respektive od zaplacení soudních poplatků do vydání rozhodčího nálezu uběhne většinou jen několik měsíců. Třetí výhodou je vykonatelnost rozhodčího nálezu v tuzemsku i v zahraničí. Pro uznání a výkon rozhodčího nálezu je nejdůležitější Newyorská úmluva z roku 1958, kterou je vázáno v současné době více než sto třicet států, mezi nimi na základě sukcese i Česká republika. Čtvrtou předností je snížení poplatků a odstranění paušálů na správní náklady pro vnitřní spory. Je to dáno novým Řádem a Pravidly, která vstoupila v účinnost srpnem 1998. Poplatek je stanoven ve výši 3 % z hodnoty předmětu sporu, minimální částka činí sedm tisíc Kč a nejvyšší je jeden milion korun. Podmínkou rozhodování sporu Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře a Agrární komoře České republiky je platná rozhodčí doložka. S ní se lze obrátit na Rozhodčí soud.

Co se týká frekvence vyřešených případů, tendence je stále stoupající, např. pro porovnání, v roce 2000 bylo vyřešeno Rozhodčím soudem celkem sto devadesát dva sporů, z toho vnitrostátních bylo úspěšně vyřešeno sto padesát dva a mezinárodních čtyřicet a v roce 2006 je prozatím vyřešeno tři sta padesát sporů, z toho tři sta třicet tři vnitrostátních a sedmnáct mezinárodních.

Část IV. Mediace v České republice

1. Vysvětlení pojmů

Mediace je technika řešení sporů za pomoci prostředníka-mediátora. Jde o alternativní způsob řešení konfliktu. Mediace je tedy metoda rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení konfliktů a sporů za asistence třetího nestranného prostředníka – mediátora. Jedná se o neformální proces řešení konfliktu, ve kterém jsou obě strany přítomny dobrovolně a chtějí změnit minulé či současné neefektivní jednání za pomoci profesionála či připraveného prostředníka. Úkolem mediátora je zprostředkovat mezi stranami vzájemnou výměnu informací, které doposud vzájemně nevnímaly či si je nemohly z nejrůznějších důvodů sdělit. Dále jim napomáhá v definování společných a rozdílných zájmů a na základě toho usnadňuje stranám nalezení oboustranně přijatelných řešení ve všech předmětech jednání. Mediátor také pracuje s emocemi stran, napomáhá k jejich oboustrannému respektování a zajišťuje tak vzájemné porozumění prožívání a vnímání dané situace. Na rozdíl od soudce mediátor nenavrhuje, nekontroluje a nehodnotí. Mediátor vede v mediačním procesu sporné strany k tvorbě vzájemně přijatelné dohody. Cílem mediačního procesu je vyvážená, reálná, konkrétní, časově vymezená, dosažitelná a měřitelná dohoda. V případě, kde to zákon žádá, je mediační dohoda předkládána soudu ke schválení.

Facilitace je technika, která umožní dovést skupinu k cíli porady či složitého jednání navzdory úskalí neefektivní komunikace. Jedná se o vedení týmu, řešení problému a jednání mezi skupinami, jinými slovy usnadnění řešení konfliktu nebo vedení složitého dialogu ve skupině rovněž za pomoci prostředníka profesionála. Facilitátor je odborník na vedení rozhovoru, protože pracuje s pravidly, vrací účastníky k tématu, zajišťuje, aby každý měl právo se vyjádřit a podněcuje skupinu, aby rozhodla na základě zvolených a objektivních kritérií a nikoliv rychlým a neprodiskutovaným návrhem. Pokud smířčí rady (nebo profesionál facilitátor) poskytují facilitaci při skupinovém rozhodování a strategickém plánování, pracují s místními samosprávami i státními úřady obvykle v záležitostech týkajících se

životního prostředí, vzdělávání, bydlení, soužití s menšinami a dalšími tématy, které život přináší.

Supervize je metoda podpory začínajících odborníků v daných oblastech. Pomáhá specialistům v jednotlivých oborech získat potřebnou jistotu a ověřit si své profesionální dovednosti a zefektivnit je na požadovanou úroveň. Supervizor je odborníkem v dané oblasti, který má dostatek reálných zkušeností a adekvátní teoretické zázemí. Při své práci používá efektivní zpětnou vazbu v modelových i reálných případech, to znamená, že nejdříve zdůrazní to, co se pracovníkovi dařilo a potom se věnuje konkrétním možnostem zlepšení a zefektivnění jeho práce. Asociace mediátorů České republiky nabízí supervizi začínajících i pokročilých odborníků v následujících oblastech: mediace, facilitace, efektivní komunikace, vyjednávání, řešení konfliktů. Supervizoři jsou odborníci díky svému teoretickému zázemí, lektorské a trenérské činnosti a v neposlední řadě i jako poskytovatelé služeb ve výše uvedených oblastech.

Konzultace a poradenství – jsou postupy, kdy mediátoři ústně nebo písemně pomohou žadatelům k vyřešení sporu tím, že je seznámí s právními platnými předpisy v České republice v předmětné oblasti sporu a doporučí žadateli, jaké právní předpisy by měl uplatnit v dané situaci a co lze od protistrany očekávat za reakci. Asociace mediátorů České republiky poskytuje zájemcům konzultační a poradenskou činnost v oblastech: řešení konfliktů, interetnický konflikt (majorita - minorita), efektivní komunikace, efektivní komunikace uvnitř podniku, mediace, facilitace, vyjednávání, prezentace firem a jednotlivců, individuální přípravy jednotlivců na vyjednávání.⁵⁹

Tyto služby poskytuje Asociace mediátorů České republiky nejenom pro individuální případy, ale také pro celé společnosti nebo organizace. Konzultaci a poradenství nabízí v místě bydliště žadatelů nebo v místě pracoviště žadatelů nebo v prostorách Asociace mediátorů České republiky, záleží na svobodné volbě žadatele, které místo si dobrovolně zvolí pro projednání předmětného sporu.

---

⁵⁹ www.arbitrators.org

2. Asociace mediátorů České republiky, Smírčí rady - vznik

Po roce 1990 začala na našem území a v celé střední a východní Evropě působit nadace PARTNERS FOR DEMOCRATIC CHANGE, Partneri pro demokratickou změnu sídlící v USA, která dané techniky mimosoudního vyjednávání předávala prvním zájemcům, budoucím českým profesionálům „mediátorům“ a „facilitátorům“. Od roku 2000 tuto iniciativu přebírá Asociace mediátorů ČR, kam se soustřeďuje mnoho mediátorů původně vyškolených výše jmenovanou nadací. V České republice byla v roce 2000 založena Asociace mediátorů České republiky. Byla založena skupinou mediátorů, facilitátorů a trenérů a svoji činnost zahájila na počátku roku 2001. Asociace je členem sítě Světového fora mediátorů. Je to nevládní organizace, která sdružuje jak profesionální i dobrovolné mediátory, tak i laickou veřejnost, podporující myšlenku mimosoudního způsobu řešení konfliktů a rozvoje mediačních služeb. Většina jejích členů jsou zkušení odborníci, držitelé řady mezinárodních certifikátů v oblasti komunikace, řešení konfliktů, vyjednávání a mediace.

Na území České republiky také existuje tzv. Smírčí rada, někdy zvaná komunitní, jedná se o překlad ustáleného slovního spojení „Community Council“, jejíž základem je komunitní mediace. Community Council je pohotovým a účinným nástrojem pro zmírnění již existujících sporů v obci. Napomáhá stranám při jejich řešení a to tak, aby účastníci sporu si začali vzájemně rozumět a aby našli řešení přijatelné pro všechny strany sporu. To znamená, že se pokouší o prevenci nedorozumění a stupňujících se konfliktů, aby nedocházelo k soudním sporům. Smírčí radu obvykle tvoří skupina občanů-dobrovolníků, reprezentantů různých profesí, věku, pohlaví, vzdělání i politické orientace, bydlící většinou v daném obvodu. Nejčastěji bývají mezi nimi zastoupeni lidé z oblasti psychologie, sociální práce, práva, mohou tu být lékaři, podnikatelé, učitelé, zástupci policie, církve, rovněž i zástupci minorit. Tato skupina je profesionálně vyškolená v technikách vyjednávání a řešení konfliktů a je k dispozici všem občanům žijícím v obci.

Existence Smírčí rady, která podporuje a šíří techniky mimosoudního vyjednávání v komunitě, nemá v České republice dlouhého trvání. České centrum pro vyjednávání a řešení konfliktů, které bylo založeno americkými odborníky na mediaci, začalo zakládat Smírčí rady při obecních úřadech z důvodu, aby Smírčí rady měly určité zázemí a dostatečnou podporu, a aby se dosáhlo většího územního

ohlasu a rozšíření této nové neformální skupiny smírčích mediátorů. První Smírčí rada byla založena v květnu roku 1993 v lokalitě Prahy 5 při městském úřadě. Původní model komunitní mediace se opíral o zkušenosti s tzv. „Conciliation Committee“. Specifikou Československa a později i samotné České republiky je, že Smírčí rady se začínají zakládat jako pomocné platformy pro všechny druhy konfliktů v komunitě, nikoliv pouze pro interetnické konflikty – založení komunitních mediací např. v oblastech: Vsetín, Praha 2, Brno - střed. Pouze pro interetnické konflikty byla založená Smírčí rada po roce 2003 ve městech Pardubice a Chomutov a plánuje se její založení i v dalších lokalitách.^{60 61}

---

⁶⁰ www.amcr.cz

⁶¹ www.arbitrators.org

3. Působnost Asociace mediátorů České republiky

Asociace svou působnost zaměřuje na vysokou profesionální úroveň poskytovaných mediačních a facilitačních služeb, vzdělávání profesionálních i dobrovolných mediátorů formou interaktivního výcviku dle vzdělávacích standardů, udělování certifikátů akreditovaným mediátorům AMČR dle kritérií akreditační komise, udělování certifikátů akreditovaným lektorům v oblasti řešení konfliktů dle kritérií vzdělávací komise či poskytování mediačních služeb a poradenství v oblasti řešení konfliktů, včetně vyjednávání. Asociace školí instituce a jednotlivce v technikách efektivní komunikace, mimosoudního vyjednávání, prevenci a řešení konfliktů, dále mediaci, facilitaci včetně supervize, nabízí konzultace a poradenské činnosti. Jednotliví členové informují laickou i odbornou veřejnost, spolupracují se sdělovacími prostředky, s dalšími organizacemi a institucemi v oblasti propagace a šíření mediace. Asociace se snaží o udržování kontaktů a výměnu zkušeností s dalšími asociacemi nebo sdruženími mediátorů ve světě. Nabízí ochranu akreditovaným mediátorům, členům AMČR, vydává a garantuje etický kodex mediátora, profesní a vzdělávací standardy mediátora. Zabezpečuje ochranu klientů, kterým byla poskytnuta mediační služba akreditovaným mediátorem AMČR.

Oproti soudnímu řízení přináší mediace několik nesporných výhod, protože stranám umožňuje: dobrovolnou účast stran, mít soukromí a záruku uchování důvěrných informací, mít kontrolu nad procesem řešení sporu a jeho výsledkem, pochopit druhou stranu a sami být pochopeni ve vnímání a prožívání dané situace, ujasnit si potřeby, očekávání a zájmy svoje i druhé strany, snížit napětí a zlepšit vzájemné vztahy a navzdory dočasným sporům si uchovat a zkvalitnit prostor pro případnou budoucí spolupráci, vyhnout se soudnímu sporu a snížit tak časové i finanční investice, jednat v neformálním a bezpečném prostředí, výrazně lepší spokojenost zúčastněných stran s formou dohody a jejího následného dodržování. Zkušenosti ukazují, že mediační proces umožňuje stranám přicházet s výrazně více efektivními a kreativními řešeními dané situace než jiná řešení konfliktu, například soud. V 70 - 80% mediováných případů je dosaženo výsledné, pro všechny zúčastněné strany, přijatelné dohody. Protože na dohodě pracovaly obě strany za pomoci vyškoleného odborníka – mediátora, je dohoda reálná, věcná, perspektivní a odráží možnosti a přání obou stran. Typy sporů vhodných pro mediaci: strany, které

jsou ve vzájemném vztahu, jsou závislé na vyřešení sporu, protože obě přispěly svým chováním a konáním k vytvoření konfliktu, pokud to tak není, bude jen na dobré vůli druhé strany, aby udělala něco pro stranu, která se cítí poškozená; obě strany mají jistý pocit zodpovědnosti za konflikt mezi nimi, pokud to tak není strany odmítají jakoukoliv spolupráci; spor a jeho potenciální řešení dává prostor pro hledání dohod, které vyhovují oběma stranám, to znamená, že existuje více než jedno či dvě možnosti řešení; strany jsou spolu schopni komunikovat alespoň na minimální úrovni tak, aby byla možná výměna nových informací; strany ani jejich právní zástupci nezastávají názor, že ve sporu nutně musí být jedna strana vítězem a druhá poraženým; obě strany souhlasí s účastí na mediaci.

Asociace mediátorů nabízí také specializované programy, kde lze využít pomoci mediátora. Tyto programy se každoročně aktualizují. V únoru 2006 byl započat program, který využívá mediace jako nástroje sociální integrace. Daný program bude probíhat až do ledna 2008. Hlavním cílem projektu je rozšířit poskytované sociální služby o služby mediace a facilitace a jejím bezplatným poskytováním přispět k vytváření podmínek umožňujících začlenit skupiny ohrožené sociální exkluzí do společnosti a na trh práce. Tento projekt Asociace mediátorů České republiky je spolufinancován Evropskými strukturálními fondy, Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky a Magistrátem hlavního města Prahy. Cílovými skupinami jsou osoby znevýhodněné na trhu práce z důvodu věku, pohlaví, z důvodu zdravotního postižení, z důvodů sociální situace a z důvodů etnického původu, poskytovatelé sociálních služeb a pracovníci veřejné správy a nestátního neziskového sektoru. Partneri projektu jsou: Poradna pro občanství, občanská a lidská práva, TyfloCentrum Praha, o.p.s. a Centrum pro zdravotně postižené. Spolupracující organizace projektu jsou: Úřad práce hlavního města Prahy a Asociace občanských poraden. Příprava projektu byla stanovena na měsíc únor a březen 2006, první fáze probíhá od dubna 2006 a potrvá do září 2006, tato první fáze zahrnuje vyškolení šesti osob z řad znevýhodněných skupin a čtyř pracovníků z řad partnerů v mediačních a facilitačních dovednostech, dále vyškolení ve sběru dat v terénu a jejich zpracování a monitoring možných mediačních sporů a nakonec i vyškolení v základních oblastech, které se vztahují k sociální oblasti a problémům znevýhodněných skupin z oblasti práva, sociologie, psychologie a veřejné správy.

Dalším projektem Asociace mediátorů České republiky byl program nazvaný Mediace jako metoda boje se sociálním vyloučením, který začal fungovat v květnu 2005. Hlavním cílem projektu bylo zvýšení šancí osob ohrožených sociálním vyloučením či sociálně vyloučených, které jsou klienty píseckých neziskových organizací a organizací zřizovaných státem, krajem či obcemi, na opětovnou integraci do společnosti. Projekt vznikl v rámci programu Phare 2003 RLZ – opatření 2.1 Integrace skupin obyvatelstva ohrožených sociálním vyloučením.

Již ukončenými projekty Asociace mediátorů České republiky jsou programy: Obce a jejich možnosti podílet se na realizaci politiky integrace Romů, jenž probíhali v říjnu 2004 až září 2005 a program Rozvoj mediace a řešení konfliktů v České republice - "Normální je nesoudit se", který byl aktuální od února 2004 do začátku roku 2006. Cílem projektu Obce a jejich možnosti podílet se na realizaci politiky integrace Romů, bylo posílení úlohy občanské společnosti v procesu zavádění vládní koncepce integrace Romů do společnosti, a to zejména vytvořením nové pozice interetnického mediačního/facilitačního týmu na úrovni samosprávných celků (obec, kraj). Projekt vznikl na základě uzavřené grantové smlouvy mezi velvyslanectvím USA a Asociací mediátorů České republiky, v rámci programu „Democracy Commission Small Grants“. Projekt probíhal v Západočeském a Východočeském kraji. V první fázi byl realizován sběr relevantních podkladů pro zpracování dotazníku jako podkladu pro řízené rozhovory, dále analýza současného stavu zapojení obcí a analýza koncepce integrace Romů z hlediska vládních dokumentů. Ve druhé fázi projektu byly provedeny řízené rozhovory se zástupci místních samospráv a nevládních romských či proromských organizací, na jejich základě byly zjištěny možnosti optimálního zapojení se obcí do programu integrace romské minority v české společnosti. Informace byly zpracovány ze sociologického a právního hlediska. Ve třetí fázi byla stanovena kritéria pro výběr budoucích expertů pro oblast mediace a facilitace, jako alternativní metody řešení nejrůznějších konfliktů mezi romskou a českou společností, dále pak byla navržena témata seminářů a dalších aktivit pro profesní a existenční zázemí daného expertního týmu pro řešení interetnických konfliktů v lokalitě. Interetnický tým v současnosti tvoří dvojice pracovníků: Rom a příslušník majority, kteří byli vyškoleni v technikách mediace a facilitace. Jsou k dispozici všem, kteří je v rámci určitého regionu, resp. kraje zavolají, aby pomohli v místě konfliktu, který vznikl mezi romskou komunitou nebo jejich

jedinci na jedné straně a příslušníky majority, případně jejich jedinci či skupinami na druhé straně. Mohou to být spory či nedorozumění sousedské nebo na úřadech, v rámci práce, školy či jakýchkoliv dalších institucí či sfér. Mnohdy budou mediátoři a facilitátoři své služby nabízet sami, aby právě zabránili hlubšímu nedorozumění, které odstartovalo napětí a možný konflikt a navrhli postupy mnohem efektivnější, než které byly použity v minulosti a které nefungovaly. Proto pocházejí z místa, které dobře znají a kde mohou rychle reagovat. Vzor týmu následuje americký model „komunitních - smírčích rad“ či existenci profesionálů mediátorů a facilitátorů pro interetnické konflikty. Na závěr projektu se uskutečnilo setkání, které proběhlo ve spolupráci s krajskými hejtmany a Radou vlády České republiky pro záležitosti romské komunity, byly vybrány obce vyhovující předpokladům pro zefektivnění romsko-českého soužití formou navrženého programu.

Druhým ukončeným projektem byl program Rozvoj mediace a řešení konfliktů v České republice - "Normální je nesoudit se", jak již bylo řečeno výše. Projekt byl iniciován Nadací Open Society Fund Praha a Asociace mediátorů České republiky byla jmenována koordinátorem pracovní skupiny pro zpracování systému vzdělávání mediátorů a akreditaci vzdělávacích institucí a také pracovní skupiny pro zpracování legislativních změn. Historie projektu se odvíjí od dlouhodobé poptávky veřejnosti po kvalitnějších, dostupnějších a časově přijatelných službách české justice v oblasti řešení konfliktů, proto byla na konci roku 2003 vyvinuta iniciativa Nadace Open Society Fund Praha, jejímž cílem bylo vytvořit prostředí pro širší uplatnění mediace jako alternativního způsobu řešení netrestních sporů. Za tímto účelem bylo svoláno setkání několika organizací, ze kterého vznikla pracovní skupina, která začala pracovat na návrhu konkrétního projektu. Z této skupiny vzešel společný návrh realizace projektu řídicí výbor a byli vybráni koordinátoři projektu. Ministerstvo spravedlnosti ČR projekt podpořilo a společně s nadací Open Society Fund zaštitilo. To bylo také vyjádřeno podpisem memoranda o spolupráci mezi Ministerstvem spravedlnosti ČR a Nadací Open Society Fund Praha, ve kterém obě instituce vyjadřují svou vůli účastnit se na společné iniciativě zaměřené na zavádění mediace jako mimosoudního řešení netrestních sporů. Na konci roku 2004 se uskutečnila pracovní schůzka, které se zúčastnili zástupci Nadace Open Society Fund Praha, pracovníci mediační služby, Advokátní komory, Unie Soudců, Sdružení pro probaci a mediaci v justici (dále jen „SPJ“) a Asociace mediátorů České republiky. Účelem

setkání bylo projednat základní principy projektu, jehož cílem by bylo postupně vytvořit systém zakotvení mediace tj. osob, institucí či programů, které by se daly využívat nejen v netrestních právních sporech, ale i ve sporech trestních jako rozšíření mediačních činností pracovníků mediační služby. Na jednání bylo domluveno, že projekt se rozloží do několika časově navazujících fází. Plán realizace projektu: pro rok 2004, 2005 a 2006 byly stanoveny následující cíle:

1. Vývoj národních standardů pro poskytování mediačních služeb - tato oblast zahrnovala zejména zpracování:
  - Modelových zásad chování mediátorů - profesní a procedurální standardy pro chování mediátorů.
  - Principů, všeobecných pravidel a kritérií pro poskytování mediačních služeb a programů.
  - Kritérií a procedur pro udělování akreditace pro poskytování mediačních služeb.
  - Vytváření seznamů mediátorů a mediačních programů, způsob výběru mediátora.
  - Financování mediačních služeb.
2. Vytvoření systému vzdělávání pro mediátory - předmětná oblast zahrnovala zejména tyto cíle:
  - Vytvoření základního vzdělávacího programu pro uchazeče o akreditaci mediátora nebo mediačního programu, zaměřeného zejména na: komunikační dovednosti, vyjednávání, principy, metody a techniky mediace, právní minimum se zaměřením na specializaci v některé z právních oblastí pro mediaci.
  - Vytvoření základního programu pro další vzdělávání mediátorů, zejména: supervizí - kasuistické konference, aktualizace právních informací, zahraniční zkušenosti.
  - Vytvoření manuálů - portfolií pro oba základní vzdělávací programy.
  - Vytvoření systému pro akreditaci vzdělávacích institucí v mediaci.
3. Vytvoření legislativního rámce pro poskytování mediačních služeb - tato oblast zahrnovala zejména:

- Vytvoření legislativního rámce pro poskytování mediačních služeb tzv. "nestátními" mediátory a organizacemi a pro "institucionalizaci" předmětných služeb.
  - Legislativní vymezení postavení mediátora a jeho základní povinnosti ve vztahu k účastníkům mediace a justici.
  - Změna procesních předpisů zejména k zajištění možností pro soudce nabídnout/uložit účastníkům sporu mediaci.
  - Zajištění vymahatelnosti mediační dohody.
  - Legislativní zakotvení systému efektivní kontroly mediátorů - inspekce nad činností mediátorů s ohledem na podmínky akreditace a kvalitu poskytovaných služeb.
4. Vytvoření pracovní skupiny - členy pracovní skupiny jmenoval ministr spravedlnosti vzhledem k zastřešující roli Ministerstva spravedlnosti v rámci projektu a rovněž pověřil zástupce ministerstva jejím řízením, takže pracovní skupiny působily jako poradní orgány ministra. Složení pracovní skupiny bylo výrazně multidisciplinární, aby vývoj systému respektoval šíři a pestrost odborného prostředí daného tématu a komunitní charakter celého projektu. První setkání pracovních skupin se uskutečnilo v červnu 2004. Pracovní skupina se po ustavení rozdělila na tři menší skupiny, které obsahově kopírovali výše vyjmenované fáze projektu, tedy jejich rozdělení by bylo následující:
- pracovní skupina - zpracování národních standardů
  - pracovní skupina - zpracování systému vzdělávání
  - pracovní skupina - zpracování legislativních změn
5. Public relations projekt byl naplánován na rok 2005 a obsahoval:
- Vytvoření webových stránek jako komunikační platformy pro účastníky projektu a další odbornou veřejnost.
  - Vytvoření komunikační strategie pro odbornou i laickou veřejnost na další období s cílem informovat o institutu mediace a jeho aspektech, včetně vyhledávání potenciálních finančních zdrojů doma i v zahraničí včetně spolupráce se zahraničními partnery.
6. Příprava na celonárodní působnost systému, byla plánována na začátek roku 2006 a zahrnovala:

- Zahájení systému vzdělávání a akreditací mediačních programů a mediátorů, zahájení pilotních projektů a přípravu na start celého systému. Projekt byl zahájen v únoru 2004, v květnu 2004 ministr spravedlnosti podpořil principy projektu a souhlasil se zapojením ministerstva do jeho realizace.

Projekt byl koordinován řídicím výborem, který monitoroval výstupy pracovních skupin a taktéž usměrňoval jejich činnost v duchu nastavených cílů pro vývoj systému. Řídicí výbor byl být složen ze zástupců Ministerstva spravedlnosti, Nadace Open Society Fund Praha, Probační a mediační služby, Unie Soudců a Advokátní komory. Charakter a postavení těchto organizací měl zaručit jejich nezájatost ve věci, nezištný zájem na rozvoji systému mediace a respektování rovných příležitostí. Nadace Open Society Fund Praha byla připravena finančně podpořit vybrané nevládní organizace, které byly odpovědné za administraci a koordinaci činností pracovních skupin včetně financování přizvaných expertů, kteří měli příležitost průběžně se zapojit do jejich činností s ohledem na erudici v daném tématu. (např. zahraniční studie, analýzy dat, právní studie, akreditační systémy). Činnost Nadací grantovaných institucí podléhala schvalovací a konzultační proceduře před řídicím výborem projektu, aby byl zajištěn celkový management projektu a konsensuální plnění stanovených cílů. Grantované nevládní instituce se zúčastňovali jednání řídicího výboru s hlasem poradním. Projekt byl časově rozložen do období maximálně tří let. Úkolem projektu v prvním roce bylo zejména dokončit vývoj v rámci bodů 1-3 a posléze zahájit komunikační a informační kampaň uvnitř justice, zahájit realizaci pilotních projektů včetně vzdělávání mediátorů a posléze nastartovat systém na celonárodní úrovni, což se bezpochyby povedlo, a tak byl účel daného projektu splněn. Tehdejší situace byla pro uskutečnění projektu nanejvýš vhodná, již v České republice existovaly instituce, které měly zájem projekt uskutečnit, a to jak ve státní, tak i v nestátní sféře. Pro projekt bylo klíčové zapojení Ministerstva spravedlnosti a vytvoření spolupracující a konsensuální atmosféry mezi všemi zúčastněnými subjekty. Rovněž velice podnětné pro projekt byla daná možnost využít zahraničních zkušeností z evropských zemí zejména Velké Británie, Belgie nebo některých severovýchodních zemí a ze zámořských zemí, především Kanady.⁶²

---

⁶² www.amcr.cz

V současné době dopracovává Sdružení pro probaci a mediaci v justici ve spolupráci s Řídícím výborem návrh pilotního projektu, který by měl v praxi ověřit výstupy projektu "Mediace v netrestních věcech". V současnosti je zjišťováno stanovisko Ministerstva spravedlnosti České republiky k pilotnímu projektu a případná úloha Ministerstva spravedlnosti České republiky při jeho realizaci.

4. Etický kodex Asociace mediátorů České republiky

I. Povinnosti mediátora ke stranám: Mediátor smí vyslovit souhlas s mediací pouze pokud je připraven věnovat patřičnou pozornost efektivitě mediace. Mediátor si je vědom toho, že:

- účast na mediaci je pro strany dobrovolná
- za řešení nesou odpovědnost strany
- dohoda je činěna dobrovolně oběma stranami

Mediátor informuje pravdivě o podmínkách, za jakých je služba poskytována a dává účastníkům plně na vědomí, na jakém základě se realizuje kompenzace, jaké poplatky či sazbu si účtuje, a tuto skutečnost osvětlí.

II. Povinnosti mediátora k procesu mediace:

Mediátor prostřednictvím mediačního procesu vede strany ke zvýšení jejich schopnosti řešit samostatně další problémy.

Mediátor posuzuje spolu se stranami vhodnost mediace pro konkrétní případ.

Mediátor zvažuje případné dopady své intervence do procesu.

Mediátor vede mediaci nestranným způsobem.

Mediátor zajišťuje stejné procesní podmínky pro obě strany.

Mediaci je možná provádět jen tehdy, když obě strany souhlasí s osobou mediátora (neutralita). Informace získané během mediace jsou diskrétní. Informace, které se mediátor dozví na separátních jednáních s jednou stranou, může druhé straně sdělit jen se souhlasem strany, o jejíž informace jde. Mediaci nelze provádět se stranami intoxikovanými nebo těmi, které mají vážné psychické problémy, které omezují jejich schopnost úsudku. Cílem mediace je dosažení dohody, která je oběma stranami vnímána jako přijatelná. Strany mohou odstoupit od mediace v kterékoliv fázi procesu, aniž by bylo nutné sdělit důvod. Mediátor může od mediace odstoupit z vážných důvodů.

III. Povinnosti mediátora ke kolegům:

Mediátor by neměl vědomě vstupovat do žádného sporu mediovaného jiným mediátorem bez předchozího souhlasu všech zúčastněných. Během procesu mediace se mediátor vyvaruje projevů kritiky kolegů. Kritické připomínky k nim vyjadřuje na vhodném místě a vhodným způsobem.

IV. Povinnosti mediátora k profesi:

Mediátor si je vědom toho, že nebude posuzován pouze jako individuální osoba, ale také jako reprezentant profesní organizace. Mediátor se průběžně vzdělává a zvyšuje svoje praktické i teoretické dovednosti v mediaci. Mediátor by měl mediovat jen v té oblasti, pro kterou je kvalifikovaný zkušeností nebo výcvikem.

V. Povinnosti mediátora ke společnosti:

Mediátor v procesu mediace dbá na to, aby byly brány v úvahu nejen zájmy stran, ale i zájmy společnosti.

VI. Řešení stížnosti:

Stížnosti na porušení Etického kodexu mediátorů ČR řeší Etická komise Asociace mediátorů České republiky. Etickou komisi Asociace mediátorů České republiky jmenuje Rada Asociace mediátorů České republiky.⁶³

---

⁶³ www.amcr.cz

5. Stanovy Asociace mediátorů České republiky

Článek I. pojednává o názvu a sídlu Asociace mediátorů České republiky, název zní: Asociace mediátorů České republiky, sídlo: K vodojemu 4, PSČ 150 00 Praha 5.

Článek II. specifikuje Asociaci mediátorů České republiky a hovoří o jejím cíli. Charakterizuje jí jako Asociaci mediátorů České republiky, která je nepolitická nevládní organizace sdružující mediátory a občany podporující myšlenku a šíření mediace. Svoji působnost zaměřuje na :

- ochranu klientů, kterým byla poskytnuta mediační služba členem Asociace
- ochranu mediátorů - členů Asociace mediátorů ČR
- školení v technikách efektivní komunikace, mimosoudního vyjednávání, prevence a řešení konfliktu a mediace
- napomáhá při vzdělávání profesionálních i dobrovolných mediátorů formou výcviku, supervize a konzultační činnosti
- monitoruje úroveň provádění mediace v České republice
- spolupracuje s dalšími organizacemi a institucemi v oblasti propagace a šíření mediace
- informuje veřejnost a spolupracuje se sdělovacími prostředky
- vydává a garantuje Etický kodex a kvalifikační standardy mediátora

Článek III. informuje o podmínkách členství, jenž je individuální a kolektivní. Individuální člen je mediátor poskytující mediální službu a zájemce o mediaci. Zájemcem o mediaci je jakákoliv osoba, která studuje nebo podporuje mediaci a jenž souhlasí s cíli a stanovami Asociace mediátorů České republiky. Kolektivní člen je organizace, která vzdělává v mediaci nebo ji podporuje nebo ji provádí. Činnost organizace je zakotvena jejím statutem či organizačním řádem. Podmínkou, aby se jednotlivec mohl stát členem, je doporučení alespoň tří stávajících členů Asociace mediátorů České republiky. O tom, zda se žadatel stane členem rozhoduje sněm Asociace mediátorů ČR na základě písemné přihlášky podané Radě Asociace mediátorů ČR a doporučení tří členů Asociace mediátorů ČR. Okamžitě po přijetí za člena Asociace mediátorů ČR se hradí zápisné a členské příspěvky.

Individuální členství zaniká vystoupením, úmrtím nebo vyloučením člena nebo zánikem Asociace mediátorů ČR. Kolektivní členství zaniká vystoupením, ukončením

činnosti organizace nebo vyloučením organizace pro neplnění členských povinností. Důvodem vyloučení je:

- neplnění stanov Asociace mediátorů ČR
- porušení Etického kodexu

O vyloučení členů rozhoduje sněm. Zakládajícími členy Asociace mediátorů ČR jsou účastníci uvedení na prezenční listině Konference o mediaci, která proběhla ve dnech 11.-12. května 2000 v Opavě.

Článek IV. mapuje práva a povinnosti člena Asociace. Mezi práva člena Asociace mediátorů ČR patří zejména právo:

- a) podílet se na jednání a rozhodování Asociace mediátorů ČR, která nejsou vyhrazena voleným orgánům
- b) zúčastňovat se akcí Asociace mediátorů ČR a být o nich informován
- c) na poskytování ochrany svých profesních zájmů, pokud jsou v souladu se zásadami Asociace mediátorů ČR
- d) volit a být volen do všech funkcí Asociace mediátorů ČR
- e) vznášet připomínky, náměty a stížnosti týkající se činnosti Asociace mediátorů ČR, jejich orgánů a jejich členů a být o jejich vyřízení informován
- f) delegovat svůj hlas na sněmu jinému členovi Asociace mediátorů ČR
- g) v souladu se stanovami se podílet podle svých možností na ediční, odborné a propagační činnosti Asociace mediátorů ČR
- h) svým podpisem se přihlásit k Etickému kodexu Asociace mediátorů ČR
- i) kolektivní člen uplatňuje svá práva prostřednictvím zmocněného oficiálního zástupce

Mezi povinnosti člena Asociace mediátorů ČR náleží následující skutečnosti:

- a) podporovat účely a cíle Asociace mediátorů ČR a chránit její zájmy
- b) platit zápisné a členské příspěvky a účastnit se sněmu
- c) seznámit se stanovami, organizačním řádem a návaznými dokumenty Asociace mediátorů ČR
- d) v souladu s posláním Asociace mediátorů ČR je člen poskytující mediační služby povinen trvale udržovat a rozvíjet svou odbornou a etickou úroveň

Článek V. se zabývá orgány Asociace mediátorů ČR, kterými jsou: sněm, rada a kontrolní komise. Statutárními orgány Asociace jsou předseda a sekretář, kdy předseda i sekretář jsou oprávněni jednat jménem Asociace mediátorů ČR samostatně. Předseda může také dočasně pověřit dalšího člena rady svým

zastupováním v dílčích záležitostech. Sněm je nejvyšším orgánem Asociace mediátorů ČR, tvoří ho všichni členové Asociace mediátorů ČR. Je svoláván písemně radou Asociace mediátorů ČR minimálně jedenkrát ročně, a to dva měsíce před termínem konání. Volí na dobu jednoho roku radu Asociace mediátorů ČR. Na návrh rady volí předsedu Asociace mediátorů ČR. K jeho pravomoci patří také rozhodovat o změnách stanov Asociace mediátorů ČR. Z jeho dalších předmětů činnosti je schvalování zprávy o činnosti Asociace mediátorů ČR, zprávu o hospodaření a účetní uzávěrku. Rozhoduje o přijetí nových členů a o zániku členství. Rozhoduje o výši zápisného a o výši členských příspěvků individuálních a kolektivních členů, o zániku Asociace mediátorů ČR. Volí kontrolní komisi v počtu minimálně 3 členů. Rozhoduje prostou většinou všech členů Asociace mediátorů ČR, včetně delegovaných hlasů, vyjma rozhodování o změně stanov a o zániku Asociace mediátorů ČR, kdy je zapotřebí dvou třetin (2/3) hlasů všech členů. Další orgán - Rada Asociace mediátorů ČR je výkonným orgánem Asociace mediátorů ČR a odpovídá ze svou činnost sněmu. Je nejméně pětičlenná. Tvoří ji předseda, sekretář, hospodář a další členové. Řídí činnost Asociace mediátorů ČR mezi sněmy. Rozhoduje o finančních a organizačních záležitostech. Podává sněmu návrh na funkci předsedy Asociace mediátorů ČR ze členů rady. Svolává řádný sněm i mimořádný sněm. Oznámení o konání řádného sněmu je rada povinna rozeslat písemně minimálně třicet dnů před termínem konání sněmu. Oznámení o konání mimořádného sněmu je rada povinna rozeslat písemně do patnácti dnů před termínem konání. Mimořádný sněm je svoláván na základě písemné žádosti nejméně jedné třetiny (1/3) členů nebo z rozhodnutí rady. Rada je usnášeníschopná, je-li přítomna nadpoloviční většina členů rady a rozhoduje nadpoloviční většinou přítomných členů. V případě, že se nepodaří svolat řádný nebo mimořádný sněm Asociace mediátorů ČR dvakrát po sobě, přebírá jeho pravomoce. Sekretář zabezpečuje organizační a informační kontinuitu Asociace mediátorů ČR. Disponuje právem podpisu a vede evidenci členů. Je volen sněmem. Hospodář vede hospodaření Asociace mediátorů ČR a zodpovídá za ně radě sněmu.

V článku VI. se seznámíme s hospodařením, majetkem a kontrolní činností. Asociace mediátorů ČR je samostatnou právnickou osobou. Finanční prostředky Asociace mediátorů ČR tvoří:

- Výše zápisného individuálního i kolektivního člena, kterou stanoví sněm.
- Členské příspěvky, jejichž výši schvaluje sněm.

- Příjmy z vlastní hospodářské činnosti.
- Dary a věnování.
- Veřejné subvence, dotace, příspěvky jiných organizací a granty.

Kontrolu hospodaření Asociace mediátorů ČR provádí kontrolní komise.

Článek VII. upravuje podmínky zániku Asociace mediátorů ČR, a to následujícím způsobem: rozhodnutím sněmu v případě, že hlasují pro zrušení Asociace mediátorů ČR nejméně dvě třetiny členů předmětné Asociace mediátorů ČR, včetně hlasů zplnomocněných způsobem vymezeným zákonem č.83/1990 Sb., v platném znění. Likvidační zůstatek Asociace mediátorů ČR musí být na základě rozhodnutí sněmu využit na humanitární účely příbuzné poslání Asociace mediátorů ČR.⁶⁴

---

⁶⁴ www.amcr.cz

6. Jednotlivé sekce Asociace mediátorů České republiky

Asociace má čtyřicet jedna členů, patnáct akreditovaných mediátorů a devět akreditovaných lektorů, jednotliví mediátoři se dělí na sekce podle svého zaměření. Klient si může vybrat mediátora ze sekce rodinná mediace, komerční a občanskoprávní mediace, mediace v podnicích a institucích, interetnická mediace nebo trestněprávní mediace.

Rodinná mediace řeší rozvodové a porozvodové situace, péči o děti, majetkové vztahy v rodině, otázky vícegeneračního soužití a majetkové a dědické spory v rámci rodiny. V souvislosti s rozpadem manželství či partnerství pomáhá mediátor rozvádějícím se rodičům uzavřít mediační dohodu, která upravuje způsoby péče o děti, výši alimentů, rozdělení majetku, uspořádání bytové situace a další problematické záležitosti, které s rozpadem manželství či partnerství přicházejí. Úkolem mediátora je dovést sporné strany ke společné a oboustranně přijatelné dohodě, ve které budou ošetřeny a jasně formulovány budoucí záležitosti. Mediační dohoda tak umožňuje rodičům držet ochranou ruku nad svými dětmi, i když už nejsou manželé, mít vliv na výchovu svých dětí a naplnit tímto způsobem jejich nezadatelnou potřebu a právo být s oběma rodiči i po rozpadu jejich partnerství. Mediací lze řešit všechny spory, které na určitý čas narušily komunikaci a zvýšily v rodině napětí. Mediace může pomoci před rozvodem, při rozvodu nebo po rozvodu. Mediace nám pomůže rozhodnout se, podle jakých pravidel budeme vychovávat naše děti a jak se budeme podílet na naplnění jejich potřeb. Snáze najdeme dohodu o tom, kdo z rodiny bude kde bydlet (změna bydliště, zrušení užívacího práva, převody nemovitostí), usnadní nám řešit problematiku rozdělení společného jmění manželů, aktiv a pasiv, mezigenerační vztahy, pravidla soužití mezi dospívajícími dětmi a rodiči. Mediace je nástrojem, který se zabývá právními otázkami, jako je dědictví, restituce, spoluvlastnictví nemovitostí, rodinné firmy, zúžení společného jmění manželů, správa majetku dítěte, půjčky a závazky v rámci rodiny. Složitým problémem při rozvodu je vyřešit budoucnost dětí, co a kde budou studovat, kdo a jak bude pečovat o děti, rodiče, prarodiče či o nemocného člena rodiny, tím vším se zabývá mediace, aby předešla nedorozumění v rodinném soužití. Mediace nám také pomáhá připravit předmanželské smlouvy, které řeší otázky typu, např. kolik budeme mít dětí a kdy, podle jakých pravidel je budeme vychovávat, kde je budeme

vychovávat, kde budeme bydlet, pravidla hospodaření, rozdělení movitého a nemovitého majetku.

Komunitní a občansko-právní mediace zabývá se problematikou občanského soužití, sousedskými spory, vztahy mezi občanem a institucemi a občany navzájem. Cílem mediace v této oblasti je nejen spory řešit k oboustranné spokojenosti znesvářených stran, ale i zmírnit napětí v soužití obyvatel v obci. Právní spory, které se zde řeší, jsou typu: majitel domu či bytu a nájemník a jakékoliv další sousedské spory. Novou platformu pro zklidňování napětí a řešení sporů v obci tvoří Smírčí rady složené z vyškolených dobrovolných mediátorů, kteří tuto službu poskytují bezplatně. Nyní působí při obecních úřadech na Praze 2, Brně a Vsetíně.

Mediace v podnicích a institucích řeší otázky pracovních vztahů, mezi zaměstnanci a zaměstnavateli, jakož i mezi zaměstnanci navzájem. Častými příklady jsou mediace sporných otázek mezi jednotlivými společnostmi o nedodržení obchodních smluv, smluv o úrovni poskytovaných služeb, spory mezi jednotlivými útvary uvnitř společnosti, například dodržování vnitřních rozhodnutí a směrnic, nedostatečná komunikace či neshody mezi společníky společností.

Interetnická mediace - se zabývá spory a nedorozuměními, které vyplývají z nesprávné komunikace a nepřesného pochopení stran pocházejících z různých kultur, menšin či etnik. Každá takováto skupina má své hodnoty, očekávání, vnímání a komunikační styl a z neznalosti a neinformovanosti vznikají bariéry, které vyžadují profesionálního prostředníka.

Mediace trestně-právní - zprostředkovává mimosoudní dohody mezi obviněným případně odsouzeným a poškozeným, nebo více stranami v trestně právním kontextu. Tímto způsobem lze urovnat některé konflikty spojené s trestným činem. Při mediaci není rozhodováno o vině a trestu. Výsledky mediace mohou napomoci při rozhodování soudců nebo státních zástupců pro možnost tzv. odklonů v trestním řízení (tj. podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání), případně o druhu a výměře trestu nebo jeho alternativě. Činnost v České republice zajišťuje probační a mediační úředník, který sídlí v každém okrese naší republiky.⁶⁵

Mediátor, který je specificky vyškolen a orientuje se v hodnotových vzorcích a komunikačním stylu příslušníků jiných kultur, pomáhá zprostředkovávat komunikaci a je zodpovědný za pochopení a poznání právě existujících rozdílů. Výsledkem je

---

⁶⁵ www.amcr.cz

mnohdy i nové navázání vztahu, respektive tolerantního soužití, protože použitým procesem mediace byly s určitostí odstraněny nedorozumění, mylné interpretace a hodnocení.

Mediátor akreditovaný AMČR splňuje všechna odborná kritéria, profesní standardy a je vázán jejím etickým kodexem, který jasně definuje jeho práva a povinnosti vůči zúčastněným stranám. Mediační sezení probíhá obvykle podobu tří hodin a ve složitějších případech je zapotřebí v průměru šest až osmi takovýchto sezení. Strany mají možnost kdykoliv mediaci ukončit.

7. Fáze mediace podle Asociace mediátorů České republiky

Mediace podle Asociace vypadá následovně: V přípravné fázi mediačního procesu jsou stranám vysvětleny principy a výhody mediace, tak aby měli všechny potřebné informace, které potřebují k rozhodnutí mediaci podstoupit nebo ji odmítnout. Většinou se tak děje po telefonu a jen ojediněle formou osobního setkání. Někdy se na mediátory obrátí jen jedna ze stran a potřebuje pomoc při přesvědčování druhé strany k tomu, aby se mediace zúčastnila. V tom případě členové Asociace kontaktují druhou stranu sami. Po souhlasu obou stran s mediací je domluven termín, výše honoráře a místo prvního společného mediačního sezení, které většinou trvá tři hodiny. Při zahájení vlastního mediačního procesu mediátoři strany přivítají, vysvětlí postup mediačního jednání, úlohu mediátorů a získají souhlas stran se základními pravidly jednání. Poté dostane, dle zásad mediace, první prostor ta strana, která o mediace požádala jako první, pak mediátoři naslouchají druhé straně. Cílem této fáze je nashromáždit informace, orientovat se v tom, jak strany situaci vidí a prožívají, co potřebují, co a jak moc je pro ně důležité. Na základě společných a odlišných zájmů stran určí mediátoři program jednání. Cílem další fáze je pomoci každé ze sporných stran pochopit, jak vnímá situaci ve vybraném bodě jednání druhá strana, ověřit si, zda rozumí a chápou zájem a pocity toho druhého. V dalším kroku pomáhají mediátoři stranám hledat možná řešení, v jednotlivých bodech jednání, tak aby byla přijatelná pro obě strany. Shrnou skutečnosti, na kterých se strany dohodly a sepíší se stranami dohodu, která je vyvážená, konkrétní, dosažitelná a časově vymezená. Strany a mediátoři pak dohodu podepíší. V případě, že mediační jednání bude pokračovat je součástí dílčí dohody datum, čas a předmět jednání dalšího mediačního setkání.⁶⁶

Znamená to tedy, že i na území České republiky se sice pomalu, ale jistě dostávají do praxe metody mediace, které mohou fungovat paralelně se soudními procesy, což je jistě pro laickou veřejnost přínosem, neboť se jim rozšiřuje okruh možností, které mohou využít při prosazení svého práva. Doufám, že postupem času se bude rozšiřovat členská základna a zlepšovat kvalita a odbornost mediátorů, aby metoda mediace dostala více prostoru při řešení sporných otázek a občané ji více využívali.

---

⁶⁶ www.arbitrators.org

Co vlastně poskytuje proces usmíření, jednotlivé fáze mediace a existence Smírčí rady. Jednotlivcům se dostává podpory při vyjadřování podstaty konfliktů a při jejich řešení, lidé mohou konflikty vyjádřit a řešit dříve, než eskalují do neřešitelné podoby, tím, že na řešení konfliktu strany spolupracují, přejímají samy odpovědnost za to, co se v jejich společenství děje. Tato činnost přispívá k bezpečnosti společenství tím, že mu nabízí smírnou, nenásilnou alternativu a tak se společenství učí pozitivnímu přístupu k řešení konfliktů. Smírčí rada se může stát platformou pro trénink a získávání zkušeností pro budoucí profesionální mediátory.

Co například poskytl společnosti model interetnického týmu, který byl realizován projektem Asociace mediátorů ČR s názvem „Obce a jejich možnosti podílet se na realizaci politiky integrace Romů“, jenž probíhal v říjnu 2004 až září 2005. Byl jistou formou komunitního centra, které poskytlo „pro futuro“ požadovaný servis ve vybrané lokalitě na profesionální úrovni v oblasti mimosoudního vyjednávání, zejména mezi majoritou a romskou minoritou. Právě soužití mezi Romy a českou majoritou je velmi složité a nová alternativní cesta - řešení konfliktu a nedorozumění smírnou cestou má ve světě dobré výsledky, snižuje napětí v obci a pomáhá efektivnější integraci odlišných skupin do majority. Nejedná se o klasickou smírčí radu, ale o česko-romský (i česko-vietnamský či další varianty) tým, který působí v celém kraji např. jako federální mediátoři ve Spojených státech. Ti tlumí možné násilí, případně jeho eskalaci a zajišťují bezpečnější soužití lidí v obci. Důležité bylo, že tým dvojic začal pracovat pod hlavičkou krajského či městského úřadu a byl k dispozici všem v rámci regionu. Pracovní skupina těchto expertů na interetnický konflikt byla tvořena několika dvojicemi.⁶⁷

---

⁶⁷ www.amcr.cz

8. Profesní standardy mediátora - podmínky pro výkon povolání

Účelem standardů je vytvořit obecný rámec pro mediační službu a poskytnout profesionálním mediátorům nástroj pro jejich činnost. Standardy jsou zpracovány tak, aby byly uplatnitelné ve všech typech mediace (rodinná, občanská, obchodní a pracovní, v trestně-právní justici, multikulturní) s tím, že v určitých případech může být jejich uplatnění ovlivněno zákonem nebo typem dohody.

Standardy by měly plnit tři základní funkce:

- a) být průvodcem a pomocníkem mediátorů
- b) poskytovat informace stranám účastnícím se mediace
- c) zvyšovat důvěru v mediační službu u veřejnosti

Standardy reflektují existující Kodex mediátora Asociace mediátorů České Republiky a zahrnují otázky a sporné případy, které se v mediační praxi objevují. Vychází z předpokladu, že mohou poskytnout praktickou pomoc pro mediátory jednotlivce i organizace a instituce zúčastněné v mediaci.

1) Kompetence a seburčení stran: mediátor si je vědom, že mediace je založena na principu pravomoci a seburčení stran. Znamená to, že mediační proces je plně závislý na schopnosti stran dosáhnout dobrovolně dohody. Kterákoli ze stran může kdykoliv od mediace ustoupit.

Mediátor poskytuje informace o procesu mediace, o předmětech jednání a pomáhá stranám vysvětlit všechny nejasné a sporné body. Primární úlohou mediátora je řídit dobrovolnou účast v rozpravě. Stranám musí být poskytnuta příležitost posoudit dle schválených kritérií všechny navržené nabídky. Mediátor osobně nemůže zajistit, že každá strana dospěje k dohodě na základě plné informovanosti. V případě, že je to vhodné, může mediátor doporučit konzultovat záležitosti týkající se informovanosti stran s dalšími profesionály či odborníky.

2) Kompetence mediátora: mediátor vede mediační proces nestranně, tzn., že dodržuje zásady nestrannosti, důvěrnosti a kvality procesu. Zásada nestrannosti je pilířem mediačního procesu. Mediátor by měl mediovat jen takové případy, ve kterých je schopen zaručit svoji nestrannost. V případě, že ví, že není z jeho strany možné dále vést mediaci nestranně, je jeho povinností z mediace odstoupit.

Mediátor by měl odstoupit, kdykoli se objeví možnost, že by mohl být nakloněn jedné ze stran. Kvalita mediačního procesu je posílena v případě, že strany důvěřují nestrannosti mediátora. V případě, že je mediátor určen soudem nebo organizací,

musí vysílající instituce vyvinout úsilí k zajištění nestrannosti vyslaného mediátora. Důvěrnost mediace by neměla bránit efektivnímu monitorování, výzkumu a hodnocení mediace a mediačních programů ze strany zodpovědných osob. Za odpovídajících podmínek může být výzkumníkům dovoleno získat statistické údaje a se souhlasem stran i jednotlivé případy k prostudování či účasti na mediaci a rozhovoru se stranami. Je zajištěna anonymita stran, tzn., že konkrétní kauza bude uváděna bez jmen a se souhlasem stran.

3) Kvalita procesu: mediátor by měl vést mediační proces otevřeně, účinně a způsobem odpovídajícím principům sebeurčení stran. Mediátor by měl pracovat tak, aby se zvyšoval vzájemný respekt mezi stranami. Každá ze stran musí mít odpovídající příležitost zúčastnit se diskuse. Strany se společně s mediátorem dohodnou kdy, kde a za jakých podmínek dosáhnou mediační dohodu nebo mediační proces přeruší.

Mediátor by měl přistoupit na mediaci pouze pokud je připraven mediaci vést efektivně. Mediátor může přistoupit pouze na mediaci těch případů, kdy je schopen splnit očekávání stran ohledně délky a času mediace. Mediátor by neměl připustit, aby mediace byla prodlužována jak stranami, tak jejich zástupci. Mediátor a strany mohou rozhodnout, kdy mediaci začnou nebo zda od mediace odstoupí, a také mohou rozhodnout, že všichni ostatní budou z procesu mediace vyloučeni. Primárním úkolem mediátora je usnadňovat dobrovolnou dohodu stran. Tato role se zásadně liší od ostatních profesionálních vztahů. Slučování role mediátora a role profesionálního poradce (stejně tak psychoanalytika, soudce, právního zástupce, sociálního pracovníka či dalšího experta) je problematická a mediátor by jí měl přísně rozlišovat. Z tohoto důvodu by měl mediátor odmítnout profesionální poradenství (stejně tak roli psychoanalytika, soudce, právního zástupce, sociálního pracovníka či dalšího experta). Naopak, tam, kde je to vhodné, může mediátor doporučit poradenství, arbitráž, soud nebo neutrální posouzení či další procesy. Mediátor, který na žádost stran poskytne profesionální službu, zvyšuje svoji odpovědnost v souladu s profesionálními kodexy a standardy další profese. Mediátor odstoupí z mediace v případě, že není schopen ji vést nebo není schopen zůstat nestranný. Mediátor odstoupí od mediace nebo posune schůzku v případě, že je zneužívána k ilegálním záležitostem, že účastník mediace je pod vlivem alkoholu nebo drog, nebo že není schopen mediace s jiných fyzických či mentálních příčin.

4) Inzerování a nabídka služeb: Mediátor musí být v inzerování a nabídce mediace pravdivý. Inzerce nebo jakákoliv jiná komunikace s veřejností týkající se služeb nebo výuky, tréninku a expertiz, musí být ze strany mediátora pravdivá. Mediátor neslibuje ani negarantuje výsledek.

Komunikace s veřejností je založena na důvěře v metodiku procesu mediace. V inzerátech a ostatní komunikaci s veřejností může mediátor využít reference na státní, soukromé i veřejné organizace, pouze pokud se vztahují k jeho kvalifikaci mediátora a garantují jeho status.

5) Poplatky: Mediátor v úplnosti informuje strany o poplatcích. Strany dostávají dostatek informací týkajících se poplatků tak, aby se mohly rozhodnout, zda využijí služeb mediátora. Pokud mediátor požaduje poplatky, musí být tyto poplatky v souladu s poskytnutou službou, typem a komplexností případu, požadovaného času, zkušenostmi mediátora a poplatky běžnými v dané komunitě. Doporučenou a osvědčenou praxí je psaná dohoda o poplatcích.

Mediátor, který odstoupí od mediace, vrací všechny poplatky stranám. Spolamediátor, který se podílí na poplatcích, by měl dodržet uznávané standardy. Mediátor nepřijme poplatek za referenci o záležitosti jiného mediátora nebo jiné osoby.

6) Konflikt zájmů: mediátor vyloučí současné i budoucí potenciální konflikty zájmů, které může rozumně předpokládat. Je nutné, aby se chránil také před konflikty zájmů, které se mohou objevit v průběhu mediačního procesu.

Mediátor by se měl vyhnout konfliktům zájmů při doporučování služeb dalších profesionálů. Mediátor může odkázat na služby profesionálních agentur a institucí (případně asociací, poraden, advokátních kanceláří, apod.), které mají seznam kvalifikovaných profesionálů. Potenciální konflikt zájmů může nastat mezi administrátory mediačních programů a mediátory, kdy je mediátor nucen vzít určité mediační případy. Dohody musí být vždy jen mezi stranami účastními se procesem, všechny tlaky mimo mediační proces by nikdy neměly mediátora ovlivnit v jeho rozhodování.

7) Kvalifikace a odborná vybavenost: mediátor by měl mediovat pouze v případech, že má kvalifikaci nezbytnou pro uspokojení očekávání stran. Od člověka, který nabízí své služby jako mediátor, očekávají účastníci i veřejnost, že je kompetentní a schopen efektivně mediaci provádět. V mediacích spojených se

soudem, nebo dalšími mandátními formami mediace je nezbytné, aby určený mediátor měl odpovídající kvalifikaci a praxi. AMČR garantuje odpovídající úroveň odbornosti těch mediátorů, které akredituje.

Mediátor by měl mít pro strany odpovídající vzdělání, výcvik a zkušenosti. V rámci Asociace mediátorů se předpokládá specializace, tzn. orientace v právním rámci oblasti, ve které mediuje (komunitní-občanská, rodinná, obchodní a podniková, multikulturní, trestně-právní) a další specifické znalosti a dovednosti. Samozřejmostí je, že mediátor respektuje etický kodex mediátora Asociace mediátorů České republiky. Požadavky na to, aby mohl být mediátor zařazen do seznamu mediátorů, musí být veřejně dostupné pro zájemce o mediaci. Pokud je mediátor stanoven soudem, nebo jinou institucí, příslušná instituce musí zajistit, aby měl odpovídající kvalifikaci pro danou mediaci.

8) Důvěrnost: Mediátor garantuje důvěrnost celého procesu mediace. Mediátor nesmí zveřejnit žádnou informaci týkající se stran bez souhlasu všech zúčastněných nebo bez požadavku ze strany zákona.

Strany se mohou řídit svými dohodnutými pravidly nebo mohou akceptovat navržená pravidla jednotlivého mediátora nebo instituce. Dokud je otázka důvěrnosti pro strany důležitá, měl by se jí mediátor věnovat. Pokud mediátor provádí soukromá setkání se stranou, povaha a důvěrnost těchto setkávání by měla být projednána předem. (Např. i oddělená jednání stran a mediátora). Mediátor by neměl hovořit o tom, jak se strany v procesu mediace chovaly, ani o jednotlivých návrzích a dohodách. Zprávu podává mediátor, pokud je vyžádána a po dohodě se stranou.

9) Povinnosti k mediačnímu procesu: Mediátor má povinnost pracovat na svém odborném růstu a zvyšování kvality své odborné praxe.⁶⁸

Mediátor je posuzován jako profesionál ve svém oboru. Je jeho povinností využívat své znalosti pro účely informování veřejnosti o mediačním procesu a napomáhat k dostupnosti mediace pro zájemce. Mediátor dodržuje etický kodex mediátora Asociace mediátorů České republiky z května 2003.⁶⁹

---

⁶⁸ www.arbitrators.org

⁶⁹ www.amcr.cz

9. Skutečné příběhy z archivu Asociace mediátorů České republiky

Příběh jedné rodiny

Aktéry tohoto případu je čtyřčlenná rodina z Brna. Mnoho let vládla v rodině pohoda. Čtyřčlenná rodina žila v panelovém bytě 2+1 a navzdory zdravotním problémům syna žili pěkně a ve vzájemné shodě. Po asi čtrnácti letech trvání manželství se jim podařilo uskutečnit společný sen. Nedaleko Brna si zakoupili starší domek, který se rozhodli zrekonstruovat podle svých představ. Všichni se těšili. Zpočátku se rodině dál dařilo, nicméně na rodinném obzoru se stále častěji objevovaly mráčky neshod až přešly, mohu-li použít obrazných přirovnání, v kupovitá mračna každodenních hádek. V podstatě šlo o nekonečný řetězec vzájemných výčitek, co kdo měl udělat a neudělal, co slíbil a nesplnil, atd. K vyhocení sporu přispělo i zhoršení zdravotního stavu syna, který byl opakovaně hospitalizován. Oba manželé v té době již také nebyli úplně zdraví, manžel musel pro značné zdravotní obtíže odejít do invalidního důvodu, rodina měla dluhy a existenční potíže. Domeček zůstal nedostavěn. V této době si členové rodiny už tak lezli na nervy, že prakticky nebyli schopni spolu mluvit ani pobývat společně v jedné místnosti. Žádný z manželů si však nepřál rozvod a oběma záleželo na potomcích, zejména chtěli být oporou nemocnému synovi. V této době se manželé R. dozvěděli o možnosti mediace a dostavili se do centra Asociace mediátorů České republiky. Případ se zdál být velmi zapeklitý a téměř neřešitelný. Manželé se neustále slovně napadali, paní R. se k prvnímu sezení vyzbrojila několika sešitky, kde měla sepsány nedokončené úkoly manžela (včetně dat), oháněla se také výsledky sezení u psychologů, kteří údajně tvrdili, že její manžel je budižkničemu, lenoch, slaboch a vůbec žádný chlap a ona je obětí rodiny a chudák (ale dělá to tak ráda! ALE...) Při prvním sezení se mediátoři omezili na zmapování problémů rodiny a manžele, avšak zejména paní R. nebyla ochotná akceptovat pravidla mediace (neskákání do řeči, dodržování času atd.). Postupně, při dalších mediačních sezeních, se mediátoři doslova a do písmene prokousávali od jednoho tématu k druhému. Připadalo jim to jako restaurace starého cenného obrazu, kdy restaurátér postupuje krůček po krůčku, kousek po kousíčku objevuje cennou malbu vespod. V narušených rodinných vztazích bylo navzdory pomalému postupu, přece jenom cítit snahu po vzájemném pochopení a toleranci, která byla počátkem sezení ne nulová, ale minusová. Zde se projevila velká výhoda

mediace, možnost ventilovat své pocity. Manželé R. poprvé u mediace uslyšeli, jak se ten druhý v určitých situacích cítí. Bylo to pro oba velkým překvapením. Ukázalo se, že velikým plus mediace je možnost obracet negativa v pozitiva. Oba, zejména paní, měli tendenci neustále vypočítávat, co druhý neumí, nezná, neuvidí, nikdy nepochopí. Na otázku, jestli je vůbec něco, pro co si svého manžela váží, co na něm obdivuje, byla paní R. zaražena, ale posléze k údivu nás všech našla nejméně tucet pozitiv. U pátého sezení došlo ke zvratu, kdy se celý tento případ vrátil jakoby za bod nula, to už se sezení účastnili i oba zletilí potomci manželů R. Paní R. později odmítla chodit k mediaci, vždy se na poslední chvíli omluvila pro bolest hlavy či jinou zdravotní indispozici. Přesto mediátoři na přání ostatních členů rodiny pokračovali v mediaci. Když se po dalších třech sezeních uspořádaly vztahy trojice a dohodli se s mediátory na ukončení sezení, vstoupila do hry opět paní R. Přála si pokračovat v mediaci. Manžel, syn i dcera rádi souhlasili. Teprve nyní mediátoři mohli začít pořádně a od základu stavět pravidla soužití této čtveřice. Nejbolavějšími tématy této rodiny byla nemožnost vzájemně komunikovat a dohodnout se na hospodaření s velmi skrovnými prostředky, které měli k dispozici (v té době už byli dlouhodobě nemocní tři členové rodiny a oba potomci studovali VŠ). Vlivem mediačních sezení se rodina naučila, jak spolu mluvit (eventuelně i jak spolu mlčet). Začali opět společně večeřet, trávili spolu nějaký čas, zpočátku to bylo pouze deset - třicet minut po společné večeři. Postupně si začali domů opět zvat bývalé přátele, o práci se opět dělili. Dohodli se na hospodaření, na tom, kdo bude tzv. „držet kasu“ (paní R.), manžel se snažil své ženě vyhovět s plněním tzv. mužských prací v domácnosti, ona zase pochopila, jak složité je pro jejího muže odvádět při své těžké nemoci práci doma, když si k invalidnímu důchodu přivydělává, sám však pro svou potřebu nenárokoval vůbec žádné kapesné.

Naučili se navzájem na sobě místo negativ hledat pozitiva. Velmi dlouhodobá a netypická mediace skončila neuvěřitelným happyendem. Manželé mediátorům po vánocích přinesli společně napečené cukroví a vánoční dort s tím, že díky práci mediátorů měli poprvé po dvanácti letech pěkné pohodové společné vánoce.

Většina mladých lidí se bere z lásky a předpokládá, že to tak bude už napořád, stejné bylo i očekávání Věry a Zdeňka. Brzy po jejich svatbě přišly děti, nejdřív syn, pak dcera. Zdeněk měl náročnou profesi i s nočními službami, pracoval i jako asistent na jedné z vysokých škol, byl velmi málo doma. Pěstoval také sporty, automaticky, stejně jako za svobodna, chodil s přáteli na pivo, vysedávali a bavili se do noci. Tréninky byly třikrát týdně, o víkendu zápasy. Věra se s dětmi a minimem finančních prostředků ocitla v pro ni novém a neznámém prostředí sama, jen s malými potomky, kteří sotva žvatlali. Protože musela být doma s dětmi, a Zdeněk nebyl ochoten s dětmi pomáhat, musela zanechat svých aktivit a zájmů, které pěstovala za svobodna (plavání, volejbal, divadla, koncerty, turistika, jízda na kole, lyžování). O to těžší bylo pro Věru přizpůsobit se nové situaci. Když skončila mateřská dovolená, nastoupila Věra zpět do zaměstnání, které ji bavilo a naprosto pohltilo. Po dlouhé době si mohla popovídat s dospělými lidmi. Přesto trvala stresová situace, protože plnila dvě role a snažila se své úlohy plnit dobře, zejména nezanedbávat děti. Potěšení jí v této situaci přinášely pozornosti kolegů. Časem se z jednoho z flirtů vyvinul vážný vztah, manželství bylo ohrožené rozvodem. Věra váhala jen kvůli dětem. Sociální pracovnice jí poučila o možnosti využít služeb mediátorů, věnovala Věře brožurku o rodinné mediaci. Věra se rozhodla mediaci zkusit, velkým problémem však bylo přesvědčit Zdeňka, který žádné podobné metody neuznával. Odmítal jakoukoliv formu pomoci, ujednání, dohody. O mimomanželském vztahu Věry vůbec nevěděl, situace mu vyhovovala taková, jaká byla. K potřebám své ženy byl hluchý a slepý. Teprve když Věra skutečně podala žádost o rozvod, souhlasil Zdeněk s mediací. I jemu záleželo na udržení rodiny, a nejen kvůli dětem. S pomocí mediátorů Zdeněk a Věra hledali pravidla nového soužití. Zdeněk uznal, že i Věra má nárok na svůj volný čas, své koníčky a své přátele, úkoly v domácnosti si rozdělili mezi sebe, i když stále převážná část úkolů spočívala na Věře. Věra byla spokojená zejména s tím, že Zdeněk si uvědomil, že své ženě by měl věnovat nějaký čas a také jí naslouchat. Že tím, když je sice doma, ale leží s novinami u televize, ji spíš dráždí než pomáhá, pokud se jí ani nezeptá, jak se jí vedlo, jak strávila den. Byla sepsána dohoda, která obsahovala nová domácí pravidla trávení volného času i společně tráveného času doma. Dohoda obsahovala i pojistky, například co dělat, jak postupovat v případě nemoci dětí nebo rodičů nebo

jiných nečekaných změn v rodině. Manželství prošlo svou první vážnou krizí a s pomocí rodinné mediace a díky vztahu obou, Věry i Zdeňka k potomkům, se podařilo vztah nejen udržet, ale znovu upevnit. Nejdůležitější však bylo, že Věra se Zdeňkem našli cestu jeden k druhému.

Pokusím se nyní shrnout pozitiva a negativa alternativního řešení sporů, které vyjadřuje pouze můj subjektivní názor na danou problematiku. Myslím si, že je nutné a bylo to jen otázkou času, kdy se také v České republice objeví nové metody řešení sporů, které budou plnohodnotnou paralelou soudního řešení sporů a nabídnou občanům alternativu, která bude mít částečně odlišná pravidla a také procesní postup než-li klasický soudní systém. Sporné strany jistě uvítají možnost ušetřit nemalé finanční prostředky a hlavně přivítají nesporně rychlejší způsob vyřešení sporu, který nabízí metody alternativního řešení sporu. Při soudním způsobu projednávání jednotlivého případu se průběh řízení neřídka protahuje takovým způsobem, že v mnoha případech trvá i několik let a jeho vyřešení ztrácí požadovaný účel.

V České republice lze v současnosti využít metodu med-arb, mediace, arbitráže a technické arbitráže. Co se týká **med-arb**, podle ustanovení našeho práva lze aplikovat tzv. med-then-arb metodu, což je vyšší forma med-arb. Znamená to, že pro projednávání každé fáze sporu je zvolena jiná neutrální osoba, což je vhodné zejména z důvodu odstranění pochybností o ovlivnění arbitra první fází. Tento proces je však více finančně náročný. Mediátor může být za souhlasu stran přítomen arbitrážnímu jednání, kdykoliv v procesu arbitráže lze řízení ukončit smírem. Na žádost stran může být smír pojat do rozhodčího nálezu. Dále lze použít metodu arb-med, kdy si rozhodce může vymínit, že nevydá rozhodčí nález přímo na jednání, ale až později a mezitím strany mohou uzavřít smír. Nález může být přezkoumán, pokud si to strany sporu dohodnou, jinými rozhodci.

Mediace se také pomalu stává běžnou alternativou řešení sporného vztahu. Při mediaci jsou obě sporné strany dobrovolně přítomny a řeší spor za přítomnosti třetího nestranného prostředníka, profesionála, jehož úkolem je zprostředkovat mezi stranami vzájemnou výměnu informací, kontrolovat emoce stran, zabezpečovat vzájemný respekt stran, napomáhat jim v definování společných a odlišných zájmů, takže stranám usnadňuje nalezení řešení, pro obě strany přijatelné. Mediátor nenavrhuje, nehodnotí ani nekontroluje situace, jen vede strany sporu k tvorbě vzájemně přijatelné, konkrétní a dosažitelné dohody. Lze shrnout, že metoda mediace je neformálním, kultivovaným a mimosoudním řešením právního konfliktu mezi stranami.

Metoda **arbitráže** je v České republice snad nejvíce používaná z výše zmíněných alternativních metod řešení sporu. Na našem území existuje forma volby

jednotlivého rozhodce ze seznamu rozhodců tzv. arbitráž ad hoc nebo institucionální arbitráž, konkrétně stálý rozhodčí soud, který je v České republice v současnosti pouze jediný a jedná se o Rozhodčí soud při Hospodářské a Agrární komoře České republiky, jenž byl sloučen s Československou obchodní a průmyslovou komorou, viz. zákon č. 223/1994 Sb. o sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou České republiky. Jednání u Hospodářské a Agrární komory České republiky je upraveno Řádem, který je odlišen pro vnitrostátní spory a mezinárodní spory. Rozhodčí soud při Hospodářské a Agrární komoře České republiky je stálý rozhodčí soud, který působí při Hospodářské komoře České republiky jako nezávislý orgán pro rozhodování majetkových sporů nezávislymi rozhodci podle předpisů o rozhodčím řízení, zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. U rozhodčího soudu jsou zapsáni na listině rozhodců odborníci na jednotlivé tematiky sporu, jsou zde například specialisté, kteří se zabývají zemědělskou tematikou nebo problematikou nákupu a prodeje surovin a produktů atd., aby stranám sporu co nejlépe poradili s daným problémem. Základem rychlého vyřešení sporu je však rozhodčí doložka, kterou si mají smluvní strany sami do smlouvy zapracovat, ale většinou se podle praxe Rozhodčího soudu stává, že sporné strany otázku, kdo bude rozhodovat v budoucnu jejich spor ponechají bez úpravy ve smlouvě, takže řešení nechávají na náhodě, což pak vede následně k tomu, že se obracejí na Rozhodčí soud až v případě, když spor vznikl a ve smlouvě rozhodčí doložka chybí.

Zastávám názor, že tento momentální stav by bylo vhodné odstranit, a to nejlépe obligatorní podmínkou pro strany smlouvy, že musí do předmětné smlouvy zařadit rozhodnutí o tom, jaká instituce či neutrální osoba bude rozhodovat jejich případný spor.

Technická arbitráž je další možností použití metody alternativního řešení sporů v České republice. Soud nebo jednatel si může podle své vůle vybrat osobu znalce, tito znalci jsou uvedeni v seznamech znalců vedených u soudu nebo si mohou zvolit znalecký ústav, aby mu předložili znění problému a znalecký ústav k němu vydá své odborné stanovisko. V České republice je několik set znaleckých ústavů, z kterých si soud nebo samozřejmě i jednotlivci mohou vybrat, která osoba je kompetentní, aby jim podala adekvátní stanovisko v dané oblasti sporného vztahu mezi nimi.

Negativa v metodách alternativního řešení sporů spatřuji ve skutečnosti, že třetí nezávislá osoba mediátora nebo arbitra nemusí být vždy dostatečně kvalifikovaná a nepodjatá v daném sporném případě (sporu), což je obtížně rozpoznatelné, protože otázka kvalifikace je stavem jeho vnitřní posouzení dostatečné kvalifikace v daném oboru nebo otázkou posouzení uskutečněného subjektivně stranami předmětného případu. Nepodjatost je vlastně psychický stav daného mediátora či arbitra ke stranám nebo předmětu sporu, který nelze stoprocentně určit a rozpoznat. Na nepodjatost usuzujeme pouze podle vnějších znaků, které spojují osobu mediátora nebo arbitra se stranami či předmětem sporu, a nebo musí podjatost uvést sama osoba nestranného a nezávislého rozhodce, což je někdy obtížné i pro samotného rozhodce, neboť rozvažuje mezi přiznáním podjatosti, a tudíž další nemožností ovlivnit daný případ a svým nepřiznáním, a tedy možností rozhodnout spor takovým způsobem, na kterém má svůj zájem. Je tudíž velkým rizikem, že subjektivní názor nezávislého rozhodce na předmětnou skutečnost je posléze podkladem pro významná a leckdy nezvratná rozhodnutí v lidském životě, rozhodcův nálezn může být důvodem zásadního významu pro stanovení dalšího osudu lidských jedinců.

Sporné strany si neutrála (rozhodce) volí dobrovolně, je to zcela na jejich vůli, což může mít negativní dopad na konečné rozhodnutí – rozhodcův nálezn. Podle našeho platného práva, zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, v platném znění, je omezení volby rozhodce následující: „ . . . musí to být fyzická osoba, jenž je zletilá, je občanem České republiky, musí mít způsobilost k právním úkonům a být bezúhonná“. Další omezení volby může být provedeno pouze ustanoveními stran v rozhodčí smlouvě nebo stanovení ustanoveními platných rozhodčích řádů.

Při arbitráži strany řeší mezi nimi sporné vztahy pomocí neutrální osoby, která spor po provedení více nebo méně formální procedury rozhodne rozhodčím nálezem. Předmětný nálezn je zásadně uznáván státní mocí a vztah mezi oběma stranami založený nálezem je též vykonatelný, tedy vynutitelný státní mocí, pokud si strany v rozhodčí smlouvě neupraví, že je zde možnost přezkoumání vydaného rozhodčího nálezů dalším rozhodčím orgánem, a to buď na žádost pouze jedné ze stran sporu nebo pouze na žádost obou stran. Podle mého názoru by rozhodčí nálezn měl být vykonatelný již po samotném vydání rozhodčího nálezů, a to na základě platného ustanovení zákona, který by zakotvoval přímou vykonatelnost rozhodčího nálezů,

tudíž by se strany sporu neměly možnost přezkoumat již vydaný rozhodčí nález dalším rozhodčím orgánem (arbitrem) podle ustanovení rozhodčí smlouvy a strany by se mohly ze zákona obrátit na soud v určité lhůtě. Soud by byl oprávněn přezkoumat daný rozhodčí nález, tudíž by sloužil jako tzv. odvolací orgán proti rozhodčímu nálezu, tím by se docílilo dvoustupňovosti arbitráže. Myslím si, že by mnou navrhované řešení bylo objektivnější a odstranili by se tímto způsobem skryté vady v soudním rozhodnutí předcházejícímu rozhodčím nálezu. Domnívám se totiž, že pokud již jednou rozhodčí nález byl vydán dle procesních pravidel a v souladu s rozhodčí smlouvou uzavřenou mezi stranami a také v souladu s platnými zákony České republiky, většinou po časově náročném a objektivním zkoumání dané situace, pak je zbytečné tento postup opakovat, ale s jinými osobami (rozhodci) a bylo by účinnější obrátit se na instituci soudu, aby sdělila své rozhodnutí. Možnost využít služeb soudu je také vhodné v případě, kdy jedna ze stran odmítá akceptovat rozhodnutí rozhodce, a to ať z jakéhokoliv důvodu. Přikláním se k tomu, aby byla dvoustupňovost zakotvena v platném kodexu České republiky.

Při srovnání klasického soudního řízení a arbitráže jsou znatelné výhody i nevýhody obou řešení. Za nejvýraznější nevýhodu arbitráže oproti soudnímu řešení sporu považuji nemožnost ze zákona donutit stranu či třetí osobu k provedení **dokazování**. V současnosti záleží pouze na vůli výše zmíněných, zda se rozhodnout k rozhodčímu řízení dostavit nebo se nedostaví, je to zakotvení principu dobrovolnosti. Rozhodce proto nemůže vynucovat procesní povinnosti od těchto osob, je zcela na úvaze znalců či svědků aj., zda přispějí ke zdárnému a včasnému vyřešení sporného vztahu mezi stranami sporu. Dle mého názoru je přijatelnějším řešením, aby byla i u arbitráže stanovena v zákoně povinnost dostavit se k rozhodčímu řízení a podat svědectví atd., aby arbitr nebo stálý rozhodčí soud nemusel dožádat soud, aby provedl určitý procesní úkon (např. provedl určitý důkaz), soud i arbitr by měly mít stejné pravomoci ze zákona.

Za další nevýhodu považuji **neveřejnost** rozhodčího řízení oproti soudnímu řízení, které je veřejné s určitými výjimkami, které dovoluje platný zákon. Myslím si, že veřejnost leckdy svým povědomím o případu a možností seznámit se s okolnostmi případu a případně působit morálně či tiskem znemožňuje zatajit určité skutečnosti, které se výhodněji skryjí při neveřejném řízení. Veřejné morální odsouzení či následné zjištění zatajované skutečnosti, a tím pádem snížení autority a kreditu dané osoby, jenž se pokusila předmětnou skutečnost utajit či zkreslit, a která se objeví až

po ukončeném rozhodčím řízení je, podle mne, dostatečným motivem k nezatajování skutečnosti.

Poslední nevýhodu spatřuji v tom, že **neúčast strany** nevádí a nemá vliv na rozhodnutí případu v rozhodčím řízení, domnívám se, že by v zákoně mělo být stanoveno, že účastníci sporu mají povinnost dostavit se na písemnou výzvu arbitra k rozhodčímu řízení v určité lhůtě, a v případě jejich nedostavení se bez předchozí písemné dostatečně objektivně odůvodněné omluvy by byla stanovena možnost vynutit si přítomnost strany za asistence policejní složky.

Za výhodu považuji, že jak při arbitráži, tak při soudním řešení sporu je akceptována zásada **rovnosti řízení**, konkrétně, že i rozhodci, stejně jako soudci mají povinnost přistupovat po celou dobu řízení ke stranám stejným způsobem a umožnit jim rovnou příležitost k ochraně svých práv a nezatížit řízení zbytečnými formalitami.

Benefitem rozhodčího řízení je také jeho **rychlost, neformálnost** a vůle stran vyřešit spornou otázku co nejdříve k oboustranné spokojenosti, tak, aby se do budoucna vyřešili jejich vztahy. Arbitr má možnost seznámit se s případem podrobněji v rychlejším časovém horizontu než-li soudce, neboť ten je zahrnut nesčítelným množstvím případů.

Všechny výše zmíněné metody alternativního řešení sporů také nejsou v České republice dostatečně kvalitativně i kvantitativně vyzkoušeny praxí, takže zatím opravdu nevíme, jaký důsledek budou mít pro vyřešení právních vztahů mezi stranami pro futuro a jaká výše uvedená metoda bude v České republice nejpoužívanější i finančně a časově nejefektivnější pro vyřešení sporu vedle klasického soudního vyřešení sporu. Doufám, že se alternativní řešení sporů osvědčí a bude zakotveno v ustanovení platných zákonů České republiky a stane se nedílnou součástí českého platného právního systému.

Použitá literatura - česká:

- 1) Růžička, K. Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. 1.vydání. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2003, s. 20, 43, 51 an.
- 2) Obchodní věstník č. 51/1994
- 3) Řád č. zo 01/74 Výkonného výboru RVHP jednotný (vzorový) rozhodčích soudů při rozhodčích komorách států RVHP, zrušen NE 02/91
- 4) Vyhláška č. 115/1974 Sb. Ministra zahraničních věcí o Úmluvě o řešení občanskoprávních sporů vznikajících ze vztahů hospodářské a vědeckotechnické spolupráce v rozhodčím řízení
- 5) Č. 1/1995, přehled předpisů burzovních orgánů, - Řád č. BU03/95, Burzy cenných papírů Praha Burzovního rozhodčího soudu při Burze cenných papírů Praha, a.s.
- 6) Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 15.7.2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02, Bulletin advokacie, 2002, č. 11- 12, s. 111, an.
- 7) Pecha, R., K právní povaze rozhodčích nálezů, Bulletin advokacie 2003, č. 5
- 8) Růžička, P., K otázce právní povahy rozhodčích nálezů, Bulletin advokacie, 2003, č. 5
- 9) Mothejzlíková, J. Steiner, V. a kol. Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů s přílohami. Komentář. 1.vydání. Praha: C. H. Beck. 1996, s. 28, 47, 85, 119
- 10) Doc. JUDr. Přemysl Raban, CSc., Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí, C. H. Beck, 2004

- 11) Mokrý, A. Nezávislost a nestrannost soudce – vzájemná souvislost a podmíněnost pojmů. Právní praxe, 1993, č.8. s. 460 an.
- 12) Ott, E. Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl III: Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa, 1901, s. 279, 295
- 13) Hora, V. Československé civilní právo procesní. Díl II. Praha: 1924, s. 214
- 14) Sedláček, V. Rozhodčí řízení v československém zahraničním obchodě. Praha: 1982, s. 27
- 15) Evropská úmluva o mezinárodní arbitráži publikovaná pod č. 176/1964 Sb.
- 16) Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů uzavřená 10.6.1958 v New Yorku, publikovaná pod č. 74/1959 Sb.
- 17) Kučera, Z. Mezinárodní právo soukromé. 5.vydání. Brno: 2001, s. 394
- 18) Pauknerová, M. Rozhodčí řízení v vztahu k zahraničí – otázky rozhodného práva. Právní rozhledy, 2003, č. 12, s.528 an.
- 19) Wintrová, A. a kolektiv, Civilní právo procesní. Praha: Linde, 1999, s. 610, 617
- 20) Mezinárodní právo soukromé. 5.vydání. Brno: Doplněk, 2001, s. 401
- 21) Bureš, J., Drápal, L., Mazanec, M., Krčmář, Z. Občanský soudní řád. Komentář 6. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 409, 433 an.
- 22) Komentář k § 1057 OZO, jenž odkazuje na ustanovení o příkazu v § 1011 OZO, Rouček F., Sedláček, J. Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému. díl. 4. Praha: Linhart, 1963, s. 749 an.

Použitá literatura – cizojazyčná:

- 23) Schwab, K., Walter, G. Schiedsgerichtsbarkeit. Kommentar: 6. vydání. Munchen: C. H. Beck, 2000, s. 115
- 24) Redfern, A. Status of Arbitrators under English Law, in Fouchard, P. Final Report of the Status of the Arbitrator. ICC International Court of Arbitration Bulletin, May 1996, Apendix III., Part I, s. 45
- 25) Fasching, H.W. Schiedsgericht und Schiedsverfahren im osterreichischen und internationalen Recht. Sien: Manz, 1973, s. 30, 75
- 26) Court of Appeal, Norjarl v. Hyundai Heavy Industries, Lloyd's law reports, 1/1991, s. 524
- 27) Grabner, M. Schiedsvertrag-Schiedsgutachtenvertrag-Schiedrichtervertrag. Linz: Rudolf Trauner, 1998, s. 44 an.
- 28) Monookin, R., Kornahauser, L. Bargaining in Shadow of the Law. The Case of Divorce. Yale L. J., č. 88, 1979, s. 950
- 29) Megan, E. Med-Arb: A Viable Dispute Resolution Alternative. Kingston: IRC Queens, University, 2000, s. 9
- 30) Holland, D. L. Drafting and Dispute Resolution Provision in International Commercial Contracts. Tisa Journal of Komparative and International Law, 2000, s.452
- 31) Pruitt, D. Process and outcome in community mediation. Negotiation Journal, 1995, č.1, s. 365 an.
- 32) Redfern, A., Hunter, M. Law and Practice of International Commercial Arbitration., 2. vydání, London: Sweet and Maxwell, 1991, s.25

- 33) Donaldson, B. Alternative dispute resolution. Journal of International Arbitration. 1992, č. 58, s. 102
- 34) Wilberfoce, R. Arbitration Model Law in Canada, Toronto: Carshwel, 1987, s. 7
- 35) Róhl, K. Rechtssoziologie, Koln, Munchen: Heymanns, 1987, s. 497 an.
- 36) Directive 2000/31/EC, OJ L 178, ze dne 17.7.2000, s.1
- 37) Model Law on International Commercial Concilitation of the United Nations Commission on International Trade Law, 57/18, přijatý na 52 plenárním zasedání dne 19.11.2002

Internetové zdroje:

- 38) www.arbitrators.org
- 39) www.amcr.cz
- 40) Rozehnalová, N. Rozhodčí řízení v mezinárodním i vnitrostátním obchodním styku. 1. vydání. Praha: ASPI